

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

IHALDUSVÄÄRSE ELU REPRESENTATSIOON ARTERI
KAANELUGUDES
Bakalaureusetöö (4 AP)

Kadri Bank

Juhendaja:
Maarja Lõhmus (PhD)

Tartu
2007

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	3
2. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad	4
2.1 Representatsioon, ideoloogia ja müüt	4
2.2 Väärtused	5
2.3 Meedia mõjust.....	6
2.4 Uurimisküsimused ja hüpoteesid	9
3. Uurimismaterjal ja –meetodid.....	10
3.1 Uurimismaterjal	10
3.2 Meetodid	10
4. Tulemused.....	12
4.1 Portreeteritava sotsiaaldemograafilised näitajad.....	12
4.2 Kvalitatiivse analüüsi üldistusi	14
4.2.1 Töö	14
4.2.2 Pereelu.....	19
4.2.3 Sotsiaalse ja individuaalse sfääri vaheline ala	22
4.2.4 Ajakirjanike põhjendused intervjuuks	27
4.3 Portreeteritavate väärtuste representatsioon	29
4.3.1 Tulemused.....	29
4.4 Fotod	31
4.5 Iseloomustajate representatsioon	33
4.5.1 Tulemused.....	34
4.6 Pinged ja mitteväärtused	36
4.6.1 Ühiskonnakriitika.....	38
4.6.2 Halvad iseloomuomadused	45
4.6.3 Elukaare representatsioon	47
5. Diskussioon ja järeldused	53
5.1 Meetodi kriitika.....	63
5.2 Hüpoteeside kontroll.....	64
Kokkuvõte.....	68
Summary	70
Lisad.....	74
Lisa 1. Portreeteritute representatsiooni väärtuste tabel	74
Lisa 2. Iseloomustajate väärtuste tabel	76
Lisa 3. Fotode näited.....	78
Lisa 4. Kodeerimisjuhendid	79
Lisa 5. Artiklite kirjeldused	81

1. Sissejuhatus

Käesolev bakalaureusetöö uurib, kuidas ja mida kujutab meedia ihaldusväärsena. Töö võtab vaatluse alla Postimehe nädalalõpulisa Arteri kaanelood, kus portreeritakse inimesi.

Meedia ihaldusväärsuse kujutamist uurides püüab töö saada aimu meedias konstrueeritavatest hinnangusüsteemidest. Bakalaureusetöö püüab leida vastust küsimusele, milliseid detaile, tegevusi, omadusi kirjeldatakse meedias portreeritavatel inimestel positiivsetena.

Millised hinnangud millisel perioodil meedias domineerivad, sõltub paljuski meediatekstide tootjate taustast – nende huvidest (nendega seotud sotsiaalsete gruppide huvidest), samuti neile enesele teadvustamata valikutest. Valikute tegemine välistab mingi teise valiku või otsuse, mis omakorda tingibki situatsiooni, kus mõned elemendid (väärtused) on ühel hetkel ühiskonnas aktuaalsed ja laiemalt aktsepteeritud kui teised.

Kuna meediatekstide üks olulisi funktsioone on oma auditooriumit motiveerida, seada neile eeskujusid, siis võib eeldada, et meedias esitatud positiivsete elementide eesmärk on panna lugejat tundma neid ihaldusväärsena ja tunda meediakangelase elu saavutusväärsena.

Töös on kasutatud kvalitatiivse analüüsi ja kontentanalüüsi meetodit.

2. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

2.1 Representatsioon, ideoloogia ja müüt

Käesolevas töös on kasutatud representatsiooni mõistet. Stuart Hall (Hall 1997) defineerib representatsiooni kui tähenduse loomist läbi keele.

Halli sõnul on representatsioon üks olulistest praktikatest, mille kaudu luuakse kultuuri. Kultuuri defineerib ta jagatud tähendustena. Tähendused ei ole aga midagi staatilist, vaid pigem protsess. Seega on ka kultuur tähenduste loomise ja vahetamise protsess.

“Kultuurilised tähendused ei ole ainult “inimeste peades”, vaid organiseerivad ja reguleerivad sotsiaalseid praktikaid, mõjutavad või juhivad ja järelikult neil reaalne mõju” (Hall 1997:3).

Hall kasutab sotsiaalset konstruktivistlikku lähenemist, mille järgi “asjade” pigem luuakse või konstrueeritakse kui lihtsalt “leitakse” tähendus. Representatsioon seletab (visuaalse, lingvistilise jms) keele abil “asjade” põhiolemust ning seega on kultuur primaarne või “konstitutiivne” protsess, mis on sama oluline, kui “asjade” materiaalne alus (Hall 1997:5–6). Antud töö vaatleb, kuidas representeerivad ihaldusväärset elu ajakirjanikud ning portreteeritavad – mis on nende representatsioonides ühist ja erinevat või kuidas mõjutab ühe representatsioon teist.

Representatsioon on käesolevas töös seotud tihedalt ideoloogia mõistega, kuna ideoloogia mõjutab omakorda representatsiooni konstrueerimist.

Teun A. Van Dijk käsitleb ideoloogiat kui grupi liikmete ühiste sotsiaalsete representatsioonide alust.

“Ideoloogia võimaldab inimestel kui grupi liikmetel korrastada nende endi jaoks oma arvukaid sotsiaalseid uskumusi nende elus ja ümbritsevas maailmas toimuvast, hinnata toimuv kas heaks või halvaks, õigeks või valeks, ning käituda vastavalt” (van Dijk 2005:19). Ideoloogia on sotsiaalselt jagatud uskumuste kogum, mida omandatakse, konstrueeritakse ja muudetakse sotsiaalselt, näiteks sotsiaalsete praktikate ja interaktsiooni kaudu üldiselt, eriti aga diskursustes ja kommunikatsioonis (van Dijk 2005:41, 47).

Roland Barthes kasutab osaliselt van Dijki ideoloogiaga sarnaselt (kuid siiski veidi kitsamalt) müüdi terminit. Ta defineerib müüti kui kõnet, kui millegi tähistamisviisi või -vormi. “Kuivõrd müüt on kõne, võib ka kõik see, millest iganes annab rääkida, olla müüt. Müüti ei tee müüdiks tema sõnumi objekt, vaid objektist kõnelemist viis” (Barthes 2004:227-228). Seega võib Barthes'i sõnul järeldada, et kõik võib olla müüt, “sest maailm on ju lõpmata sugestiivne”.

Müüt aga pole tema meelest midagi iseeneslikku, looduslikku, vaid see tekib kultuuri sees. “Me võime küll kohata igivanu müüte, aga igavesi müüte pole olemas, sest üksnes inimajalugu muudab reaalsuse kõneks. /.../ Müüt ei saa iial esile kerkida asjade endi “loomusest”” (Barthes 2004:228).

2.2 Väärtused

Milton Rokeachi järgi on väärtused normatiivsed või keelavad uskumused ja tulenevad seega kultuurist. Väärtust defineerib ta kui millegi ihaldamist, millegi poole püüdlemist. “Väärtused sisaldavad käitumuslikku komponenti – nad on muutujad, mis aktiveerudes viivad tegudeni” (Rokeach 1973:7). Rokeach ütleb, et väärtuste omandamine toimub sotsialiseerumise käigus, õpitud eraldiseisvad väärtused pannakse enese jaoks tähtsuse järjekorda ja nad moodustavad seeläbi hierarhilise organiseeritud süsteemi.

Rokeach jagab väärtused kaheks: terminaalseteks ja instrumentaalseteks. Üldistades võib öelda, et instrumentaalseid väärtusi vajatakse terminaalsete väärtuste saavutamiseks. Instrumentaalsed väärtused jagunevad moraalseteks ja kompetensti puudutavateks väärtusteks.

Terminaalsed ehk nn lõplikud väärtused viitavad mingile lõplikule seisundile. Need jagunevad omakorda enesekeskseteks ja ühiskonnakeskseteks väärtusteks (Rokeach 1973:8). Oma töös jaotangi väärtusi eelkõige portreeteritava isikliku sfääri ja sotsiaalse sfääri rollide vahel.

Siinkohal tuleb märkida, et nn sotsiaalne ja individuaalne roll on veel omakorda jaotatavad. Näiteks võib sotsiaalne roll jaguneda ameti, ühiskondliku positsiooni järgi, individuaalsed rollid perekondlike suhete järgi (ema või abikaasa roll jne). Oma töös vaatlen aga eelkõige sotsiaalse ja individuaalse sfääri vastandumist üldisemalt. Kuid seetõttu, et need sisaldavad ka nn allrolle, olen töös sisalduvates tabelites kasutanud väljendit “kõik rollid”, mitte “mõlemad rollid”.

Kui Rokeachi väärtuste liigitamine terminaalsete ja instrumentaalsete väärtuste eristamisega piirdubki, siis Shalom Schwartz on pannud väärtused ühtsesse süsteemi, mis koosneb kahest dimensioonist – alalhoidlikkus ja avatus muutustele ning eneseületamine ja enese edendamine. Neist eneseületamine ja alalhoidlikkus märgivad kollektivistlikku ning avatus muutustele ja enese-edendamine individualistlikku väärtussüsteemi (Schwartz 1992, eesti keeles nt Kalmus ja Vihalemm 2004). Samas leiab Schwartz, et alati pole individualism ja kollektivismi dihhotoomia ja vastandamine põhjendatud, sest osad väärtused on olulised

mõlemal puhul ja mõned väärtused on olulised küll kollektiivselt kuid mitte ühele kindlale väiksemale grupile (mis ei ole samas indiviid) (Schwartz 1990).

Ronald Ingleharti uurimused keskenduvad väärtuste muutumistele. Tema teooria järgi peegeldavad indiviidi prioriteedid sotsiaalmajanduslikku keskkonda. Väärtuste muutumine toimub mingite laiemate ühiskondlike muutuste tagajärjel. Näiteks hiljuti majanduslikult edenema hakanud riikides, kus endiselt on palju vaeseid, kuid enamik rahvastikust ei ela allpool vaesuspiiri, on hakatud rohkem väärtustama kuuluvustunnet, enesehinnangut, intellektuaalset ja esteetilist naudingut jne. Inglehart seletab seda sellega, et indiviidi prioriteedid. Inglehart nimetab neid puudus- ehk defitsiitväärtusteks (Inglehart 1997:33-34).

Käsitletud teoreetikud vaatlevad väärtusi kui ainult positiivseid elemente ja rajanevad pigem väärtuste kvantitatiivsele domineerimisele. Mina tegelen aga ka väärtuste nn minusmärgi poolega ja püüan leida antud ajahetkel *agendas* olevaid väärtusi ehk tendentse. Seetõttu ei ole minu töö tulemused kohaldatavad näiteks Schwartzi väärtuste mudelisse, kuid olnud inspiratsiooniks tulemuste seletamisel.

2.3 Meedia mõjust

Kuigi siiani pole jõutud ühesele arusaamale meedia mõju olemusest ja ulatusest, on massikommunikatsiooni uurimise aluseks eeldus, et meedial on selle tarbijale märkimisväärne mõju (McQuail 2003:373). McQuaili sõnul pole mõtet meediat käsitleda ühtse tervikuna, “kuna meedia edastab tohutult erinevaid teadete, kujundite ja ideede kogumeid. Suuremat osa sellest metarjalist ei ole meedia ise loonud, vaid need pärinevad ühiskonnast ja saadetakse meedia kaudu ühiskonda tagasi” (McQuail 2003:374). Seega on meedia osa ideede, teadete jms tsirkulatsiooniprotsessist, omades teatavat mõju meedia tarbijale.

Millised ideed ja teated meedias esile kerkivad, sõltub Maarja Lõhmuse järgi suuresti meediatekstide tootjatest. Lõhmus räägib sõltumatust meediast kui võitlusväljast, mis esitab väljakutse domineerivatele hierarhiatele ühiskonnas, tehes seda erinevate huvide konkurentsi ja võitluse kaudu. “Toimetajad osalevad selles võitluses kas otse, konkreetsete isikutena, ajakirjandust kasutades, või kaudselt: teatud mõttesuundi toetades, neile ajakirjanduses rohkem ja tõhusamaid esinemisvõimalusi pakkudes või tekste vastavalt töödeldes ja kommenteerides” (Lõhmus 1999:26).

McQuaili järgi eksisteerib teoreetiliste seisukohtade järjepidevus, et meedia toetab tahtmatult ühiskonna valitsevaid väärtusi, tehes seda personaalsete ja institutsioonilise valiku, välise

surve, suure ja heterogeense auditooriumi ootuste ja soovide ennetamise kaudu (McQuail 2003:418).

Seega ei saa ajakirjandus olla kunagi lõplikult reaalsust peegeldav. Võib öelda, et ajakirjanduse jaoks on allikad/intervjueeritavad kui materjal – tekst, mida püütakse küll ideaalis esitada võimalikult objektiivselt, kuid toimetamise käigus osutub see paratamatult teatud määral võimatuks. Tehes ühe valiku (alustades teema ja allikate valikust, lõpetades teksti toimetamisega – tõstes midagi juhtlõiku, rõhutades midagi sõnavaliku kaudu jne) jäävad paratamatult varju mõned teised elemendid. Nagu eelpool öeldud, sõltub see, milliseid valikuid tehakse või tegemata jäetakse, muuhulgas toimetaja/ajakirjaniku taustast, sest olles ajakirjanik, on ta samas ka ühiskonna liige, kes kannab kultuurilisi nähtusi nagu teadvustatud ja teadvustamata huvid, maitse-eelistused, ideoloogiaid, väärtused jms.

McQuail toob reaalsusest kõrvalekaldumise näiteks fakti, et massimeediumid on üldiselt orienteeritud auditooriumi kui informatsiooni ja meelelahutuse tarbija huvidele. “Auditooriumile meeldivad paljud reaalsusest hälbivad asjad nagu fiktsioon, fantaasia, ebatavaline ja veider, müüdid, nostalgia ja ajaviide. Sageli otsitakse just meediast alternatiivi reaalsusele ja võimalust selle eest põgeneda. Rolleeskujuksid või identifitseerimise objekte otsivad inimesed võrdse tõenäosusega nii idealiseeritud kui realistlike objektide hulgast” (McQuail 2003: 291).

Võib arvata, et just rolleeskujude seadmine ongi persoonilugude peamine funktsioon (samas ei saa kõrvale jätta ka informeerimisfunktsiooni, kuid prioriteet on siiski “kangelaste” esitamine). Briti ajakirjanduse revolutsionäär Lord Northcliffe on öelnud, et kõvad uudised püüavad lugejaid, olemuslood aga säilitavad neid (McKay 2000:80).

Käesolev bakalaureusetöö võtab vaatluse alla Arteri kaanelood – artiklid, mis on esile tõstetud ajakirja esiküljel (v.a siis, kui esiküljel on reklaam).

Arter on Postimehe nädalalõpulisa, mis peaks pakkuma pehmema sisuga meelelahutuslikke käsitlusi. Sellest tulenevalt on sealsed persoonilood eelkõige positiivse alatooniga. Nagu selgub ka minu töös, eelistavad ajakirjanikud portreerida inimest pigem positiivse “õnnestuja” kui negatiivse “läbikukkujana”. Kui ka midagi ette heidetakse, lükkab selle ümber portreeritav.

Teistsugust representatsiooni kasutatakse näiteks Eesti Ekspressi rubriigi “Tegija” persoonide puhul, kus portreeritavaks valitakse ka isikuid, kes on hiljuti paistnud avalikkuse ees silma millegi negatiivsega. Tegemist on portreelugudega, mis ei võimalda portreeritaval näiteks negatiivseid süüdistusi ümber lükata, sest ei sisalda intervjuud. Negatiivsust või ambivalentsust lisavad ka illustratsioonideks olevad karikatuurid.

Erinevuseks on ka see, et kuna Eesti Ekspressi puhul on tegemist nädalalehega on “Tegija” artiklid ajendatud kindlast (aktuaalsest) teost, mida representeeritakse tähelepanuväärsena. Arteri puhul võib n-ö aktuaalne tegu olla küll tekstis ära mainitud, kuid inimest ei representeerita selle kaudu. Esile tõstetakse pigem tema iseloom, elukäik, elukorraldus jms.

Antud persoon tõstetakse ka väljaande materjalidest kõige rohkem esile – väljaande kaanele. Inimene, kes on teiste hulgast välja valitud ja esile tõstetud on justkui *a priori* tähelepanu vääri ja võib-olla ka seeläbi sotsiaalse eliidi hulka loetud.

Positiivse käsitlemise ja esikaanele tõstmise kaudu loob Arter ihaldusväärseid eeskujusid, andes lugejale positiivse emotsiooni, eksistentsialistlikult ehk ka motiivi edasi elada, tegutseda, kuhugi pürgida. Nagu ütleb ka ühe portreeloo juhtlõik: “Ta laulab, teeb saateid, juhib õhtuid ja suudab oma alati rõõmsa tujuga kividki naerma panna. Tehke järele!” (Maimets 2005a:8).

Kes portreeritavaks valitakse, sõltub just väljaande toimetaja(test)/ajakirjanikest. Seega on kogu tekstis domineeriv ajakirjaniku representatsioon ning ihaldusväärseuse konstrueerimine toimub samuti toimetusest lähtuvalt.

Kaanelood on žanriliselt liigitatavad eelkõige isikuintervjuu alla, kuid sisaldavad fragmente ka persooniloost: kaanelugude põhisisu on intervjuu, kuid sellele eelneb juhtlõik ja sissejuhatav tekst.

Intervjuud on huvitav uurimismaterjal osalt seetõttu, et nad on näiteks uudislugudest või klassikalistest persoonilugudest n-ö läbipaistvamad. Mõningate mööndustega võib öelda, et nähtaval on kogu kommunikatsiooniprotsess ajakirjaniku ja portreeritava vahel: küsimuste esitamine, neile reageerimine jne.

Arteri artiklite omapära võimaldab vaadelda nii portreeritava kui ka ajakirjaniku representatsioone, nende vahelist konsensust, teineteise mõjutamist kui ka konfliktsust. Peale selle on kaanelugudes keegi, kes portreeritavat omakorda iseloomustab (sõber, kolleeg vms). Seega on vaatluse all kolm representatsiooni.

Samas tuleb mees pidada, et n-ö lõplik sõna jääb alati ajakirjanduse esindajale, kes valib, milliseid küsimusi esitada, milliseid materjale avaldada ja mida mitte.

Oluline on ka märkida, et Arteri kaanelood on meediatekstist üks näide. Seega ei ole antud töö eesmärk teha põhjanevaid järeldusi kogu meedia ihaldusväärseuse representatsioonide kohta, sest üks spetsiifiline formaat seda ei võimalda. Kuid Arteri kaanelugude põhjal on võimalik saada aimu Eesti meedia tendentsidest.

2.4 Uurimisküsimused ja hüpoteesid

Uurimisküsimused

Eelnevast lähtudes tõstatuvad järgmised uurimisküsimused:

1. Kes on portreeritavaks valitud?
2. Mille põhjal vaadeldav persoon fookusesse valitakse, kuidas ajakirjanik tekstis põhjendab just selle persooni valikut?

Nende kahe küsimuse püstitamine on oluline, kuna nendele vastates saame teada, millised on olulisimad väärtused, mida ajakirjanik esile tõstab – tema representatsiooni olulisimad elemendid.

3. Millised on ihaldusväärsed väärtused? Kas need erinevad ajakirjaniku ja intervjuueeritava representatsioonides?
4. Milliste rollide kaudu inimest portreeritakse?

Küsimustega püütakse selgitada, milline on väärtuste hierarhia ning kas ja kuivõrd portreeritava ja ajakirjaniku väärtussüsteemid kattuvad.

5. Milline on artiklite juurde lisatud fotode roll?

Küsimuse ülesanne on selgitada, kas ja kuidas fotod toetavad representatsiooni.

Hüpoteesid

Eelnevast lähtuvalt olen püstitanud käesoleva uurimustöö hüpoteesid:

1. Portreeritavaks on valitud meessoost isik, kes on abielus.
2. Portreeritava valik tuleneb eelkõige aktuaalsest sündmusest.
3. Ihaldusväärsed on portreeritava sotsiaalse sfääriga seotud väärtused.
4. Ajakirjaniku ja portreeritava representatsioonid ihaldusväärselt elust on sarnased.
5. Fotode roll on representatsiooni toetav.

3. Uurimismaterjal ja –meetodid

3.1 Uurimismaterjal

Käesoleva töö valimis on ajalehe Postimees nädalalõpulisa Arteri esileheküljel esitletud persoonilood 2005. aastal. Valmisse kuulub aasta jooksul igal paaritul nädalal ilmunud portreelugu, kokku 26 teksti. Kuna tegemist on küllalt mahukate ja mitmekülgset uurimist võimaldavate tekstidega, on see bakalaureusetööks piisav.

Valisin antud perioodi seetõttu, et mind huvitasid just minu kaasaegsed meediatekstit. Samateemalise analüüsi teostasid seminaritöös 2005. aasta lõpul, seetõttu oli just 2005. aastal ilmunu n-ö värskeim uurimismaterjal.

3.2 Meetodid

Käesolevas töös kasutan nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset analüüsi.

Kvalitatiivse analüüsi eesmärk on leida artiklites käsitletavale temaatikale üldisemad raamid – domineerivad diskursused ning nendega kaasnevad märksõnad. Need võisid esineda kui väärtused, kuid omasid ka laiemat dimensiooni: sotsiaalseid pingeid, ambivalentust, ajakirjaniku ja portreeritava erinevat interpretatsiooni jms.

Kvalitatiivne analüüs on minu töös teostatud eelkõige nn pehme diskursuseanalüüsina, st et tegemist ei ole Norman Fairclough'i kriitilise diskursusanalüüsi reeglite puhtakujulise rakendamisega, kuid olen siiski kasutanud tema põhimõtteid, kohandades need oma uurimismaterjali ja tõstatatud küsimustega.

Denis McQuaili järgi on diskursuseanalüüsi peamine idee selles, et kommunikatsioon leiab aset teksti ja kõne vormide kaudu, mis on kohanenud sotsiaalsete paikkondade, teemade ja tüüpiliste osavõtjatega (McQual 2003:440).

Fairclough eristab tekstide analüüsis kolme etappi, mida ka mina järgin: 1) teksti kirjeldamine, 2) teksti interpretatsioon ja 3) teksti seletamine (Fairclough 1989:109). Teksti kirjeldamise etapis toimub teksti formaalsete omaduste analüüs, interpretatsioonis analüüsitakse teksti ja diskursiivse praktika seoseid ning seletamisel toimub diskursiivse praktika ja sotsiokultuurilise praktika seoste analüüs (Kalmus 2005).

Minu analüüs keskendub eelkõige teksti struktuuridele. Tekstide kirjeldused on lisade peatükis, samuti toon arvukalt näiteid tulemuste peatükis. Kirjeldamisel vaatlen, milliseid interaktsiooni konventsioone kasutatakse, millised on esiletõstetud teemad, kuidas tekst eeldustest märku annab (eri osapoolte representatsioonid ja ideoloogiad) jms

(diskursusanalüüsi täpsustavate küsimuste loetelu: Kalmus 2005 ja Fairclough 1989:112-138).

Tõlgendamine toimub töö tulemuste osas, kus toon välja esinenud intertekstuaalsuse ja – diskursiivsuse juhtumeid. Fairclough'i kolmas etapp – seletamine – toimub töö diskussiooni osas. Seal püüan leida seoseid diskursuste ja sotsiokultuurilise praktika vahel.

Samad etapid läbisin ka portreelugudele juuresolevate fotode analüüsil.

Kvantitatiivse analüüsi viisin läbi kontentanalüüsina. See on meediatekstide süstemaatilise, kvantitatiivse ja objektiivse kirjeldamise meetod, mis võimaldab tekste klassifitseerida, nende mõju määratleda jne (McQual 2003: 445).

Antud töös võimaldas kontentanalüüs leida väärtused, mis ei olnud ambivalentsed (nagu domineerivad diskursused), vaid eelkõige üheselt väärtustena tõlgendatavad. Need väärtused esindavad eelkõige portreeritavate representatsiooni, s.t et kui näiteks ajakirjanik küsis mõne väärtuse kohta, kuid portreeritav sellega ei nõustunud, ei arvestatud seda ka kontentanalüüsis. Kontentanalüüsi juhend ja kategooriate võimalikud tõlgendused on lisade 4. peatükis.

Samuti leidsin kontentanalüüsiga portreelugudele lisatud portreeritavate sõprade-tuttavate väljendatud väärtused.

Kuna valimisse kuuluvate artiklite arv on küllaltki väike, ei luba see välja tuua põhjanevaid kvantitatiivseid tulemusi ja nende võrdlusi. See on üks põhjus, miks töös on pööratud kvalitatiivsel analüüsil. Peale selle ei ole minu eesmärk niivõrd saada teada, millist väärtust mõnele teisele eelistatakse, vaid millised väärtused ja ihaldusväärsuse diskursused antud ajahetkel *agendas* on, kas ja kuidas esineb intertekstuaalsust ning milliseid tendentse see markeerib: kui teatud diskursused korduvad, on see märk, et sellise (van Dijki mõistes) ideoloogia kandjate grupp on ühiskonnas olemas või et sellist ideoloogiat kannab meedia.

Nagu öeldud, eeldaks kvantitatiivsete põhjendatud järelduste tegemine suuremat tekstide hulka. Seetõttu tõstan tekstis kvantitatiivselt esile vaid mõningaid väärtusi, mis tõusevad teiste seast kvantitatiivselt tähelepanuväärselt esile.

Oma seminaritöös vaatlesin eelkõige eksplitsiitset infot, s.t infot, mis oli esitatud. Näiteks seda, kuidas erinevad kaaneloo osapooled konstrueerivad “meid”, mitte “teisi” sotsiaalseid grappe. Samuti keskendus seminaritöö positiivsetele väärtustele (kontentanalüüsile).

Bakalaureusetöös otsisin olemasolevatele tulemustele lisaks tekstides sisalduvaid sotsiaalseteid pingeid, portreeritavate negatiivseid kogemusi jms.

4. Tulemused

4.1 Portreteritava sotsiaaldemograafilised näitajad

Valimisse kuulunud tekstides portreeriti 18 meest ja 8 naist. Neist 15 olid abielus, 7 paarisuhtes, üks lahutatud ja kaks vallalist.

Tekstid portreerisid 6 muusikut, sh 4 klassikalises muusikas tegevat ning 2 levimuusika artisti. Peale selle 5 näitlejat, 3 ärimeest, 2 poliitikut, 2 riigiametnikku (Eesti Panga endine president ja suursaadik Saksamaal), 2 ajakirjanikku, 2 kirjanikku, maali-, jumestus- ja moekunstnikku.

Portreteritavate nimekiri nende sotsiaaldemograafiliste andmete ja artiklite pealkirjadega on toodud tabelis 1.

TABEL 1. Portreteritavate sotsiaaldemograafilised näitajad

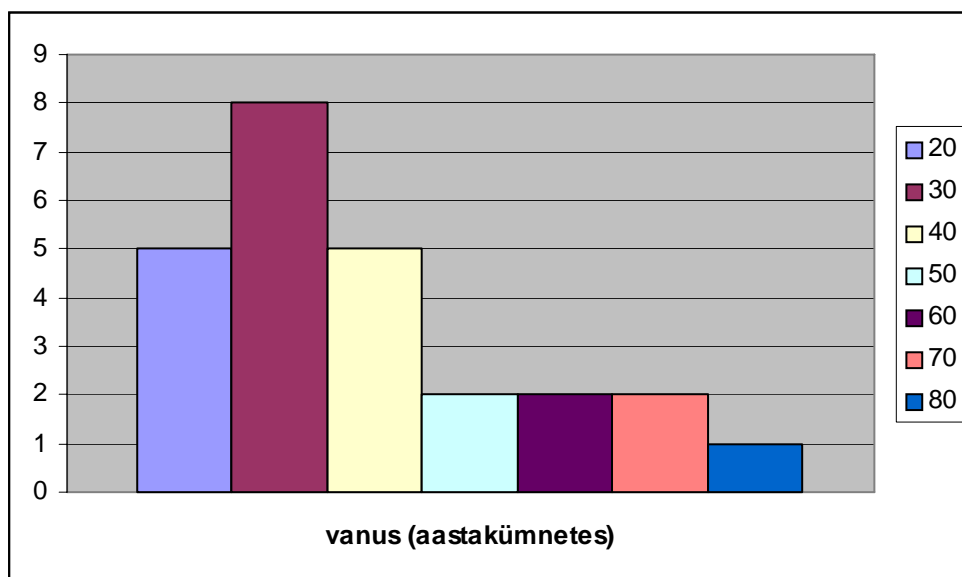
Kuupäev, Autor	Pealkiri	Vanus	Perekonnaseis	Ühiskondlik roll
8.01.2005 Priit Pullerits	Liberaalne Molekul (Rein Lang)	47	Vabaabielus; tütar esimesest abielust	Poliitik, ajakirjanik
22.01.2005 Kristel Kossar	Reporteri vallatud kurvid (Olaf Suuder)	33	Abielus, poeg	Ajakirjanik
5.02.2005 Valner Valme	Edumaniakk nr 1 (Peep Vain)	36	10 aastat abielus, kaks last	Koolitaja
19.02.2005 Heili Sibrits	Lihtsalt Lull (Luule Komissarov)	62*	Abielus, kaks last	näitleja
5.03.2005 Margus Mets	Kõnelus Berliinis (Clyde Kull)	-	Abielus, kaks last*	Eesti suursaadik Saksamaal
19.03.2005 Andri Maimets	Inese teine tulemine	23	Paarisuhtes*	Muusik (laulja)
09.04.2005 Valner Valme	Päike Padar (Tanel Padar)	25*	Vabaabielus, kasupoeg	Muusik (laulja)
16.04.2005 Priit Pullerits	Aukardetud Kadri Must	28	Paarisuhtes*	Poliitik
30.04.2005 Riina Luik	Emotsioonide taltsutaja (Jelle Goes)	35	Abielus, kaks last	Jalgpallikoondise peatreener
14.05.2005 Valner Valme	Kapuutsiga mees (Indrek Ojari)	28*	Vabaabielus, üks poeg	Näitleja
28.05.2005 Kristel Kossar	Eestlaseks loodud (Jaan Männik)	60	Abielus, kaks last	Ärimees (Eesti Telekomi juht)
11.06.2005 Kristel Kossar	Mitme näoga mees (Vahur Kraft)	43*	Abielus, poeg	Eesti Panga (endine) juht
22.06.2005 Riina Luik	Vaba mees (Tõnu Kaljuste)	51*	Abielus, poeg	Muusik (dirigent)
9.07.2005 Riina Luik	Muhu Villu (Villu Veski)	43	Abielus, kaks last	Muusik
23.07.2005 Valner Valme	Härä Chill (Andrus Vaarik)	47	Lahutatud*, tütar	Näitleja
6.08.2005 Kristel Kossar	Viini kullatükk (Annely Peebo)	33	Paarisuhtes*	Muusik (laulja)

19.08.2005 Kristel Kossar	Levada, eestlase isa (Viktor Levada)	46	Abielus, kaks last	(metalli)ärimees, jalgpalliklubi Levada omanik
3.09.2005 Priit Pullerits	Kerttu Rakke – vastik bitš	34	Paarisuhtes*, poeg	Kirjanik
17.09.2005 Riina Luik	Tuntud ja tundmatu Laul (Indrek Laul)	36*	Abielus, poeg	Muusik (pianist), Estonia klaverivabriku omanik
1.10.2005 Riina Luik	Väsimatu meister Evald Okas	Saab kohe 90	Abielus, ...last*	Kunstnik
15.10.2005 Andri Maimets	Töökas lõuapoolik Gerly Tinn	29	Vallaline*	Moekunstnik
29.10.2005 Riina Luik	Eduard Toman armastusest ja pühakojast	75*	Abielus, kaks last	Näitleja
12.11.2005 Riina Luik	Lembit Petersoni isaks kasvamine	53*	Abielus, kuus last, kaks lapselast välja toodud)	Näitleja
26.11.2005 Britt Rosen	Katrin Sangla, soe ja tugev	34*	Abielus, kaks last	Jumestuskunstnik
10.12.2005 Kristel Kossar	Südikas küsimärk (Anu Välba)	31	Vallaline*	Ajakirjanik
23.12.2005 Edgar Valter	Edgar Valteri hetk iseendaga	76*	-	Kirjanik

* - info ei olnud otseselt välja toodud, aga seda võis teksti põhjal järeldada

Antud materjali põhjal võib öelda, et keskmine Arteri portreeteritav on abielus mees, kellel on vähemalt üks (aritmeetilise keskmise järgi 1,2) laps ning kes on suurima tõenäosusega tegev muusikas.

Joonisel 1 on aastakümnete kaupa välja toodud, kuidas jaotusid portreeteritavad vanuseliselt.

Joonis 1. Portreeteritavate vanuseline varieeruvus

Nagu näha, on enamik portreeteritavaid kas kahekümnendates või keskeas, kusjuures nooremas keskeas (30. ja 40. aastates) on portreeteritavaid rohkem kui vanemaid keskealisi. Kusjuures ka kahekümnendates portreeteritavaid on viis, samas kui vanemas keskeas inimesi (50. ja 60. aastad) on neli.

4.2 Kvalitatiivse analüüsi üldistusi

Vaaldeldavates intervjuudes avatakse portreeteritavat kahe mõõtme – tema sotsiaalse ja tema individuaalse rolli (ja nende nn allrollide) kaudu. Seega jaguneb ka käsitletav temaatika peamiselt kaheks – töö ja pere diskursuseks. Järgnevalt olen välja toonud nende diskursuste alla kuuluvad või nende mõlemate tähendusvälju puudutavad nn aladiskursused.

Kogu töös on vaatluse all kolm eri representatsiooni, nende sarnasust ja erinevusi kirjeldab joonis lk 66.

4.2.1 Töö

Enamikus artiklitest vaatleb ajakirjanik inimese ühiskondlikke rolle ning individuaalsed jäetakse tagaplaanile. Kolme mehe puhul – Ivar Laul, Peep Vain ja Tõnu Kaljuste – on rõhuasetus tugevalt töö, pere kohta esitab ajakirjanik kas paar küsimust või üldse mitte.

Osalt on see ajakirjaniku valik, ta lihtsalt ei küsi isiklikku elu puudutavaid küsimusi. Teisalt on valimis mitu intervjuueeritavat, kes ise ei taha oma eraelust rääkida. Jelle Goes (Luik 2005a) tunnistab, et üks asju, mille pärast ta on varem intervjuudest keeldunud, on soov oma perest avalikult mitte rääkida, sest tal on haige tütar. Gerly Tinn ütleb (Maimets 2005b), et tema isiklik elu ei ole huvitav ning sellest ei ole midagi rääkida. Ajakirjanikud võtavad neid argumente mõistvalt ega suru end peale.

Kuid kui Kadri Must keeldub ütlema oma peigmehe nime (Pullerits 2005b), saab Priit Pullerits sellest innustust ja suudab lõpuks ikkagi nime n-ö välja pressida. Ta kasutab selleks argumenti, et nime varjamise põhjuseks on tavaliselt see, et suhtes on kindlasti midagi halvasti. Kui Rein Lang ütleb, et ta ei taha oma eraelu afišeerida, kasutab Pullerits sama nippi, küsides, mis selles nii häbenemisväärset on. Mõlemal juhul saab ta pärast sellise küsimuse esitamist intervjuueeritavate eraelu kohta siiski veidi teada. (Märkusena: Priit Pullerits on võrreldes teist ajakirjanikega ka muudes olukordades erandlik, näiteks on ta ainuke, kes portreeteritavatele midagi ette heidab.)

Tööst rääkides on üks olulisimaid väärtusi rahuldada oma **saavutamis-, arenemisvajadust**. See tuleneb nii portreeteritava kui ka ajakirjaniku representatsioonist. Näiteks ütleb Peep Vain, et tema jaoks on oluline areng (samas ta ei määratle, kas areng isiksusena või

töölase) ning Katrin Sangla tunneb, et ta on professionaalses mõttes oma lae saavutanud ning soovib jätkata veidi erineval erialal (nn klassikalisest jumestajast minna üle filmigrimmile jne).

Samas kui portreeritav ise arengust eraldi juttu ei tee, siis ajakirjanik “tuletab meelde” seda kui väärtust. Esitatakse küsimus, mille sisuks on, kas intervjueritav elus saavutatust kaugemale ei tahagi jõuda.

Näited:

“Kuhu jäävad siis unistused pääseda oma modellide paistel Pariisi moelavale?” (Maimets 2005b:6).

“Karjäär ei olegi sulle oluline?” (Luik 2005a:8).

“Eesti kontekstis on sul ju tegelikult lagi käes. Kuhu edasi? Minna mujale?” (Rosen 2005:5).

“Kas mehele, kel neljakümneaastaselt on ette näidata kümne aasta pikkune riigi keskpanga juhi karjäär, leidsub siinses ühiskonnas üldse veel uusi väljakutseid?” (Kossar 2005d: 8).

“Aga sinu ambitsioonid?” (Pullerits 2005b:9).

“Siinkohal sobiv küsimus: härra Vaarik, teie ambitsioonid näitlejana?” (Valme 2005d:9).

Tähtsal kohal ajakirjaniku poolses representatsioonis on **ohvrite toomise diskursus**. Ohvritena nähakse siin eelkõige peret ja aega ja nende nn annetamist märgitakse sageli juba juhtlõigis või sellele järgnevas sissejuhatavas tekstis.

“Õnne” võtete tõttu pole Luulel mõni kuu ainsatki vaba päeva. Kuid ega see teda kurvasta” (2005b:7).

“Kui arvate, et mees (Evald Okas – K.B.) on pintsli nurka visanud ja istub noorusaegu meenutades tugitoolis, eksite rängalt – Okas teeb tööd nagu hull” (Luik 2005e:6).

“Gerly Tinn hoidub juba mõnda aega teadlikult nädalavahetuste pummeldamisest ja laupäevade mahamagamisest. Aega pole, tööd on vaja teha, nendib Tinn kerge õlakehitusega” (Maimets 2005b:5).

“Dirigent Tõnu Kaljuste suvi töötab tulla pingeline: ees ootab viist maailma esiettekannet, muusikafestivalid ja tosinkond kontserti” (Luik 2005b:7).

Kadri Musta portreelugu alustab ajakirjanik järgmiselt: “Keskpartei peasekretäril on pikaajaline eluplaan, mille lõppvaatuses astub lavale soliidne *grand old lady*. Seni on ta valmis ohvreid tooma, vähemalt mõningaid” (Pullerits 2005b:7).

Samuti nendib Indrek Laulu portreeloos ajakirjanik: “Juilliardi ei “satuta”, sinna pürgitakse, sageli meeleheitliku hinnaga” (Luik 2005d:10).

Nn ohvrina võib esitada ka raha: “Üheksa aastat tagasi Villu (Veski – K.B) käima lükatud festival on algusest peale olnud üks suur risk. Täna summib ta sinna omast taskust raha juurde: õiguse eest teha OMA EHEDAT ASJA” (Luik 2005f:6).

Samuti esitatakse ohvidiskursust intervjuu küsimustes.

“Eile öösel sa [Katrín Sangla] tegid tööd kella neljani öösel. Kuidas lõõgastud?” (Rosen 2005).

“Ülemöödunud aastal andsid sa haigena etendusi. Miks?” (Sibrits 2005:8).

“Kas teen sulle väga liiga öeldes, et näid üsna väsinud olevat?” (Luik 2005b:6).

“Sind pandi Kitsa Kinga poolelt tuurilt korraks haiglasse. Kas nüüd on tervis korras?” (Valme 2005d:8).

Ohvrite toomisest räägivad ka portreteeritavad ise, jutustades nii tööga ülepingutamisest kui ka pere loomise edasilükkamisest või isegi loobumisest.

Anu Välba: “Üheksakümmend protsenti su elust moodustab töö, ja sa ei saagi sinna midagi parata. Sa püüad sellega hakkama saada ja kogu energia töösse suunata. Ohverdad oma aja, suhted ja tervise. /.../ Ma ei kahetse ega hala, vaid ütlen, et sel elul on ka oma peidus pool” (Kossar 2005g:8).

Peep Vain: “Ma olen mingitel hetkedel üle pingutanud ka, kohati nagu täitsa lolliks keevitanud ennast. /.../ Minu järgmine õppetund ongi, et kuidas tšillida ja kuidas arengut tasakaalustada” (Valme 2005a:10).

Annely Peebo räägib, kuidas tema esimene abielu purunes, kuna tema pidi töötama Viinis (Kossar 2005e).

Andrus Vaarik väljendab sarnast mõtet vulgaarsemalt: “Kristlik mõtteviis on: tee tööd, siis tuleb... /.../ Mis armastus!!! Surm tuleb. Uskumatu. Aga inimesed elavad. /.../ Tammsaare muidugi. See on tema suur iroonia. Mis kuradi armastus. Kust sa keppi saad siis pärast, kui sa oled ennast sodiks töötanud” (Valme 2005d:8).

Sageli on pere ja aja puudumine portreteeritavate tekstides omavahel tihedasti seotud:

Kadri Must: “Viimased nädalad on olnud väga ekstreemsed, sest aega tuleb juba unetundide arvelt näpistada. See on suhteliselt tempokas töö, nii et perekonnainimene ei peaks seda tegema” (Pullerits 2005b:10).

Gerly Tinn: “Mu töö on hetkel nii pingeline, kes niisugust tahaks” (Maimets 2005b:8).

Anu Välba: “Ma ei kujuta praegu kellegagi koos elamist isegi ette. Ükski normaalne inimene ju niisuguse plaani järgi ei käi...” (Kossar 2005g:5), “Olen umbes viis aastat rääkinud, et lähen jälle õppima – aga ise pole selles suunas lillegi liigutanud! Selles suunas peab töötama, eks ole” (Kossar 2005g:6).

Lembit Peterson: “Tunnen end vanaisa rollis väga kummaliselt. Vanaisa on minu ettekujutuses kodus, enamasti maal, tal on aega... mina aga rabelen ringi ja mu endagi nooremad lapsed on alles väikesed” (Luik 2005g:8).

Katrin Sangla: “Praegu on kõige tähtsam pere, lähedased, sugulased. Kõik nendega seonduv on ju ajalik, neid ei ole meile igaveseks antud. /.../ Ja alles siis tuleb looming ja kõik muu” (Rosen 2005:6).

Ajaga on seotud ka võimalus pühenduda teistele inimestele. Olaf Suuder ja Eduard Toman ütlevad, et inimese suurim ülesanne on osata armastada selle kõige laiemas tähenduses (Siin väljendub taas hoolivuse, pühendumuse kui väärtuse diskursus). Andrus Vaarik leiab, et tal on täiuslikust õnnest puudu vaid armumine.

Seega võib järeldada, et portreeritavate jaoks on töö ambivalentse tähendusega, kuna see sisaldab oma konnotatsioonide hulgas ka ohvrite diskursust selle negatiivses mõttes.

Ajakirjanduse representatsioonis ei ole ohvrite toomine aga negatiivne, vaid kui vahend eesmärgi saavutamiseks. Tõstes juhtlõiguse või küsimustes esile ohvrite diskursust, esitatakse seda kui eeskuju. Seekaudu legitimeeritakse vastav käitumine – tööalase edu nimel aja ja pere ohverdamine.

Avaliku elu tegelastega, kes portreeritavad reeglina on, kaasneb ka teatud avalik tähelepanu, mida ajakirjanikud nimetavad endapoolses representatsioonis **kuulsuseks**. See on pigem ühetähenduslikult positiivne väärtus, sisaldades kaastähendustena glamuursust ja staarilikku elu.

Portreeritavad aga mõiste üheseltvõetavuses nii kindlad ei ole. Näiteks Olaf Suuder ütleb (Kossar 2005a), et ta ei ole kuulus, “äärmisel juhul tundud”. Tanel Padar leiab (Valme 2005b), et Eestis ei olegi võimalik kuulus olla.

Peale selle peavad avaliku tähelepanuga seonduvat ambivalentseks väärtuseks. Olaf Suuder ja Anu Välba leiavad tunde juures nii positiivseid kui ka negatiivseid aspekte.

“Vahel mõtlen küll, et tahaks anonüümsem olla, et see töö nõuab nii palju ja jaksust jääb puudu – kuid ega miski siin elus ei pea kergelt tulema” (Kossar 2005g:6). “Ühest küljest mulle meeldib, kui inimene tuleb vastu ja naeratab. /.../ Hoopis teisiti on siis, kui lähed õhtul välja ja mingid purjus inimesed hakkavad sind kommenteerima või vaadatakse poes, mida ostad või mis sul seljas on. See on vähekene vastik” (Kossar 2005g:8).

Kerttu Rakke ütleb, et tundus seab elule piirid, näiteks peab tähelepanelikumalt jälgima, mida enesele selga panna. “Jah, tahaks öelda, et kontrollin ennast väga, aga ikka juhtub, et olen natuke rohkem veini joonud kui vaja ja lõperdan mingisuguses avalikus kohas” (Pullerits 2005c:7). Näitleja Indrek Ojari hoiak on aga selgelt negatiivne: “Aga ma ei uskunud, et kohe niimoodi siis. Vahitakse! Mõtlesin, et teen kunsti. Keegi mind ei tea” (Valme 2005c:10).

Kaks portreeritavat leiavad, et avalik tähelepanu on nende töö juures paratamatu:

Gerly Tinn: “See on see häda, et sa pead olema kogu aeg näitaval ja siis sind teatakse. Sama kehtib näitlejate puhul: kes on seriaalis, seda tuntakse ja mäletatakse. (Maimets 2005b:6).

Annely Peebo: “Mõned pahatahtlikud inimesed muidugi tõlgendavad seda nii – kui temast ei kirjutata, järelkult ei lähe tal hästi. Otse vastupidi elu lähen aina paremaks” (Kossar 2005g:9).

Ajakirjanike representatsioonis kuulub kuulsuse tähendusvälja ka märksõna glamuursus, sest kuulsusest rääkides esitatakse ka sellekohaseid küsimusi. Portreeritavad (Indrek Ojari, Gerly Tinn, Anu Välba, Tanel Padari ja Katrin Sangla) lükkavad aga selle eelduse ümber ning peavad end pigem tõsisteks tööinimesteks. Nende vastustest võib järeldada, et ka nende jaoks on kuulsuse konnotatsioonide hulgas glamuursus ja staarilikkus, kuid need ei käi nende endi kohta.

Ajakirjanike seas on üks erand, Riina Luik, kes lükkab omapoolses representatsioonis ümber väite, et klassikalise kultuuriga tegelejail on glamuurne elu.

Näited:

“Selle asemel, et aplausi lõppedes šampanjaklaasi taga mekutada ja austajannadele autogramme jagada, mõtleb Kaljuste hoopis sellele, kuidas frakk kärmelt tunkede vastu vahetada ja paadile hääled sisse saada. Naissaarel tahavad asjad ajamist” (Luik 2005b:7).

“Kui ühegi dirigendi kaasat ega lapsukesi ei kujutaks ette välikontserdil piletikontse rebimas ja õlut müümas, siis Villu (Veski – K. B.) tütar ja naine ei tõrgu, vaid teevad mis vaja. Vabatahtlikult. Suure kunsti ja õdusa äraolemise nimel” (Luik 2005c:6).

Selle eeldatavalt domineeriva väite kummutamine on samuti seotud eelpool toodud ohverdamise diskursusega – sõnum on see, et tööd tehakse ilma, et selles oleks meelelahutuslikku või artraktiivset.

Ajakirjanikud (R. Luik ja A. Maimets) loovad ka representatsiooni vabakutselisusest kui raskemast valikust.

“Miks sa eelistad projektitööd, mitte ei taha näiteks põhipalga eest muretult ... töötada ja kõrval mingeid “otsi” teha? Oleks ju lihtsam” (Maimets 2005b:5).

Portreeritavad (Kaljuste, Tinn) põhjendavad vabakutselisuse eelistamist suurema (loomingulise) valikuvabadusega.

Peale selle ütleb Lembit Peterson, et lavakunstikateedris õppejõuna töötades on ta pidanud oluliseks, et “õpilastest areneks iseseiva mõtlemise ja loova fantaasiaga kunstnik” (Luik 2005g:7). Ta on ka ise loobunud suurtes riigiteatrites töötamisest. “Stuudiotheater, mille järele igatsesin juba väga ammu /.../ on andnud mulle võimalusi avastada seda, mida suures teatris poleks ehk olnud võimalik teha” (samas.)

4.2.2 Pereelu

Perest rääkides on olulisim **pere kui prioriteedi** diskursus. Tanel Padar tõi lausa arvuliselt välja, et elab 51 protsenti elust perele, 49 protsenti kulub tööle. Viktor Levada ütleb, et mehe õnn püsib kolmel sambal: tööl, perel ja hobil (Kossar 2005f).

Katrin Sangla: “Praegu on kõige tähtsam pere, lähedased, sugulased. /.../ Lastelemb olen ma kogu aeg olnud. Ja alles siis tuleb looming ja kõik muu” (Rosen 2005:6).

Antud diskursuse alla kuulub ka **pere kui tasakaalustaja** või tagala funktsioon. Laste saamine annaks justkui elule mõtte ning “päästaks” eneseotsingutest.

“Sul vist pere hoiab balansis?” (Valme 2005c:8).

“Sul on pere. See muudab ka?” (Valme 2005b:10).

Ka Olaf Suuderilt küsib Kristel Kossar, kuidas isaks saamine meest muutnud on (eeldus, et see muudab inimest), kuid Suuder vastab, et see ei olegi muutnud, kuna see on loomulik. Kuid näiteks Olaf Suuder ütleb ise, et eelistab lõdvestumiseks olla pigem kodus kui minna kõrtsi (Kossar 2005a).

Kui räägitakse inimesega, kes on juba aastaid abielus/kooselus olnud, küsib ajakirjanik pika kooselu saladuse kohta. (Pikk kooselu kui osa õnnest).

“Ega meie kooselu pole üliharmoniline, kakleme ka. /.../ Kooselus on tähtis harjumus” (Sibrits 2005b:10).

“Abikaasa on mind alati kõiges toetanud ja oleme teineteist usaldanud” (Kossar 2005f:12).

“Eks harjumusel ole ka oma ühteliitv jõud ja julgem arvata, et teravad nurgad on aastate jooksul maha lihvitud. Festivali teeme koos ja see hoiab ka tähelepanu ühes fookuses” (Luik 2005c:8).

Tähelepanuväärne on see, et meessoost intervjuueeritavad iseloomustavad sageli oma naist kui toetajat, taustatöötajat, seda ka siis, kui ajakirjanik sellele omal initsiatiivil tähelepanu ei pööra.

Villu Veski: “Ma olen viimase sekundini tegev sellega, et kontrollida, kas laval on kõik korras – see on minu jaoks kõige tähtsam. Puhta särgi ulatab mulle abikaasa.”, “Olen abielus olnud kakskümmend aastat ja Inna on /.../ rohkem selline kardinatagune professionaal. Tema tegelebki terve aasta “Juu Jääb’i” organiseerimisega – nii majandusliku kui tehnilise poolega.”, “Praegu ei tegele abikaasa ka otseselt muusikaga, kuigi on lõpetanud konservatooriumis Üleoja juures koorijuhina” (Luik 2005c:8).

Viktor Levada: “Abikaasa on mind alati kõiges toetanud ja oleme teineteist usaldanud” (Kossar 2005f:12).

Riina Luige küsimusele, kas Lembit Petersonil pole süümepiinu, et naine on laste kasvatamise nimel oma näitlejakarjäärast loobunud (ta on samuti lavakunstikateedri lõpetanud), vastab Peterson: “Meie mõlema suhtumine on selline, et kui abielu on laulatatud, siis pole see pelk ilusa kombe täitmine, vaid sakrament, mis aitab ja toetab meie elu. Abielus ei too üks teisele ohvreid, vaid kui neid tuuakse, siis n-ö ühisele altarile” (Luik 2005g:8).

Ajakirjanik Margus Mets: “Mõned ametnikud võidavad, et teie abikaasa panus Eesti diplomaatiasse on oluliselt suurem kui aikaasa roll selleks kohustaks...”

Clude Kull: “Ja neil on niiviisi väites tuline õigus. /.../ Julgen tunnista, et paljudes kordaminekutes olen tänu võlgu temale. Algusaastatel Brüsselis tegi ta kõike: vastas telefonidele, pidas kirjavahetust, koostas visiitide programme, kandis külalistele kohvi ja küpsiseid ette...” Samuti ütleb Kull, et diplomaadi abikaasaks olles peab valdama päevapoliitilisi teemasid, oskama tutvustada Eestit, olema huvitav vestluspartner.

“Abikaasale langevad kohustused ja vastutus pole diplomaadi omadest tihtiväiksemad. Samal ajal pole neil mingeid sotsiaalseid tagatiseid. Seaduse järgi nad ei tööta, neil pole tööstaaži, pensionikindlustust...”

Jaan Männik: “Mu abikaasa on koduperenaine, võtnud oma õlgadele sellise tähtsa asja nagu meie laste kasvatamine. Ta on meie pere siseminister, hoiab kodu – lastel on turvatunne, mis võib kergesti kaotsi minna, kui mõlemad vanemad karjäärile pühenduvad” (Kossar 2005c:11).

Kuigi Eduard Toman ütleb: “Mul on üsna keeruline iseloom, nõuan liiga palju tähelepanu ja olen väga pedantne. Ma ei usalda oma naisele isegi särke triikimist ja pükste viikimist, sest teen seda paremini,” ütleb iseloomustuses tema abikaasa: “Kuna veame ühte vankrit, siis olen teda igati aidanud, loominguliselt oleme üsna tugev tiim ja väga põhimõttelisi vaidlusi pole meil olnud. Aasta on näidanud, et Eduardi vaistu võib usaldada” (Luik 2005f:7).

Seega kannab selline representatsioon (ja ka reaalne perekonnakorraldus) ideoloogiat naisest, kellel on toetav funktsioon ja kes ei tüki avalikkuse ette ka siis, kui tal on selleks oleks selleks professionaalsed oskused. Diplomaat Clyde Kulli jutu järgi võib oletada, et sellist ideoloogiat toetab ka Eesti välisestiste poliitika.

Samast ideoloogiast lähtub poliitik Kadri Must oma töös.

Priit Pullerits: “Keskerakonnast lahkunud Liina Tõnisson seletas hiljuti Arterile Savisaare ja noorte naiste tihedat koostööd sellega, et naised on lojaalsed ja kohusetruult töökas, samas kui mehed trügivad väga esiplaanile. Naised on rohkem valmis taustatööd tegema ega ohusta liigri positsioone”, “Olete end nimetanud poliitikas musta töö tegijaks. Mille nimel?”

Kadri Must: “Loomulikult selle nimel, et erakond edasi kehtaks. Kui tagalatööd mitte teha, siis mingil hetkel võid leida, et oled opositsiooni läinud ja mitte midagi ei ole ootamas, sest erakond on taga ära lagunenu” (Pullerits 2005b:10), “Aga ma ei ole võitleja. Minu küünarnukid ei ole teravad. Mul ei ole vaja end esimesse ritta suruda. Palju olulisem on sisuline töö kui loosungitega lehvitamine või kellelegi valusesse kohta löömine” (Pullerits 2005b:7).

Kuid näiteks Tõnu Kaljuste puhul, kelle naine Ülle Kaljuste on samuti avaliku elu tegelane, Eesti kontekstis staar ja mitte niivõrd avalikkuses oma mehe varjus, naise-mehe suhetest, perekonnaelu korraldusest artikkel ei räägi.

Seegi tõestab, et portreeritavad tõstavad esile pigem perekonnamudelit, kus naine on mehele toeks – “mees on pea ja naine kael”, nagu ütleb ka levinud metafoor.

4.2.3 Sotsiaalse ja individuaalse sfääri vaheline ala

Sellel tähendusväljal domineeris **pere ja töö vastandamise** diskursus. Kui portreeritaval on pere, siis enamjaolt küsiti ka, kuidas on võimalik end kahe rolli vahel jagada.

“Abikaasa kohvleid ukse taha ei tõstnud etteheitega, et pühendute liialt tööle?”
(Kossar 2005d: 10).

Samuti küsib Heili Sibrits Luule Komissarovilt, kas viimane peab olulisemaks näitleja rolle või (vana)ema rolli.

“See modellide sisse-välja saalimine tähendab, et teie perekonnal pidi ikka hirmsat moodi kannatust olema” (Luik 2005e:9).

“Ütle, kas abielu tippmuusikuga on tõesti üks suur rist ja viletsus, nagu räägitakse, või...” (Luik 2005c:8).

“Kas teil pole vahel süümepiinu seoses sellega, et abikaasa toetab teid kõiki ja on pidanud ise loobuma oma kutsest ja kutsumusest?” (Luik 2005g:8).

“Naine mõistab (et Padar ei suudaks ilma ansamblis mängimata elada – K. B.)?”
(Valme 2005b).

“Kas teil pole vahel olnud süümepiinu seoses sellega, et ta (abikaasa – K.B.) toetab teid kõiki ja on pidanud ise samal ajal loobuma kutsuset ja kutsumusest” (Luik 2005g:8).

“Mis naine su töö kohta ütleb?” (Valme 2005c). Sellest küsimusest ei tule välja, et ajakirjanik ootaks vastuses mingit konfrontatsiooni töö ja pereelu vahel, samas ei saa seda ka välistada.

“Nii et sa polegi abielus saksofoniga, nagu paljudele näib?” (Luik 2005b:9).

Valimis olnud kaheksast naisest viis olid lasteta: Kadri Must, Gerly Tinn, Anu Välba, Annely Peebo, Eda-Ines Etti. Peale nende on valimis Kerttu Rakke, kes oma poega ise ei kasvatanud ning määratleb poega sõbrana. Kui portreeritaval aga peret ei ole, pööratakse sellele faktile kindlasti tähelepanu.

Sellesse tähendustevälja lisandub **vanuseline dimensioon** (vt allpool ka vananemisega seotud pingeid). Need naised, kelle käest laste kohta küsitakse, on just parimas viljakas eas: 20–30ndad.

Portreeritavad tõstatavad aga eelkõige valikute küsimuse – laps vs töö. Anu Välba räägib valikutest, kus pere vastandiks on rahalised investeeringud kinnisvarasse. Välba lisab veel, et laps võtaks ta vabaduse teha seda, mida ta ise tahab – käi just siis kinos ja teatris, kui talle

enesele meeldib, või vestelda öö läbi sõbraga. Annely Peebo ütleb, et tal praegu on ka (ilma lasteta) hea elu.

Näited:

Annely Peebo: “Oma rada tuleb ikka edasi käia, aga katsun toimetada nii nagu kõik teised inimesed, kes on hakkama saanud nii lastekasvatamisega kui tööga. Olen normaalne noor inimene, kellel käed-jalad ja mõistus omal kohal; lihtsalt on tarvis õppida asju korraldama ja ega lapsed kindlasti tulemata jää” (Kossar 2005e:9).

Anu Välba: “Ikka tahan lapsi ja peret, aga mitte veel” (Kossar 2005g:9).

Priit Pullerits: “Poiss on teil 16 ja ise saate peagi 35. Käib teil mõnikord, kui tittesid näete, klõks läbi pea, et võiks veel lapsi saada?”

Kerttu Rakke: “Loomulikult. Korduvalt. Ma olen ju naine. Ega ma mingisugune frigiid ole seepärast, et ma kirjutan” (Pullerits 2005c:11).

Teisalt teised naised ei nõustu.

Gerly Tinn: “Tead, ma olen mõelnud, et äkki kõik naised polegi loodud abielunaisteks ja emadeks. See ei ole lohutusena öeldud, aga ma tahan oma tööd teha. Kui mulle antaks valida, et kas mees, kolm last ja suvila või võimalus minna kolmeks aastaks Pariisi õppima ning seejärel ajaloolist kostüümidraamat teha, siis ma valiksin viimase” (Maimets 2005b:9).

Kadri Must: “See on töö, mida pereinimene endale lubada ei saaks, olgu ta mees või naine” (Pullerits 2005b:8).

Kuigi Eda-Ines Etti on (alles) 23, küsib Andri Maimets ka tema käest, ega ta pole pereloomisele mõelnud (2005a:11), mille peale vastab Etti eitavalt: “Mul pole need instinktid välja löönud, ma pole veel suurekski kasvanud. Liiga palju on teha ja liiga palju on eesmärke seatud.” Siit võib ka selle välja tuua, et tema pole veel nn naine=ema ideoloogiat omaks võtnud, kuna ta pole vastavas vanuses. Peale selle käsitleb ka tema lapse saamist kui takistust seatud eesmärkide teostamisele.

Naiste valikuid tajub ka meessoost Tanel Padar, kuid siiski erineva nurga alt, kui naised seda on representeerinud: “Naised sageli kardavad, et neil kaubanduslik välimus kannatab, kui on mitu last sünnitanud” (Valme 2005b:9). Tema aga sõnab, et ta tahaks väga lapsi ja et igas “normaalses peres peaks ikka kolm last olema”.

Portreteeritavatega, kellel lapsed on, räägivad ajakirjanikud vanemaks olemisega seotud väärtustest. Siinkohal puudutab ajakirjanike suunav küsimus eelkõige seda, kas lapsed valivad sama ameti vanemate soovide kohaselt. Kõik intervjuueeritavad, kelle käest seda

küsitakse (Lembit Peterson, Villu Veski ja Vahur Kraft) ütlevad, et peavad oluliseks laste n-ö vaba kasvamist, mitte oma ambitsioonide väljaelamist järeltulijate peal.

Teine oluline diskursus oli **materiaalsete ja mittemateriaalsete** väärtuste vahel valimine. Mitmed ajakirjanikud algatasid intervjuueerides raha teema. Küsimustest ei saa küll esmapilgul välja lugeda, et ajakirjanikud oma representatsioonis raha väärtusena soovivad esile tõsta. Selle poolt räägib aga asjaolu, et rahast tehti eelkõige nende portreteeritavate puhul, kellest võis eeldada, et nende töö neile ka hästi sisse toob.

Näited:

Kristel Kossar: “Mida tunneksite teie, kui teeniksite Eesti suurima metallifirma omanikuna aastas miljon krooni dividende? Vutifännina omaksite klubi, mille kolm võistkonda osaleb Eesti meistrivõistlusel? Koduseinu ehtivatest maalikunsti šedöövritest, Cambridge’is kõrgharidust omandavast järeltulijast ja Maseratist rääkimata. Metalliarimees ja jalgpalliklubi Levadia omanik Viktor Levada ütleb lihtsalt, et on õnnelik” (Kossar 2005f:9).

Kristel Kossar Olaf Suuderile: “Teletööga rikkaks ka saab?” (Kossar 2005a:8).

Kristel Kossar Jaan Männikule: “Ma oletan, et oma esimese miljoni olete juba teeninud. Kas vastab tõele, et esimene tuleb raskelt, aga ülejäänud juba kergemalt?” (Kossar 2005c:10).

Kristel Kossar Vahur Kraftile: “Pangajuhi elus mängib raha ilmselt väga olulist rolli. Mis te arvate, kas raha on raske teenida? /.../ Ma oletan, et majanduslikult olete praeguseks end piisavalt kindlustanud. Raha pärast tööl käime ta pärast Eesti Panga juhi kohalt lahkumist ilmselt ei pea?” (Kossar 2005d:8).

Pullerits Rein Langile: “Teie õpingukaaslased ülikoolist ajavad juristidena ilmselt kamaluga raha kokku. Kas teis pole kadedust, et ei saa miljoneid kokku kühveldada?” (Pullerits 2005a:9).

Riina Luik Villu Vesstile: “Aga raha küsida on ju ikka kuidagi alandav või oled ennast juba välja treeninud” (Luik 2005c:7). Seega ehk on ühiskonnas üldse laiemalt väärtus, et raha eest asju tehakse, aga rahast ei räägita.

Riina Luik Indrek Laulule: “Pean häbiga tunnistama, et ma isegi ei kujuta ette, palju klaverid tänapäeval maksavad” (Luik 2005d:9).

Huvitav on asjaolu, et raha teema algatatakse pigem läbi mingite väidete või suunavate lausete, aga ei küsita otse, palju inimene teenib, kuigi on selge, et selle teema tõstatamine

eelkõige sellist vastust ootab – rahanumbrite oleks üks lihtsam viis representeerida inimest tubli ja edukana.

Peaaegu ükski intervjuueeritavatest, kelle puhul ajakirjanik rahast rääkima hakkas (portreteeritavad seda enese algatusel ei teinud) ei öelnud otse, et rahal on tema jaoks mõni eriline tähtsus.

Evald Okas: “Rahaga on aga nii, et sellega olen ma koolitanud oma lapsi ja mingi pillaja pole ma küll kunagi olnud. Vaadake, kui oled tõelist nälga ja viletsust kogenud, nagu sõja ajal, eks siis oskad elada mõõdukalt” (Luik 2005: 10).

Samas tunnistas Viktor Levada, et talle on alati meeldinud raha teenida ja ka oma kolleegidelt ootab ta seda (tema portreelugu algas ka loeteluga, milliseid materiaalseid esemeid Levada omab. Anu Välba tõi välja valikuvõimalused: pere ja laste asemel võiks ka valida teisalt kinnisvara ja investeringud (Kossar 2005g).

Peale selle võis mitmetest vastustest välja lugeda, et rahal on portreteeritavate jaoks siiski oma väärtus või tajutakse seda paratamatu vajadusena.

Näited:

Rein Lang: “Ütleme nii: raha ei ole mulle mingiks mureks ega eesmärgiks. Saan seda öelda, et see pole mulle eesmärgiks, sest see pole mulle ka mureks” (Pullerits 2005a:9).

Jaan Männik: “Minu meelest on raha elamise vahend, see pole mulle kunagi olnud eesmärk omaette. Kuigi ma pole teab mis miljonär. /.../ Elus on tähtsamaidki asju kui mammona kogumine” (Kossar 2005c:10).

Siit võib välja lugeda, et Männik siiski on miljonär (ja ta peab seda ka oluliseks ka “ridade vahel”mainida).

Olaf Suuder: “Oleneb, mida rikkuseks pidada. Kui sul on taskus meie vääringus vähemalt kümme krooni, sind ei kiusata taga rassilistel, usulistel ega muudel põhjustel, sul on katus pea kohal ning voodi, kus magada, kuulud ühe protendi hulka maailma kõige õnnelikumatest inimestest. /.../ Eks mingil määral on raha ikka oluline. Et mingid asjad oleks olemas ja jõuaks oma arved ära maksta” (Kossar 2005a:8).

Mõned portreteeritavad mõnsid ka, et vahel tuleb mõnd tööd teha ka lihtsalt raha pärast:

Vahur Kraft: “Ei saa öelda, et ma mitte midagi raha pärast poleks teinud. Aga et kogu mu elu lähtuks rahast, seda küll mitte. /.../ Eesti Panga presidendina pole mul olnud lubatud omada Hansapanga aktsiaid ega muid selliseid asju, nii et selles mõttes tuleb ikka raha pärast tööl käia” (Kossar 2005d:8).

Kerttu Rakke: “Ja elu on näidanud, et teiste asjadega olen vähem teeninud. /.../ Nüüd, seepi kirjutades, ei pea ma enam kuu lõpus mõtlema, kust söögiraha saan” (Pullerits 2005c:8).

Indrek Ojari: “Eks see seriaal on ju ka kindlasti raha pärast, aga tuleb leida asja juures see, mis ei ole raha pärast. See on siiski roll” (Valme 2005:9).

Indrek Laul püüab aga raha teemat vältida: “Kas saaksime teha selle intervjuu rahast rääkimata? Kui kellelgi on tõsine huvi, võtku meiega ühendust, me tuleme vastu nii palju kui võimalik, et inimene saaks lubada endale Estonia klaveri” (Luik 2005d:9).

Osaliselt raha diskursusest tuleneb ka **kõrge ja madala kultuuri** vastandamine. Mitmed portreeritavad leiavad, et peavad oma töös raha teenimise asemel oluliseks kvaliteeti.

Tõnu Kaljuste: “Minu põlvkonnale oli kunst väga seotud iseendaks jäämisega ja mingist karjäärist me küll ei mõelnud”, “Ma ei taha olla mingi bränd, legend, keda müüakse hoolimata kvaliteedist” (Luik 2005b:9).

Villu Veski: “See mulje tuleks kummutada, et muusikud on mingid teenusepakkujad” (Luik 2005c:8).

Peale süvamuusikaga tegelejate, mida võib n-ö automaatselt kõrgkultuuriks pidada, rõhutab ka inimeste välimusega (ja seega peamiselt millegi pealiskaudse ja popp-kultuuriga seonduvaga) tegelev Gerly Tinn kvaliteeti: “Lihtsalt paljud arvavad, et stiil tuleb iseenesest. Ei tule, see on töö” (Maimets 2005b:6).

Kõrg- ja madala kultuuri vastandumine toimub ka meediumide polariseerimise kaudu: televisioon kui madala kultuuri ning teater ja kirjandus kui kõrgkultuuri meediumid. Näitlejad, kes teevad tööd teles, on meedia laiema tarbitavuse tõttu ka ühiskonnas rohkem nähtaval ja tuntumad. Kuna see tundus ei tulene sageli inimese oskusest oma tööd hästi teha (professionaalsus on ka kontentanalüüsi põhjal üks olulisi väärtusi), vaid suuremast ligipääsust meediumile ja selle laialdasemast tarbimisest, sisaldabki telenäitleja tähendusväli negatiivseid konnotatsioone.

Heli Sibrits: “Kodu keset linna” noored on kurtnud, et seriaal rikub karjääri. Mis sina arvad?”

Luule Komissarov: “Mõnel võib olla hirm, et roll jääb sisse ja pärast ei oskagi teistpidi teha. Näitlejad ei vali endale ise osi, lavastajad aga hakkavad vahel juba tehtud tööde põhjal otsustama. /.../ Minu kui vana näitleja puhul seda hirmu pole. Mul on ka teisi osi peale Laine” (Sibrits 2005:8).

Indrek Ojari: “Eks see seriaal on ju ka kindlasti raha pärast, aga tuleb leida asja juures see, mis ei ole raha pärast. See on siiski roll” (Valme 2005c:9).

Intervjuust Indrek Ojariga tuleb ka välja, et pidude korraldamine jms on näitlejale veelgi madalam teenimisvõimalus, kui seriaalis näitlemine.

Kerttu Rakke portreeloost tuleneb sarnane diskursus – kirjanikutöö vs teleseriaali stsenaarist. Pullerits alustab lugu justkui etteheitva väitega, et lootustandvast noorsookirjanikust on saanud tibikirjanik.

Priit Pullerits: “Ma ei usu, et kuigi palju inimesi oskab paugupealt nimetada mõnd Kerttu Rakke kirjutatud raamatut, küll aga teab enamik, et ta kirjutab “Kodu keset linna”. On teil selle üle hea meel?”

“Ei ole. Ma võin ju naerda, et kümne aasta pärast teavad kõik mind nagu mingit seebitädi, aga kas see on see, mille tahaks oma CVsse kõvasti sisse panna. /.../ Nüüd, seepi kirjutades, ei pea ma enam kuu lõpus mõtlema, kust söögiraha saan” (Pullerits 2005:7–8).

Samuti ütleb Pullerits: “Tunnistage, et teil on kõrini selle seriaali kirjutamisest” (lk 7). Ka teiste ajakirjanike representatsioon ei ole madal kultuur väärtuseks, sest nad püüavad selge luua erinevus portreeteritava ja tema kõige laialdasemalt teadaoleva näitlejarolli vahel, mis meediumide iseärasuse tõttu on just televisiooni vahendusel inimeste teadvusesse kinnistunud. Valimis olid kaks näitlejat, Luule Komissarov ja Indrek Ojari, kes mõlemad on ka teles töötanud, ja nende kohta ütlevad ajakirjanikud:

“Aga Laine tüüpi sehkendaja ja paanitseja Luule küll ei ole, tegelikult polegi neil muud sarnasust kui välimus ja naer” (Sibrits 2005:7).

Foto allkiri: Sten, mitte Indrek (Ojari – K. B.). “Joob pidevalt õlut. Paneb laia teksti. Ei näitle. Lihtsalt on” (Valme 2005:10).

4.2.4 Ajakirjanike põhjendused intervjuuks

Eeldades, et materjal järjestatakse artiklis tähtsuse järjekorras, võib arvata, et ajakirjaniku poolse õnnemudeli olulisim osa selgub kas juhtlõigust või sellele järgnevast sissejuhatavast lõigust (või nende sümbioosist). Seal esitatakse kokkuvõte, miks inimene on valitud ja mis etapis ta parasjagu elus on.

Et leida, mille järgi portreeteritav “kangelaseks” valiti, vaatlesingi portreeloo juhtlõiku ja sellele järgnevat sissejuhatust. Selleks, et teatud persoon antud ajahetkel *agendasse* seataks, peavad ajakirjanikud andma lugejale põhjuse. Sageli oli neid mitu, seetõttu ei saa järgnevalt iga aspekti juures välja tuua konkreetseid arve, vaid pigem tendentse.

Võib öelda, et ajakirjanduses millestki rääkimise üks olulisimaid eeldusi on uudislikkus, päevakajalisus. Kümnel korral 26st oli loo sissejuhatuses märgitud ära mõni **päevakajaline sündmus** seoses portreeteritavaga. Neist kuus sündmust olid seotud portreeteritava sotsiaalse rolliga. Näiteks Katrin Sanglal oli just ilmunud raamat “Jumestamisest”, Andrus Vaarik oli asunud lavastama muusikali “Georg”, Clyde Kullist oli ajakirjanduses räägitud kui võimalikust välisministrist, Vahur Kraftil lõppes ametiaeg Eesti Panga presidendina (samal märkis ajakirjanik Krafti kohta ka tema isiklikku elu puudutava päevakajalise sündmuse – maalinäituse avamise) jne.

Kahel korral oli päevakajaline sündmus individuaalse sfääriga seotud – Evald Okasel oli peatselt täitumas 90. sünniaasta. Lembit Peterson oli valitud aga päevakajalise püha – isadepäeva – temaatilise portreeloo jaoks ning kogu artikkel rääkiski eelkõige temast ja tema perest.

Kui ka midagi päevakajalist isiku elust ei leitud, puudutas sissejuhatus eelkõige intervjuueritava sotsiaalset rolli. Portreeteritavat iseloomustati kui ennastsalgavat tööinimest (Luule Komissarov, kes lisaks teatritööle mängib seriaalis ning tal ei ole ühtki vaba päeva; Evald Okas, kes hoolimata kõrge vanusest “töötab nagu hull”; Tõnu Kaljuste, kes rajab Naissaarele Nargen Operat; Eda-Ines Etti, kes laulab, juhib saateid, osaleb teleseriaalides jne). Tihti kordus siin ka ohvrite toomise diskursus (Annely Peebo, Anu Välba, Kadri Must, Villu Veski).

16 korral polnud ajakirjanik toonud sissejuhatuses välja midagi päevakajalist, vaid iseloomustas mingil kujul portreeteritavat. Portreeterimise põhjuseks oli sagedaimini mõni aspekt persooni tööalasest elust.

Omaette “liik” portreeteritavaid olid nn suured muutused (ja võib oletada et ajakirjanike meelest positiivsed muutused) oma elus läbi teinud – Tanel Padar oli selja taha jätnud oma pidutsemispäevad ning pühendunud tööle ja perele, samuti Gerly Tinn, kes pühendus tööle.

Siinkohal oli ka kaks negatiivset “kangelast” – Priit Pullerits tõstatas sissejuhatuses küsimuse, kas Rein Lang on muutunud “muhedast semust kõiketeadjaks ülbitsejaks” (Pullerits 2005a:7) ning heitis Kerttu Rakkele ette, et lootustandvast noorkirjanikust on saanud seebikirjanik (Pullerits 2005c:7).

Kaks portreelugu tõstsid esile seda, mida portreeteritav omab – Kristel Kossar loetles metalliärimees Viktor Levada portreeloo sissejuhatuses üles esemeid, mis mehel on: jalgpalliklubi, koduseintel kunstišedöövrid, Maserati (auto) ja Cambridge’s õppiv poeg (Kossar 2005f:9). Sama ajakirjanik tõstis aga Jaan Männiku lugu sisse juhatades esile, et 60-aastaselt mehel on alles algklassides käivad lapsed. Samuti tõsteti mõnes intervjuus esile

portreeritava meeldivat iseloomu: Indrek Ojari kui tagasihoidlik inimene, päikesenaeruline Ines, sõbralik ja abivalmis Luule Komissarov jne.

Kokkuvõtvalt võib öelda, läbiv diskursus oli sissejuhatustes seotud portreeritava töö ja tööalaste saavutusega, seega pidasid ajakirjanikud seda osa inimese elust tähelepanuväärseimaks.

4.3 Portreeritavate väärtuste representatsioon

Kui kvalitatiivse analüüsi abil võis leida nii ajakirjanike kui portreeritavate väärtuste representatsioone ja ka nn mitteõnne, siis kontentanalüüsi kaudu oli võimalik leida nn positiivseid väärtusi.

Portreeritavate domineerivate õnnediskursuste väljaselgitamiseks viisin läbi kontentanalüüsi, mille tabelisse koondasin kõik korduvalt representeeritud väärtused.

Töö alguses seadsin eesmärgi püüda eristada väärtusi inimese kahe sfääri, sotsiaalse ja individuaalse rolli kaudu, et selgitada, kumbale rollile pöörab meedia ning meediaga kokkupuutes olev inimene rohkem tähelepanu.

Kontentanalüüsi kodeerimistabeli moodustamise käigus selgus, et sageli on mitmete väärtuste liigitamine ühe või teise poole alla raskendatud, sest piir nende kahe rolli vahel on õrn või olematu. Kindlasti ei saa siinkohal väita, et minu väärtuste liigitus rollide vahel on ainuõige, kuna väärtusi ei ole n-ö piiratud arv – neid, mida inimene õigeks/ihaldusväärseks peab, võib olla kui palju tahes, sellest tulenevalt ka väärtuste eri interpretatsioone.

Küsitavusi tekitasid aga eelkõige kategooriad, mille jaotamine eraldi ei oleks andnud märkimisväärset tulemuste erinevust, sest kvantitatiivselt leidsid need väärtused mainimist vähestel kordadel, mind aga huvitasid eelkõige olulisimad väärtused.

Et saavutada võimalikult suurt objektiivsust, püüdsin väärtusi kontentanalüüsiks kategoriseerides arvestada ka konteksti, milles neid esitati. Samuti lõin kategooria “kõik rollid”. (Näiteks Viktor Levada ütles, et tema peab lugu aususest äri tegemises, Luule Komissarov aga ütles, et peab lugu ausatest inimsuhetest, liigitasin aususe mõlemat rolli puudutavate väärtuste sekka.)

Teisalt ei olegi ehk niivõrd oluline, millist rolli väärtus puudutab, vaid väärtus ise koos oma tähendusväljaga. Kontentanalüüsi kodeerimistabel koos selgitustega on ära toodud lisas 4.

4.3.1 Tulemused

Sotsiaalset rolli puudutavatest väärtustest pidasid portreeritavad olulisimaks karjääriga seonduvat – 12 korral tööalaseid saavutusi, arengut, tööalast edu. Sellele järgnes 8 korral

nimetatud professionaalsus. Tööstust tunnistamist nimetas 5 portreeteritavat, loomingulist peeti oluliseks 4 korral.

Näited karjäärist kui tööalaest arengust:

Kadri Must: “Aga ma ei välista, et kümne aasta pärast võiks minust saada päris hea parlamendi liige või miks mitte minister” (Pullerits 2005b:10).

Tõnu Kaljuste: “Ma tahan oma žanri arengus sõna sekka öelda” (Luik 2005b:9).

Viktor Levada: “Täiuslikult õnnelik saad olla alles siis, kui nii töö kui ka isiklik elu on korras. Mehe õnn püsib minu meelest kolmel olulisel asjal: töö, pere ja hobi” (Kossar 2005f:12).

Individuaalse rolli puudutavaist väärtustest nimetasid 15 portreeteritavat pere õnne jms. Kõige tihedamini räägiti pere ja lähedaste õnnest üldsõnaliselt (8 korral), 7 portreeteritavat pidasid oluliseks tugevat suhet partneriga, 5 inimest tõstsid esile heaks lapsevanemaks olemist kui väärtust. Läbi nende kolme aspekti mainiti perega seonduvaid väärtusi 20 korral.

Näited:

Lembit Peterson: “Kui kõrval on inimene, kes sind toetab, saab raskustest üle. /.../ Abielus ei too üks teisele ohvreid, vaid kui neid tuuakse, siis n-ö ühisele altarile” (Luik 2005g:8).

Jelle Goes: “On väga tähtis, et mees ja naine teineteist kõiges toetaksid” (Luik 2005a:10).

Tanel Padar: “Kui pere on primaarne, siis vajuvadki muud asjad tagaplaanile” (Valme 2005b:9).

Andrus Vaarik: “Siis ma sain aru: ma ei ole isana läbi kukkunud! Ma olen hakkama saanud!”

Indiviidiga seotud väärtustest mainiti 7 korral väärtusena elu maal või loodust üldiselt, 6 korral head tervist või spordiga tegelemist, neljal korral nii oma rahvuslikku tausta (juured) ning kolmel korral reisimist kui ka seda, et õnn peitub lihtsates asjades.

Kõiki rolle hõlmavatest väärtustest oli esikohal kolm väärtust: teadmised ja haridus, kultuur ning sisemine tasakaal (kõiki mainiti 8 korral). 6 korral ausus, 4 korral nii individualism ja sõltumatus kui ka töö- ja pereelu lahushoidmine, kahel korral oli väärtuseks nooruslikkus.

Seega kvantitatiivselt pidasid portreeteritavad olulisimaks perega seotud väärtusi (pereõnn üldiselt, toimiv paarisuhe ja vanema roll) ning sellele järgnesid tööalased saavutused, areng sellel tasandil.

Neile järgnesid väärtused, mida kõiki nimetati 8 korral. Sotsiaalse rolli juures peeti oluliseks professionaalsust. Individuaalse rolli juures mainiti kaheksal korral pere õnne ja lähedaste heaolu. Kõike rolle puudutavate väärtuste hulgast leidsid ühesal korral mainimist sisemise tasakaalu saavutamine, kultuur ja teadmised/haridus.

Sotsiaalseid väärtusi kokku nimetati 29, individuaalset sfääri 46 ja mõlemat sfääri puudutavaid väärtusi 39 korral.

Täpsemalt on väärtuste arvuline hulk välja toodud tabelis 2.

TABEL 2. Portreeteritavate representatsioon

PERSOON	SOTSIAALNE ROLL				INDIVIDUAALNE ROLL										KÕIK ROLLID					
	1. Professionaalsus	2 Karjäär, edu, areng	3. Loominguline vabadus	4. tunnustus	1. Pere üldiselt	2. Toimiv paarisuhe	3. Vanema roll	4. Õnn lihtsates asiades	6. elu maal, loodus	7. reisi-mine	8. tervis	9. juured	10. Hea toit	1. töö- ja eraelu lahus	2. ausus	3. Haridus, teadmised	4. Kultuur	5. sisemine tasakaal	6. individualism	
KOKKU	8	12	4	5	8	7	5	3	7	3	7	3	3	4	6	9	8	8	4	
	Sotsiaalses rollis kokku 29				Individuaalses rollis 46										Kõigis rollides 39					

4.4 Fotod

Kuna fotod loo esiküljel erinesid muudest fotodest nii visuaalse keele kui seal kujutatava osas märkimisväärselt, käsitlesin neid ka analüüsis eraldi. Mõlemi puhul viisin läbi kontentanalüüsi (vt tabelid 2 ja 3 ning lisa 4).

Esikülje fotod olid alati kas ühe lehekülje suurused või suuremad. Teiste külgede fotod jagasin suuruse järgi kolme gruppi: Suured (2/3 leheküljest ja enam), keskmised (pool leheküljest) ja väikesed (1/3 leheküljest ja väiksemad).

Esikülje fotod on kõik üle loo kahe esimese lehekülje ja portreeteritav on enamasti suures plaanis (ainult nägu ja veidi tausta). Mõned on ka keskplaanis (fotol kuni keskkohani). Artikli esimesed veerud on trükitud reeglina foto parempoolsele osale.

Kümme esikülje fotot olid neutraalsed (fotol ainult nägu või nägu neutraalses keskkonnas) ega väljendanud kuidagi mõnd inimese rolli.

16 esikülje fotol vihjas keskkond, mõni ese/ portreeteritava tegevus või tema välimus tema rollile. Roll oli enamasti sotsiaalne, kahe portreeteritava (Vahur Kraft ja Andrus Vaarik) foto keskkond viitas nende individuaalsele rollile.

TABEL 3. Foto kui representatsiooni toetaja. Esikülje foto

Representatsiooni toetus			
Jah			Ei
keskkond	tegevus/ ese	välimus	
9	4	3	10

Intervjuurde juures olevad teised fotod representeerivad portreeteritavat samuti pigem institutsionaalse rolli (35 korral) kui indiviidi (23) korral. 21 foto kontekst oli neutraalne: need ei kandnud (kergesti dekodeeritavat) sõnumit või objekt oli fotolt välja lõigatud ja leheküljel teksti sisse asetatud.

TABEL 4. Mida on fotol kujutatud? Teiste lehekülgede fotod

FOTO SUURUS	SOTSIAALNE ROLL		INDIVIDUAALNE ROLL		NEUTR. KONTEKST	KOKKU
	Ameti- alane tegevus	Näidised töödest	Pere- konna- liikmed kodu	Hobi		
2/3 < ...	6		5	1	8	20
1/2	5		3	1	4	13
1/3 > ...	17	7	11	2	9	46
KOKKU	28	7	19	4	21	

Sotsiaalse rolli fotod olid sageidamini väikesed (17 fotot), võrdselt oli nii keskmise- kui suureformaadilisi fotosid (vastavalt 5 ja 6). Fotode suuruse võis ühest küljest määrata see, kui portreeteritaval oli näiteks mitu ametit, sooviti panna neist kõigist küljele ka foto ning seetõttu pidi nende suurust vähendama. Peale selle ka asjaolu, et kui esikülje suur foto juba institutsionaalset rolli representeeris, püüti teistele neid väiksemini lisada või kasutada perekonna ja hobidega seotud fotosid.

Suuri ja keskmisi sotsiaalse ja individuaalse rolliga fotosid oli võrdselt, kuid väikeste fotode juures esitleti sageidamini siiski institutsionaalset rolli (vastavalt 25 ja 13).

Enamasti oli ühe artikli juurde kuuluvatel fotodel esindatud nii isiku sotsiaalne kui indiviidi pool. Samas esines ka vastuolusid. Kuigi mitme loo juures oli uudislikuks (ja ihaldusväärseks) tõstetud mõni isiku individuaalse rolliga seotud fakt, ei vastanud sellele alati

artikli visuaalne keel. Näiteks Olaf Suuderi tekstis räägiti pikalt tema hobist rallisõitjana (samuti viitas sellele pealkiri ja teda iseloomustas tema sõidupartner), oli rallifoto väga väike. Indrek Laulu puhul keskendus kogu intervjuu tema tööle, samas oli loo juurde lisatud üks suur ja üks keskmine foto tema perest. Ka fakt, et 21 fotot olid neutraalsed, näitab, et fotod ei aidanud alati representatsioonile kaasa.

Neutraalsete fotode juures jäi ka mulje, et fotod olid vahel pandud leheruumi täiteks ega omanud mingit sõnumit.

4.5 Iseloomustajate representatsioon

Iseloomustuste analüüsil võtsin ühikuks iga iseloomustuse eraldi, s.t et kui mõnd portreeritavat iseloomustas kaks inimest, käsitlesin neid eraldi ühikutena. Kui kaks iseloomustajat märkisid mõlemad sama iseloomuomadust, võeti neid ka eraldi arvesse.

Töö käigus vaatlesini ka seda, millises (hierarhilises) suhtes olid persoonide iseloomustajad persooniga – kas tegemist oli kellegagi, kes on isiku sotsiaalse rolli või individuaalse rolliga seotud ning kuidas on nad seotud.

Selle alusel moodustusi kuus kategooriat.

A1. Sotsiaalse rolliga seotu

1. kolleeg – Keegi samas instantsis töötav isik, näiteks ühe seriaali näitlejad.
2. sama eriala inimene – Näiteks samuti kirjanik, kuid ei tööta ühes instantsis.
3. muu – Muul moel isiku sotsiaalse rolliga seotud, näiteks õppejõud.

A2. Individuaalne rolliga seotu

1. Abikaasa
2. tütar/poeg
3. sõber

Kui iseloomustajale oli antud kaks “tiitlit”, näiteks sõber ja kolleeg, liigitasin iseloomustaja portreeritavale lähema suhte kategooria alla, kuna sõprus on püsivam (ehk ka pikemat aega kestnud) kui tööalane suhe.

Iseloomustajate väljatoodud omadustest moodustus 10 kategooriat (vt juhendit lisa 3), mis jagati kolme kategooria vahel: sotsiaalne roll, individuaalne roll ja kõik rollid. Sotsiaalse rolli alla loeti need iseloomuomadused, mis iseloomustavad isikut läbi tema sotsiaalse rolli. Individuaalne rolli alla koondati omadused, mis iseloomustavad isikut kui indiviidi, inimest. Iseloomustajad märkisid ka omadusi, mis kuulusid justkui mõlema rolli alla – näiteks võib

inimene olla hea suhtleja nii isiklikus kui ka ühiskondlikus elus, samuti võib tema isikupära avalduda mõlemis rollis.

Samas kui kontekst viitas, et mõni nn kahetimõistetav iseloomuomadust kuulub just kindla rolli alla, loeti see ka sinna kuuluvaks.

Iseloomustajad kasutasid erinevad väljendeid, adverbe jms, mille alusel püüdsin lihtsustamise eesmärgil sarnaseid omadusi kategoriseerida ühe märksõna alla. Lisas olevas kontenanalüüsi tabelis on märksõnale lisatud ka sõnu, mis loeti samasse gruppi kuuluvaks.

Näiteks kui iseloomustaja ütles, et inimene on tööalaselt andekas, lugesin selle professionaalsuse alla. Professionaalsuse alla liigitus ka loomingulisus, mis võiks olla üks pluss professionaalsuse juures. (Võib olla ka professionaalne ilma loomingulisuseta.)

Kõige rohkem mitmesuguseid märksõnu koondus heasoovlikkuse kategooria alla. See märksõna on küllalt abstraktne, kuid selle alla kuuluvad märksõnad iseloomustavad just positiivset inimest mitme külje pealt.

Et mitte põhjustada ühe märksõna äramärgimise kunstlikult tekitatud suurt arvu, loeti ühes iseloomustuses esitatud sarnaseid märksõnu üheks. S.t et kui näiteks üks iseloomustaja ütles, et inimene on nii siiras kui ka usaldusväärne, sai kategooria “heasoovlikkus” ühe nn punkti.

Kuigi nn heasoovlikuks võib pidada isikut ka tema sotsiaalses rollis, siis see kategooria liigitati individuaalse rolli alla, sest enamik selliste iseloomuomaduste välja toojatest olid isikuga seotud individuaalse rolli kaudu.

Peale selle liigitus tagasihoidlikkus kui iseloomujoon just individuaalse rolli kategooriasse, sest seda omadust esitasid iseloomustajad portreeritava sotsiaalse ja individuaalse rolli vastandumise kaudu. Kadri Musta kohta öeldi, et ta on väliselt enesekindel, kuid eraelus tagasihoidlik, Indrek Ojarit iseloomustati tagasihoidlikuna ning öeldi, et ta ei tunne end avalikus kohas hästi.

4.5.1 Tulemused

Kõige rohkem oli iseloomustajatest sõpru – 10. Isikuid iseloomustas viis kolleegi ja viis sama eriala inimest. Kui kaks viimast kokku liita, oli isikuga ka tööalaselt kokkupuutuvate iseloomustajate arv sõprade arvuga võrdne. Kolleegide/sama eriala inimeste loetellu võiks osaliselt arvestada ka seda, et mõni sõber või abikaasa oli samas ka kolleeg, kuid kodeerimisel arvestati ta intiimsema suhte kategooriasse.

Isikuid iseloomustas viis abikaasat, kolm muul moel isikuga seotud inimest (kaks õppejõudu ja üks, kes tegi persoonist filmi) ning kaks portreeritava last (üks poeg ja üks tütar).

Sotsiaalse rolliga seotud iseloomustajaid oli 13, isikliku rolliga 17.

Kõige olulisemateks omadusteks peeti iseloomustatava professionaalsust ja seda, et ta oleks heasoovlik. Mõlemat kategooriat märkisid iseloomustajad 12 korral. Sellele järgnes oskus kodu väärtustada (olla hea abikaasa ja lapsevanem). Kolmandaks peeti oluliseks isiku suurt töövõimet ja sihikindlust.

Näited:

Kolleeg Luule Komissarovi kohta: “Kui mul oleks vaja näitlejat tugevasse situatsioonikomöödiasse intelligentsesse karakterrolli, siis valiksin Luule. Tal on briti komöödia peen huumorimeel” (Kossar 2005b:10).

Abikaasa ja kolleeg Katrin Sangla kohta: “Hea ja uhke on teha tööd inimesega, kes on omal alal maailmatasemel /.../ Mis puutub perevärki, võin öelda, et ta on väga hea naine ja poistele hoolitsev ema” (Rosen 2005:8).

Sõbranna Eda-Ines Etti kohta: “Ets on lihtsalt üks hea ja armas inimene” (2005a:11)

Kaks iseloomustajat Anu Välba kohta: “Mis mulle Anu juures üle mõistuse käib, on tema meeletu töövõime”, “Anu mahub sõna “tublikum” alla. /.../ Anu töövõime on vapustav, see ongi teda tulemini viinud” (Kossar 2005g:8).

Sotsiaalse rolliga omadusi mainiti 26, individuaalse rolliga seotud omadusi 22 ja mõlemat rolli puudutavaid omadusi 11 korral.

Kolmel korral rõhutasid iseloomustajad ka seda, et nad tunnevad portreeteritavat aastakümneid.

Detailne kodeerimistabel on toodud lisade peatükis. Tabel 4 näitab iseloomustajate väärtusi kokkuvõtlikult.

TABEL 5. Iseloomustajate representatsioon ihaldusväärsest inimesest

PERSOON	SOTSIAALNE ROLL				INDIVID. ROLL			KÕIK ROLLID			
	Professionaal	Suure töövõimega	Perfektsionist	Sihikindel	Heasoovlikkus	Kodu väärtustav	Tagasihoidlik	Intelligentne	Huumorimeelega	isikupäraga	Hea suhtleja
KOKKU	12	5	4	5	12	8	2	2	4	2	3

4.6 Pinged ja mitteväärtused

Kuigi portreelugude tonaalsus oli valdavalt positiivne, võis neist välja lugeda ka viiteid inimese isiklikele pingetele, negatiivsetele kogemustele või mälestustele. Neid võib interpreteerida nn ei-väärtustena või väärtuste ambivalentseteks muutjatena.

Et kaardistada väärtuste välja täielikumalt, otsisingi eraldi ka mitteiholdusväärse elu diskursusi.

Üks selgemini väljenduvaid mitteväärtusi olid erinevad **pahed/sõltuvused**: kasiino, alkohol ja tubakas, aga ka laiemalt peod, mille konnotatsioonide hulka kaks eelmist kuuluvad.

Mitu portreeritavat tõstab seoses mõne muu teemaga ise esile, et ta on loobunud või pole kunagi armastanudki tegelda nende pahedega.

Näited:

Gerly Tinn: “Tead, ma ei viitsi enam klubiloom olla. Ülikooli ajal, jah. Aga vaadake palun seda seltskonda, kes neil piltidel tegelikult on” (Maimets 2005b:7).

Gerly Tinni iseloomustaja Tanel Veenre: Jutud pöörasest peoloomast on pigem eksperiment ja müüt” (Maimets 2005b:8).

Evald Okas: “... ega mul ole neid seiklusi väga palju olnud ja suur kõrtsides käija polnud ma ka kunagi. /.../ Mind huvitasid rohkem need kunstiasjad /.../ Ma pole elus suitsetanud, ja ega ma napsimees ka pole olnud. Ma ei kannata suitsu lõhnagi” (Luik 2005e:11).

Villu Veski: “Ma tahaks, et publik ei läheks minema tundega, et õige meeleolu saavutamiseks peab veel minema edasi baari ja tegema sada grammi” (Luik 2005c:6).

Ajakirjanik Kristel Kossar: “Viktor Levada on siis mees, kes armastab riskida?” Antud küsimus ei eeldaks kohe kasiinoskäimisest rääkimist, kuid Levada vastab: “Põhimõtteliselt küll. Aga kasiinos ei käi kunagi. Oma adrenaliiniannuse saan jalgpalliga kätte” (Kossar 2005f:11).

Tähelepanuväärne on asjaolu, et ajakirjanikud just pahedest hoidumist/loobumist sisesejuhatavas tekstis esile tõstavad. Samuti märgivad nad mõnel korral ära, et persoon on ise selliste muutustega rahul.

Näited:

“Napsu Luule võtab. Nagu kõik inimesed. Kuid pidevalt auru all olemisest aru ei saa. Suitsu teeb. Aga ainult kodust eemal olles või siis, kui koju külalised tulevad” (Sibrits 2005:7). Siinkohal kasutab ajakirjanik retoorikat, et kõik inimesed ju vahel

napsitavad, järelikult on ka Komissarov täiesti “normaalne inimene”. Et kõik alkoholi tarbiks, ei vasta aga tegelikult tõele.

“Kunagi kiiskavate ja kaaspidualisi kadedusest ahhetama panevate kostüümidega šampanjavahus trallinud moekunstnik Gerly Tinn on õnnelik, et peomöll on minevik. Nüüd on aeg keskenduda oma elu armastusele – stilistikale ja moele” (Maimets 2005b:5).

“Meie Eurolauluvõitjal on hullemad joomapäevad vist möödas, kopp-eesmuusikabisnesist-periood üle läinud, ta elab 51 protsenti perele ja 49 protsenti bändile The Sun, on ise asjade sellise käiguga ülimalt rahul” (Valme 2005b:6).

Nende kahe – Tinni ja Padari - representatsioonid esindavad sealhulgas ka nn paremaks muutumise diskursust.

Samuti uurivad ajakirjanikud pahede kohta suhtumist intervjuu kestel. Priit Pullerits küsib Kerttu Rakkelt aga justkui ette heites ja eeldades, et Rakke pidevalt pidutseb: “On kainuse säilitamine Tallinna kiires elus probleem? /.../ Poeg pidi teil olema hästi ontlik ja korralik. Kuidas käbi kannust nii kaugele kukkus?” (Pullerits 2005c:11).

Jutuajamisse Andrus Vaarikuga toob ajakirjanik sisse alkoholi teema, meenutades, et Vaarik lasti alkoholi tõttu Draamateatrist lahti.

Valner Valme: “Oli siis vaja juua nii palju? /.../ Viimasel ajal trimpad vaikselt?”

Andrus Vaarik vastab jaatavalt ning ütleb: “Tee sellest korralik, rahulik lugu.” Võib järeldada, et ta tunneb häbi ega soovi end avalikkuses enam alkoholi temaatikaga siduda.

Valner Valme: “Kodu-Stenina jood muudkui õlud. Su enda suhe alkoholiga?”

Indrek Ojari: “Stenina joon tavaliselt terve võtte päev üht pudelit. /.../ Joomine on ohtlik asi. Vaatad, kuidas jälle läheb keegi näitlejatest seda rada pidi, jube paljud. See on karm värk.”

Seega pahedest hakatakse rääkima nii ajakirjanike kui ka portreeteritavate initsiatiivil. Vahel esitavad ajakirjanikud küsimuse neutraalses toonis, teinekord suunav- retooriliselt, vihjates sellele kui mitteväärtusele. Üldiselt annavad mõlemad oma representatsioonis alkoholile jms negatiivse hinnangu või vähemalt distantseerivad end sellest.

Ka Eda Ines-Ettilt ja Clyde Kullilt küsivad ajakirjanikud nende pahede/nõrkuste kohta. Portreeteritavad vastavad (küll osaliselt teineteisele vastandudes, kuid mõlema vastuse mõte on sama), et nende nõrkuseks on oskamatus end inimeste eest kaitsta.

Eda-Ines Etti: “Ma ei tea, kas see on pahe, aga lasen endale väheseid ligi. See tähendab, et mul pole palju lähedasi sõpru. /.../ kui lased inimese lähedale, siis on suurem võimalus haiget saada” (Maimets 2005a:11).

Ajakirjanik Margus Mets: “On teil inimlikke pahesid?”

Clyde Kull: “On. Mõne koha pealt on nahk veel liiga õrn ja võtan asju liigselt südamesse. Teine nõrkus on see, et kipun inimesi usaldama ja lähtun selles, et reeglina on nad heatahtlikud” (Mets 2005:10).

Need vastused viitavad järgmisele diskursusele:

4.6.1 Ühiskonnakriitika

Mitmed portreeritavad tegid ühiskonna või lihtsalt inimeste kohta üldistusi, mille juures on tähelepanuväärne see, et ühiskonnale või selle teatud osadele anti alati negatiivne hinnang.

Positiivseid üldistusi ei olnud.

Ühiskonnakriitilist diskursust iseloomustas viis alateemat:

1) Sallimatu, vaenulik ühiskond

Näited:

Olaf Suurder: “Kui midagi paremaks muuta, siis – rohkem vaba mõtlemist ja tolerantsi. Näiteks kui vaadata netikommentaare – üks ütleb midagi ja järgmised sõimavad juba teda, *a la* sa oled ikka viimane vördjas! See on juba süsteemne probleem, aga ma ei usu, et see igal pool maailmas niimoodi on” (Kossar 2005a:8).

Vahur Kraft: “... kui räägid oma huvidest, avad ka ennast rohkem ning võid sattuda suuremate rünnakute ohvriks. Seega toob eneseavamine alati kaasa riske; inimesed kardavad või pole huvitatud enda avamisest mõnes teises võtmes. Ühiskond armastab ju keskpärasust” (Kossar 2005d:6). Viimases lauses on ka viide ühiskonna pealiskaudsusele.

Rein Lang: “...Eesti küünilises ühiskonnas pruugitakse inimlikku nõrkust sinu vastu väga julmalt ära” (Pullerits 2005a:8).

Villu Veski: “Eestlased tegelevad suure õhinaga kõiksuguste kaupade sissetoomisega ja meil on kõva mees see, kes selle siis võimalikult suure vaheltkasuga hõimuvendadele maha müüb. Mina tahaks teha vastupidi. /.../ Muusikas on see, muide, võimalik” (Luik 2005c:7).

Andrus Vaarik: “Budistlik mõtteviis on mulle väga armas ja omane. Kristlik mõtteviis, mis meid eestlasi määrab, on agressiivne. See ei meeldi mulle” (Valme 2005d:8).

Jaan Männik: “Tihtipeale ei peeta mind siin nagu päris eestlaseks. Suhtutakse nii, et kes pole Nõukogude ajal Eestis elanud, polekski nagu eestlane” (Kossar 2005c:11). Viide ebatolerantsele ühiskonnale.

Nagu juba eelpool öeldud, räägib ohust puutuda kokku inimeste vaenulikkusega ka Eda-Ines Etti: “...kui lased inimese lähedale, siis on suurem võimalus haiget saada” (Maimets 2005a:11).

2) Pealiskaudne ühiskond

Näited:

Kerttu Rakke: “Ma olen tähele pannud, et inimesed peavad igavaks asju, millest nad aru ei saa” (Pullerits 2005c:7),

“Põhjus, miks ma ei käi Tallinnas lugejatega kohtumas ja lähen alati maale, on see, et maal on inimesed vahetud. /.../ Tallinnas üritatakse käituda” (Pullerits 2005c:11).

Eduard Toman: “Ma olen väsinud, aga ma ei usu, et kedagi huvitab, kui keegi ära väsib – kõik otsivad ju ainult kangelasi!” (Luik 2005f:7)

Edgar Valter: “Olen tähele pannud, et moodsates jõukates kodudes, mida ajakirjad piltide kaugu tutvustavad ja eeskujuks seavad, ei hakka silma raamaturiiulit” (Valter 2005:8).

Jaan Männik: “Olen näinud, kuidas suur hulk eestlasi Kanadas, Rootsis või mujal on sealsesse ühiskonda assimileerunud – nime poolest küll eestlased, kuid räägivad vaevaliselt eesti keelt ega käi Eestis kunagi” (Kossar 2005c:11).

Näimise ja olemise vastandamisest räägib Villu Veski küll mitte täiesti üldisel ühiskondlikul tasandil, vaid tööalasele kogemusele tuginedes: “Mul pole mingeid rituaale! Olen näinud, kuidas enne esinemist pannakse käed kokku ja tehakse sada imet /.../ Väga paljud minu meelest mängivad suurt kunstnikku /.../ Tihti näen selliseid tegelasi hiljem laval hädas olevat” (Luik 2005c:8).

3) Edukultus ja sellest tulenev ratsionaalsus, hoolimatus

Näited:

Lembit Peterson: “Paljud inimesed tunnevad ju sisemist vajadust õnnestuda nii töös kui isiklikus või pereelus, soovides, et mõlemast saaks meistriteos. See toob ellu tohutu pinge” (Luik 2005g:7),

“Kui jätame kõik külmalt kalkuleeriva inimaru otsustada, siis näemegi seda, mida praegu inimestevahelistes suhtes tihti näeme – see on kurb vaatepilt” (Luik 2005g:8).

Ka ajakirjanik Riina Luik jätkab antud diskursust: “Kuidas säästate ennast kõigest sellest, mida me iga päev enda ümber näeme – moraalitus, ebaeetilisus, valelikkus...?” (samas.)

Edgar Valter: “Kiire elutempo ja suurenenud ambitsioonid – kõik see muudab inimest. Püütakse teha palju korraga, kes kui palju ja kuidas jõuab. Pole ime, et sellega kaasneb pealiskaudsus, sõnapidamatus, teatud hoolimatus, mõtlematus... No mis parata” (Valter 2005:8).

Jelle Goes: “... teie (eestlaste – K.B.) puhul on see uhkus kuidagi teistmoodi (kui hollandlastel – K.B), te võtate edu alati väga isiklikult. Hollandis käib küll (jalgpallivõistlusel) kõva lärm, lipud lehvivad /.../ aga see on rohkem rahvapidu, mitte isiklik uhkus” (Luik 2005a:8).

Edukust kui väärtust pooldavad ajakirjanikud (vt ajakirjanike küsimusi “Eestis on sul lagi käes, kuhu edasi?” jms). Samuti on mitmete portreeteritavate hulgas väärtuseks tööalane areng. Kontentanalüüsi põhjal oli neid 12 (näiteks Gerly Tinn, Katrin Sangla, Peep Vain, Viktor Levada jt). Kuid valimis on ka portreeteritavaid, kes on juba enda saavutatuga rahul ega pea oluliseks karjääriredelil edasipürgimist:

Andrus Vaarik: “Mu unistused on täitunud kuskil kahe tuhande kuusaja protsendiliselt. Ma ei tea. Ma ei ole isane tüüp. /.../ Ma võin lavastada ja õpetada teisi. Aga tegelikult tahaks ma vaikust ja rahu ja elada dividendidest” (Valme 2005d:9). Isaseks tüübiks peab Vaarik seega karjeristlikke mehi (aga ehk ka naisi).

Ajakirjanik Kristel Kossar: “Esmaspäeval sulete (Eesti Panga presidendi – K.B) kabinetiukse. Mis edasi saab?”

Vahur Kraft: “Edasi? /.../ Naudin kevadsuvist ilu, looduse õidepuhkemist ja sellist teatavat vabanemise tunnet” (Kossar 2005d:6), “Nii et ma kindlalt usun ja tean, et on ka minu jaoks elu väljaspool Eesti Panka” (Kossar 2005d:10).

Kaks portreeteritavat tõstavad esile selle, et tööalaselt kõrge või ühiskonnas tunnustatud ametikohal töötamine pole iseenesest prioriteet, vaid tähtsam on see, mida sel kohal annab korda saata.

Tõnu Kaljuste “Minu põlvkonnale oli kunst väga palju seotud iseendaks jäämisega ja mingist karjäärist me küll ei unistanud” (Luik 2005b:9).

Jelle Goes: “Hollandis ütlevad tõesti paljud, et vau! milline karjäärivõimalus – olla rahvuskoondise peatreener. Kuid minu puhul on see väga vale järeldus, sest ma ei kõnni ringi mõttega, et vaadake nüüd mind, ma olen Eesti koondise peatreener” (Luik 2005a:8).

Diskursus tööalase arenguga rahulolemisest on seotud ka pere ja töö vastandumise diskursusega – kui tööalaselt enam kõrgemaid eesmärke ei ole, jääb rohkem aega isikliku sfääri jaoks.

Edukultuse ja pealiskaudsuse diskursusega on seotud ka **konkurentsi** temaatika.

Indrek Laul: “... ma ei soovita kellelgi niisama kohvreid haarata ja Ameerikasse õnne otsima minna – see ei ole lihtne maa. Ameerika on maailmaturg ja kui müüd seal näiteks klavereid, pead ellujäämise nimel võistlema kõigiga, kes seal on – ehk terve maailmaga. Igale alal käib meeletu võitlus” (Luik 2005d:10).

Annely Peebo: “Eestis tunduks saada polegi nii keeruline, aga Kesk-Euroopasse minnes avastad, et pole mitte keegi isegi siis, kui kodus täht oled. On vaja alustada nullist; paar aastat tuleb varuda ja võidelda. /.../ Muusikamaailm on kaunis karm, konkurents on kogu aeg olemas ning isiklikke muresid üksteisele ei usaldata” (Kossar 2005e:8).

Samasugust diskursust, aga n-ö väiksemas, kohalikus Eesti mastaabis, kohtub ka Eesti avaliku elu tegelaste hulgas.

Anu Välba: “... paistab, et praegused noored on ikka märksa tegusamad, kui meie omal ajal. /.../ tahtmine kuulsaks saada on meeletu. Täitsa kardan aega, kui nad suureks kasvavad – tuleb endaga töötada ning ei tohi neile jalgu jääda, sest noored on löögivõimelised, ennastkehtestavad, valdavad keeli ja näevad suurepäraseid välja. Nende maailm on palju karmim.”

Ajakirjanik Kristel Kossar: “Sinu ja minu lapsepõlves toimus lillelastemaailm. Ideedepõhine. /.../ Kõik on nüüd lihtsalt tulemusele orienteeritud.”

Välba: “Ma loodan, et need on noore ühiskonna vaevad; et muutuvad kõik kohustused ja väärtused. Tulemustele orienteeritud, see, et inimestest sõidetakse üle või et üritatakse rohkem näida kui olla” (Kossar 2005g:9).

Konkurentsi diskursus on samuti seotud vanuse (mida käsitlen allpool) ja eespool kirjeldatud pealiskaudse ühiskonna diskursusega. Näiteks ajakirjanik Heili Sibrits küsib Luule Komissarovilt, kas ta kardab pealetulevat noort näitlejate põlvkonda.

4) Looduse suhtes hoolimatu ühiskond

Edgar Valter: “Tahaksin vältida linnastumist, muuta maa ühtlaselt elamiskõlblikuks”, “... aastavahetuse ees on veidi kõhe tunne /.../ Paugud ja sähvatused on nii vägevad, et tahtmatult meenub sõjaaeg. /.../ Loomad on segaduses. /.../ Rahustame oma koerikasse, aga kes läheb metsa, paitab hirmunud loomi, rahustab linde?” (Valter 2005:8).

Tõnu Kaljuste: “Me vist ikka ei taju päris selgelt, kui unikaalne on see kõik, mis meid veel siin praegu ümbritseb. Kui olen üksi paadiga merel, tunnen mõnikord, et terve Eesti meri on minu päralt. Ümberringi on tühjus ja vabadus!” (Luik 2005:8).

Ajakirjanik Valner Valme: “Inimesed võtavad looduse endale. Kõik kohad ehitavad maju täis. /.../ Vaikus on defitsiit” (Valme 2005d:9).

Kui arvestada ka kontentanalüüsi tulemusi, kus seitse inimest väärtustasid puhast loodust/looduses elamist, siis võib eeldada, et puhas loodus on üks olulisimaid väärtusi. Samas ajakirjanikest puudutab puhta looduse säilimist vaid üks.

5) Kaks portreeritavat räägivad ka ühiskonnas valitsevast pessimismist

Eda-Ines Etti: “Elu on selleks, et seda nautida – sa näe, palun, neid ilusaid asju, mida elu sulle pakub. Enamik ei märka neid” (Maimets 2005a:11).

Jelle Goes: “Minu arvates ei lähe mängija sellest paremaks ega ka naine ilusamaks, kui tema peale karjuda ja kogu aeg puudusi nina alla hõõruda. Nii pagana lihtne on olla negatiivne. /.../ Vaatan alati imestusega, kui noortetreenerid platsi ääres lapsi sõimavad” (Luik 2005a:9-8).

Rein Lang, Reformierakonna liige, heidab ühiskonnale ette ka vabaduse kadumist:

“Liberaalne mõtteviis, mille eest me (Reformierakonda – K.B.) 1992. aastal hakkasime Eestis kaklema – et igal inimesel säiliks vaba ruum toimetamiseks ja enese teostamiseks –, selle eest tuleks edasi võidelda. Sest Eestis on viimasel ajal olnud pigem liikumine sellest vabast ruumist ära” (Pullerits 2005a:9). See on arvatavasti viide Keskerakonna edule.

Mitmete toodud näidete põhjal võib järeldada, et esitatud kriitikat loetakse ühiskonna kui “nemad-grupile” omaseks ning end distantseeritakse sellest.

Ainuke näide, kus portreeteritav tunnetab end osana ühiskonnast, oli Katrin Sangla persooniloos:

“Poole aasta eest kuulutas Stiil meigikunstnik Katrin Sangla aasta stiilseimaks naiseks. Kui siinkirjutajal stiilijutud toonase loo tarvis räägitus ja mõlemad taas oma tegemiste juures, tuli Katrinilt mobiilisõnum. “Tead, millest ma hoopis rääkida tahaksin? Istun ja süüan oma kanasalatit ühe eesti memmekese vastas, kes sööb paljast saia. Ja ma ei oska aitamiseks läheneda talle nii, et ta ei solvaks. Et ei tunduks, et annan almust. Et lihtsalt mina jõuan, aga tema mitte. Ja sellepärast panen päikesepillid ette, et ta ei näeks, et mina nutan. Sest tema ju ei nuta! Ja olen täpselt samasugune nagu kõik teised. Vahel ma lihtsalt ei usu, et ilu päästab maailma, nagu supermarketite reklaamis lubavad.”” (Rosen 2005:5).

Samas ei näe Sangla endas jõudu ühiskonnaliikmena ühiskonna kui terviku heaolu muuta: “Tunnen lihtsalt aeg-ajalt vastutust ja tahtmist midagi muuta. Et võtaks koju lastekodulapsi, kodutuid loomi. /.../ Ja siis adud, et üksinda maailma parandada ei suuda, ning mõtled, et kas siis tõesti teised ei näe?! Kuidas need, kes on otsustajad, ei hooli?” (Rosen 2005:5). Seega ka tundes end osana ühiskonnast, näeb Sangla seda ikkagi negatiivselt: pealiskaudse, hoolimatu kogumina. Samuti on siin kriitika poliitikute suhtes.

Ühiskonnakriitikaga on seotud ka nn **kriitikute diskursus**, mille puhul võib samuti täheldada enese distantseerimist. Kriitikute diskursuse toovad sisse ajakirjanikud. Neid käsitletakse umbisikuliselt identifitseerimata massina, osaliselt ehk ka ajakirjanikena, kuid ajakirjanikud ise neid “meie-grupiks” ei pea. Kriitikuid iseloomustatakse skeptilistena ja pigem põhjendamatu kui konstruktiivse kriitika tegijatena.

Ajakirjanik Andri Maimets: “Skeptikud irisevad, et Inest pole sel albumil üldse: et see on nagu Hendrik Sal-Saller, ainult Inese häälega” (Maimets 2005a:8).

Ajakirjanik Riina Luik: “Kui Kaljuste eelmisel suvel esimest korda oma hullu naissaare projektiga lagedale tuli, võeti maestro suurejooneline plaan vastu leebe skeptitsismiga – noh, vaatame, eks ole ennegi suured mehed suurte ideedega välja tulnud!” (2005b:7).

Ajakirjanik Riina Luik: “Uued ajad tõid uues tuuled ja kriitikud heitsid teilegi punalippude-perioodi ette” (2005f:11).

Esineb ka otsesõnalist **meedia kritiseerimist**, seda esitavad eelkõige portreeteritavad ja vaid üks ajakirjanik kahes artiklis.

Näited:

Ajakirjanik Andri Maimets: “Võib vist öelda, et suurim tagasilöök oli meedia reaktsioon pärast Eurovisiooni lauluvõistlust 2000. aastal, mil said Rootsis neljanda koha. Kõmuline press sellise tulemusega ei leppinud”, “Mulle meenub sinu kunagine lause, et oled valmis tapma Edgar Savisaart. Hiljem puhuti see suureks poliitmulliks ja sinus nähti kohe Keskerakonna tulist vastast” (Maimets 2005a:9-10).

Andri Maimets: “Noored ammutavad infot oma eeskujude kohta ju ka meediast ja siis arvavad, et just sellised need iidolid ongi” (Maimets 2005b:7). Tema jutust võib järeldada, et meedia loob inimestest moonutatud kuvandi.

Kerttu Rakke: “Olen-olen peoloom. Ajakirjanikele meeldib mõelda, et Kerttu Rakke on peoloom” (2005c:11).

Gerly Tinn: “Ma arvan, et meedia põhjal endale arvamuse kujundamine on küll kõige mõttetum tegu /.../ Meedia teeb sinuga, mis talle kasulik on. Ja ongi kõik. /.../ Hämmastav, et privaatsfääri üldse nii palju tungitakse. Kelle asi see on, kas ma pidutsen reedel või ei” (Maimets 2005b:7).

Eduard Toman: “Üks ajakiri tegi hiljuti fotolavastuse “Venelased Eestis” ja mul paluti poseerida – aga ma pole ju tegelikult mingi venelane! Mu ema on eestlanna, aga ma olen väsinud seda kõike selgitamast” (Luik 2005f:8).

Ajakirjanik Priit Pullerits: “Kas te ei arva, et poliitikutel võiks olla inimlikum nägu? Või nad kardavad, et kui pisutki oma muu elu eest kardinat poetavad, siis paistavad sealt välja tohutud skandaalid, reetmised?”

Kadri Must: “Arvan, et ei peideta eraelu. Võib-olla mõned aastad tagasi eksponeeriti eraelu nii palju, et kui sa nüüd ajakirjanikku magamistuppa ei kutsu, siis öeldakse, et oled kinnine” (Pullerits 2005b:10).

Rein Lang: “Kui ta (ajakirjandus – K.B.) on neljas võim, peab ta mängima mingisuguste reeglite järgi, täpselt nagu esimene, teine ja kolmas võim. Kui nood ei täida mängureegleid, siis neljas võim peab sellele tähelepanu juhtima. Aga kui neljas võim ei käitu tähelepanu juhtijana, vaid muutub ise võimuks – ütleb, missugused peavad olema seadused ja milliseid seadusi ei pea täitma, ja mõistab hinnanguid andes kohut –, siis miks mitte ei võiks kaks seadusandjat, sh diametraalselt erineva maailmavaatega – mina ja (Heiki – K.B.) Nestor – võtta ajakirjanduse nähtused ja vaadata neid oma pilguga.

Osa kodanikke võtab seda ülimalt valulikult. Sest esimest korda tulevad need, kes on materdamise objektid ja ei tohi kunagi midagi vastu öelda, ning hakkavad ise ütlema midagi ajakirjanduse kohta – seda peetakse justkui lubamatuks. Aga sõnavabadus puudutab ju kõiki” (Pullerits 2005a:7).

Peale eelpool toodud poliitika kriitika kritiseerivad neid veel kolm portreeteritavat.

Edgar Valter: “Tahaksin, et meie riigitüüri juures seisaksid haritud, laia haardega, tugevad ja samas hea südamega mõtlevad inimesed, kes teaksid, mida ja kuidas muuta. Kes oleksid eeskätt head eestlased” (Valter 2005:8).

Tanel Padar: “Vaata, poliitika ajab mind rämedalt närvi. Kurat, need mehed võiks... Võtke viina! Võtke puhkust! Mõelge läbi! /.../ Mis, kurat, jaurate seal Toompeal! /.../ Ise nii ilusas majas, päike paistab, raisk! Võiks nagu veits elurõõmsamad olla” (Valme 2005b:10).

Keskerakonna peasekretär Kadri Must teeb kriitikat teiste erakondade suunas: “Tegin oma valiku suhteliselt ühe teema põhiselt [et võidelda hariduse tasuliseks muutumise vastu]. Aga meeldis ka Keskerakonna maailmavaade, sest see ei vastandanud noori vanadele” (Pullerits 2005b:7).

Kokkuvõttes sotsiaalkriitilist diskursust vaadates võib öelda, et ühiskonda nähakse nn ohutu kritiseerimisobjektina – anonüümse massina (mille hulka kuulub ka teatud identifitseerimata kriitikute kogum), milles võib negatiivsete sündmuste/olukordade tekkimist süüdistada. End selle märkimisväärse osana ei tajuta. Samuti representeeritakse negatiivsetena ühiskondlike instantse nagu meedia ja poliitikud.

4.6.2 Halvad iseloomuomadused

Kuigi enamik portreeteritavaid iseloomustavad adjektiive olid kõigis representatsioonides positiivsed (iseloomustajate puhul kõigil juhtudel), kasutas ajakirjanikud mõnel korral ka negatiivseid omadussõnu ja nimetasid mõningaid portreeteritavate väidetavaid ebaõnnestumisi/valesid valikuid.

Näited:

Priit Pullerits: “(Rein Lang on tegutsenud – K.B.) Suurema kõrbemissärinata, kui jätta arvestamata aastatetagune valeproгноos laulupidude hääbumisest ja vana aasta kustumise eelõhtul saadud pressivaenlase tiitel” (Pullerits 2005a:7).

Priit Pullerits Kadri Mustale: “1994. aastal läksite kihlveo peale Tartu missivõistlustele ja võitsite. Tagantjärele vaadates oli see ilmselt vale samm, sest ajakirjandus ei väsi seda teie elu lõpuni meelde tuletamast.”

Priit Pullerits Kerttu Rakkele: “Kuidas suhtute sellesse, et teid peetakse jätkuvalt noorkirjanikuks – või koguni tibikirjanikuks?” (Pullerits 2005c:11)

Valner Valme: “Seni nimetatakse sind õhumüüjaks. Geeniusse kõrval. Häirib?” (Valme 2005a:8).

Riina Luik Villu Veskile: “Muusikuid peetakse üsnagi suurteks kapriisitsejateks” (Luik 2005c:8).

Valner Valme Peep Vainule: “Seni nimetatakse sind õhumüüjaks. Geeniusse kõrval. Häirib?”

Priit Pullerits: “Miskipärast on paljudel kujunenud mulje Rein Langist kui ülbest inimesest?” (Pullerits 2005a:8).

Priit Pullerits Kadri Mustale: “Koolis olite väidetavalt hall hiireke” (Pullerits 2005b:7).

Andri Maimets Gerly Tinnile: “Teeme ühe asja selgeks – oled sa siis konfliktne isik või mitte?” (Maimets 2005b:6).

Portreeteritavad negatiivse representatsiooniga ei nõustu.

Peep Vain: “...ma olen tunduvalt normaalsem, kui müüt minust. Ma ei tee mingit voodoo ega kukimukit, vaid julgustan inimesi” (Valme 2005a:6).

Rein Lang: “Eks seda (ülbust – K.B) laiendatakse kogu Reformierakonnale. Neid, kes on oma ideede läbiviimisel edukad olnud, on Eestis alati ülbikuteks peetud. Teisipidi, eks edukus ole andnud poliitikutele ja parteidele piisava hulga enesekindlust, ja võib-olla see on läinud mõnikord üle piiri, seda ma ei eita” (Pullerits 2005a:8).

Kadri Must: “See ei olnud viga, sest see oli keskkooli ajal, ja üks kõik meist teevad keskkooli või ülikooli ajal vallatuid tegusid /.../ Tartu missivõistlus kümme aastat tagasi oli erinev praegusest: seal oli suur osa suuliselt eneseväljendusoskusel, ja arvan, et rääkisin end kõige suuremaks”, “Kindlasti ei pidanud ma end koolis halliks hiirekeseks. Võib-olla ma ei löönud ühistel pidustustel ja diskodel kaasa nii, nagu mõni peolõvi, aga kindlasti oli mul kodanikujulgust öelda välja, kui mul õpetamise juures midagi ei meeldinud” (Pullerits 2005b:7).

Gerly Tinn: “Sulle on jäänud mulje, et ma olen konfliktne? Ma arvan, et olen ausa ütlemisega” (Maimets 2005b:6).

Kaks portreeritavat tõstavad ise esile eneses mingeid negatiivseid jooni:

Kerttu Rakke: “Ma olen kohutavalt laisk ja kui ma natukenegi viitsiks rohkem oma peffi liigutada, eks ma siis kirjutaks paremini” (Pullerits 2005c:7), “Olen oma loomult armukade inimene, ma ei kannataks välja, kui kellegagi koos elaksin ja too siis veidikene teiste inimestega juttu ajaks” (Pullerits 2005c:11).

Annely Peebo: “Söön palju magusat, see on ainuke (välimusega seotud – K.B.) mure” (Kossar 2005e:9).

Kuid üldiselt räägitakse enesega seonduvatest negatiivsetest sündmustest, viidetest ebaõnnestumistele harva.

Näited:

Eduard Toman: “Need aastad, mil mina teatrit juhtisin, kulusidki suures osas (eestlaste-venelaste – K.B.) kultuurisilla ehitamisele. Varasemad teatrijuhid olid nagu gastrolöörid ja nüüd läheb vist jälle nõnda” (Luik 2005f:7).

Eduard Toman: “Mind ei vaimusta enam mitte miski” (samas).

Gerly Tinn: “Mul on elus olnud paar valusat lopsu, mis on mind inimsuhetes ettevaatlikuks teinud” (Maimets 2005b:7).

Olaf Suuder: “Olen viimastel aastatel õppinud, et millegi külge ei saa elus klammerduda. Kellegi suhtes ei saa tunda omandikirge – hea partner teeb su elu ainult kaunimaks, kuid ta pole sinu oma” (Kossar 2005:9).

Seega võib järeldada, et portreeritavad on ka ise huvitatud eelkõige enese positiivsest representatsioonist. See võib tuleneda eelkõige soovist end eduka ja nn võitjana representeerida. Samuti on siin seos luua inimeste suhtumisega ühiskonda kui vaenulikku keskkonda – enese liigne avamine, k.a. enda ebaõnnestumiste näitamine muudab inimese haavatavaks.

4.6.3 Elukaare representatsioon

Väärtusi ja mitteväärtusi ostides pidasin oluliseks ka analüüsida, kuidas representeeritakse inimese elu erinevaid etappe.

Inimese elukaart tajusid portreeritavad ja ajakirjanikud mõlemad kolme etapi kaudu: lapsepõlv, nn küpsemise ning vananemise periood.

Lapsepõlvest on juttu vähestel kordadel. Ajakirjanikud paluvad Anu Välbal ning Gerly Tinnil iseloomustada end lapsepõlves, mispeale mõlemad räägivad lõbusa mälestuse, esitades representatsiooni lapsepõlvest kui muretust ajast. Sama representatsiooni esitab Lembit Peterson, kes ütleb, et tema lapsepõlves oli pere pea kohal stalinliku režiimi vari, kuid siiski sai ta kodust kaasa “hoole ja armastuse. Aususe töö ja õppimise vastu. Aususe muusika, raamatute, teatri, jalgpalli ja maailma vastu. Kodu ja pereelu tähtsuse tunde” (Luik 2005g:6). Negatiivse mälestuse räägib Andrus Vaarik: “Ja kui ema sai insuldi. Siis isa tõmbas uttu. Naabrinaisega” (Valme 2005d:10).

Üldiselt pööratakse lugedes lapsepõlvele vähe tähelepanu.

Olulisim periood on aga keskiga, kus enamik portreeteritavaid ka ealiselt paikneb. Seda perioodi iseloomustavad nii ajakirjanikud kui ka portreeteritavad kui küpsemise, valmisaamise perioodi.

Tanel Padar: “Mul on uued väärtused. /.../ Olen siuke alalhoidlik ja kaaskodanike suhtes mõistlik. /.../ Nüüd ma suhtlen põhiliselt endast vanemate inimestega ja nemad võtavad asja rahulikult /.../ ...tänu neile olen täiskasvanulikult käituma hakanud” (Valme 2005b:6).

Gerly Tinn: “Eks prioriteedid muutuvad... Ja kolmkümmend kukub ka. Ma teen lihtsalt tööd. /.../ Ongi kõik! Las nüüd pidutsevad teised” (Maimets 2005b:7).

Nende kahe puhul tõstab ajakirjanik just juhtlõiguse nende nn küpsekssaamist esile. Keskiga nähaksegi kui rahunemise, paratamatustega leppimise perioodi.

Tõnu Kaljuste: “...mul on järjest mugavam inimestega tööd teha. Üha kiiremini saan nendega ühtemoodi hingama, minus pole enam varasemat kärsitust” (Luik 2005b:9).

Peep Vain: “Minu järgmine õppetund (koolituse teema – K.B.) ongi, et kuidas tsillida ja kuidas arengut tasakaalustada. Ma hakkan nagu veits täiskasvanuks saama” (Valme 2005a:10).

Kadri Must: “Olen andnud lubaduse, et kindlasti teen seda (erakonna peasekretäri) tööd järgmiste suurte valimiseni. Seal edasi olen juba 30-aastane, võib-olla võiksin minna rahulikuma elu peale” (Pullerits 2005b:7).

Indrek Ojari: “Usun, et mul on see revolutsiooniaeg juba möödas, hakkan elu rahulikumalt võtma. Valgustumine on toimunud” (Valme 2005c:9).

Omamoodi rahunemisest räägib ka Edgar Valter, kes on vanuseliselt küll juba üle keskea: “Aga maailma ja inimeste, nende tegemiste või tegemata jätmiste suhtes olen nüüd hulga leplikumaks muutunud. Seda tuleb pidada vist positiivseks muutuseks” (Valter 2005:8).

Ainukesena ütleb Anu Välba, et ei pea end “küpsiks”: “Mulle tundub, et kainelt kaalutleva kolmekümne ühe aastase proua asemel olen ikka veel see tüdruk, kes usub kõike, mida talle räägitakse. Tihtipeale ma ei mõtle ja teen ikka väga eluvõõraid otsuseid. Aga asi on paranenud võrreldes kümne aasta taguse ajaga, kui ma Tallinna elama tulin” (Kossar 2005g:6). Seega võib siiski välja lugeda, et ta nn täiskasvanuks saamist siiski väärtustab.

Seega võib öelda, et kuigi nooruse kui väärtuse diskursus otseselt puudub, saab keskea diskursuse põhjal järeldada, et noorust ei pea ei portreeritavad ega ajakirjanikud väärtuseks: seda seostatakse hingelise rahutuse-kärsitusega, liiga kiire tööritmi, pidude jm pahede, uljusega jne.

Sellist representatsiooni toetab ka **kriitikat noorema põlvkonna suhtes**, kellele heideti eelkõige ette erialasse/ametisse teistsugust suhtumist kui portreeritaval (või tema portreeritava põlvkonnal).

Eduard Toman meenutab, kuidas varem tulid näitlejad lavaproovi ja vahetasid jalanõusid – see oli austusavaldus teatrile kui pühakojale. “Nüüd istuvad inimesed teatris, mütsid peas, mobiilid helisevad. Ja mitte ainult publikul, vaid ka näitlejatel proovides... no millest me siis üldse räägime” (Luik 2005f:7).

Tõnu Kaljuste: “Kui mängid publikule või laulad, jutustad sa nagu mingit lugu, ja noored ei anna endale alati aru, kui palju veenvust see jutustamine nõuab. Eks küpsuse ja kogemistega see veenvus tulegi” (Luik 2005c:6).

Gerly Tinn: “Ma mäletan, et mind ka häiris, kui meile teisel kursusel öeldi, et saage aru, te ei ole veel moekunstnikud. /.../ Nüüd ütlen ise ka, et kulla noored, aeg-ajalt kulub annus enesekriitikat marjaks ära” (Maimets 2005b:5).

Anu Välba: “Noorte saatejuhtide viga ongi, et vähe sellest, et nad ei kuula, nad ka ei näe, kes nende vastas istub” (Kossar 2005g:5).

Evald Okas: “Nüüd tehakse nii palju arvutiga ja kõiksugu masinatega /.../ On ju nii tore, kui saad seda kõike oma kätega teha! /.../ Kui vaatan neid moodsaid arvuti ja videoga tehtud asju, siis mul on ainult üks soovitus – tehke professionaalselt ja suhtuge tehtusse tõsiselt” (Luik 2005e:11).

Kolmandat elukaare etappi võib nimetada vananemiseks, mida näevad nii portreeritavad kui ka ajakirjanikud pigem negatiivse eluetapina.

Edgar Valter näeb vananemise ainsa negatiivse aspektina tervise halvenemist: “Kas ma ise olen muutunud? Ikka. Habe on pikemaks kasvanud, ise olen aga väiksemaks

jäänud. Kūhmu vajunud. Jalad ei taha enam kanda. See on negatiivne muutus... Üks santi sorti negatiivne muutus” (Valter 2005c:8).

Temast nooremad inimesed, kes aga bioloogiliste muutustega veel nii palju kokkupuudet ei oma, kardavad pigem **sotsiaalsed halvakspanu**.

Jaan Männik: “Sa oled tegelikult täpselt nii vana, kui ennast tunnend. Noorem naine ja väikesed lapsed ei luba varakult vananeda, panevad tegutsema ja see on hea” (Kossar 2005c:11).

Valner Valme: “Sul on paljud sõbrad sinust viisteist-kakskümmend aastat nooremad. Oled nii nooruslik? Pole tõsine? Omavanused on vanad?”

Andrus Vaarik: “See on ilmselt hirm vananemise ees. Ma kardan. Ja kui need noored mind vastu võtavad, nagu ma olen, siis see on super. /.../ Tema (Maimu Bergi – K.B.) käest Eesti Naises küsiti: kas sa kardad vananemist? Vastas küsimusega: aga mis te alternatiiviks pakute? Noorelt suremist või? Ma nägin Maimut ja ütlesin talle: Sa oled mulle õpetanud geniaalse asja. Ega ma ei karda surma tegelikult” (Valme 2005d:10).

Siingi tuleb välja see, et Vaarik kardab vananeda sotsiaalses mõttes, aga surma kui vananemise bioloogilist tagajärge ta ei karda. Sotsiaalses mõttes vananemise juures nähakse ka **ohtu töökohale**.

28-aastane Indrek Ojari: “Ma olen veel selles vanuses, et ei pea kõiki asju raha pärast vastu võtma” (Valme 2005:9). Seega kui ta oleks vanem, tuleks teha ka ebameeldivaid töid, peaaegu, et tööd saaks. Sarnaselt vastabki 62-aastane Luule Komissarov, kui temalt küsitakse ega ta karda oma rolli “Õnne 13” seriaalis n-ö kinni jääda: “Ma olen juba niipalju vana näitleja, et ei sea endale eesmäärke. Olen väga õnnelik, et tööd antakse” (Sibrits 2005:8).

Anu Välba: “Olen küll mõelnud, et võinuksin varem telesse tulla – olen juba 31, aeg läheb kiirelt ning mul tuleb kiirelt tegutseda, sest nii palju aega on juba mööda läinud” (Kossar 2005g:6). Samuti räägib ta, kuidas noorem kuulsusejanuline hea välimusega põlvkond peale kasvab.

Eduard Toman meenutab Vanalinnastudio likvideerimist: “Kas või see, mis juhtus Eino Baskiniga – Venemaal oleks see mõeldamatu. /.../ Keegi ei viskaks vanameistrit lihtsalt tänavale” (Luik 2005f:8).

Kerttu Rakke avab vananemise olemuse aga **välimuse** kaudu, mille n-ö regress on küll bioloogiline nähtus, kuid sellega seotud pinged on pigem sotsiaalset laadi.

Oma küsimuses “Mulle tundub, et proovite kogu aeg olla noorem, kui tegelikult olete?” ei viita Pullerits otseselt välimusele (näiteks võiks Rakke rääkida ka oma elustiilist), kuid Rakke vastab: “Ma ei proovi olla. Missugune peaks olema normaalne 35-aastane naine? Kas ma peaksin kindlasti värvima juuksed punase-valge-triibuliseks, tegema poisipea, et näha noorem välja, ja siis näeksin välja nagu tädi, kes tahab noorem välja näha... No tere hommikust!” Järgnevale küsimusele “Vananeda kardate?” vastab Rakke samas võtmes: “Jaa. Mulle ei meeldi kortsud. See on ainuke probleem” (Pullerits 2005c:11).

Ka teiste diskursuste kaudu selguvad välimusega seotud pinged.

Tanel Padar: “Naised sageli kardavad, et neil kaubanduslik välimus kannatab, kui nad on mitu last sünnitanud” (Valme 2005b:9).

Kuulsusega seoses ütleb Anu Välba välimuse kohta: “Ühest küljest mulle meeldib, kui inimene tuleb vastu ja naeratab. Või tuleb ja ütleb: “Ma ei arvanudki, et te NII SUUR olete!” No olengi nii suur, mis teha, võta või jäta. Hoopis teisiti on siis, kui /.../ vaadatakse poes, mida ostad või mis sul seljas on” (Kossar 2005g:8).

Sama ütleb ka Kerttu Rakke.

Priit Pullerits: “Erutab see, et ära tuntakse?”

Rakke: “Ei eruta. Ma pean kontrollima, mida endale näiteks selga panen. Tuntus paneb teatud piirid peale” (Pullerits 2005c:7).

Ilu kui elus läbilöömise vahendi representatsiooni loob ajakirjanik: “Tihti räägitakse, et ilusatel inimestel on elus kergem, nad löövad lihtsamalt läbi. Palju sind ilu on aidanud?” (Kossar 2005e:9). Samuti uurib Kossar portreeteritav Annely Peebolt seda, kuidas ta end vormis hoiab. Nagu Anu Välbagi mainib, et välimus on siiski oluline (vt konkurents noortega), möönab ka Annely Peebo: “Muidugi on ilu ning mõistlikud proportsioonid maailma kontserdilavadel olulisemaks muutunud – väga pakse tädisid ja olusid enam ei kohta” (Kossar 2005e:9).

Välimuse ja sisemuse tasakaalu rõhutab Katrin Sangla, kes aga töötab ise ilumaailmas: “Vahel ma lihtsalt ei usu, et ilu päästab maailma, nagu lubavad supermarketite reklaamid”, “...põhiväärtused on mulle selged. Tean, et kui mingil hetkel on vaja iluilmast loobuda, siis ma loobungi. /.../ Praegu on kõige tähtsam pere, lähedased, sugulased. /.../ Ja alles siis tuleb looming ja kõik muu. /.../ noorus ja kena välimus on kaduvad, vanemana loeb sisu, karisma, ellusuhtumine. Intelligensed ja hea iseloomuga inimesed jäävad ilusaks” (Rosen 2005:7).

Seega hea välimuse diskursuse (mis on ainus positiivne väärtus, mida representatsiooniga noorusest võib seostada!) toovad sisse enamasti portreeritavad (kahel korral ajakirjanikud; iseloomustajad ei maininud ühelgi korral midagi välimusega seonduvat), kuid enamasti teiste teemadega seoses, mitte eraldi teemapüstitusena. Võib järeldada, et väärtusena omab hea välimus tähtsust, kuid see kas ei ole nii oluline või on nn varjatud väärtus, millest “ei sobi” rääkida ja mille kohta enamasti ajakirjanikul ei sobi ka küsida.

Elukaarega on seotud ka mitmed **viited minevikule**, mille sisuks on eelkõige nõukogude aeg, kuid ka iseseisvumise esimesed aastad.

Näited:

Kristel Kossar: “Üheksakümnendatel oli metalliäril ju kaunis kehv kuulsus, et ikka maffiameeste pärusmaa” (Kossar 2005f:11).

Kristel Kossar: “Nii et 1990ndate alguses siia tulles ja suurt riigiettevõtet juhtima asudes ei šokeerinud teid miski? On ju teada, et päris läänemaaailma kombel Maarjamaal tollal äri ei aetud” (Kossar 2005c:8).

Eduard Toman: “Ma arvan, et eks mul on elus ikka kõvasti õnne olnud, aga sõja ajal olin ma Vene tööpatis ja see oli küll üks kole aeg” (Luik 2005e:10). “Eks minu kohta ole muidugi räägitud, et näe, tegi tellimustöid. Aga ma olin noor kunstnik ja väga huvitatud enese proovilepanekust” (Luik 2005e:11).

Lembit Peterson: “Möödaniku vari oli meie kohal kogu aeg, seda oli tunda näiteks sellestki, et me ei rääkinud kodus kunagi poliitikast ega religioonist. Need olid nagu tabuteemad, kuid arvan, et see polnud niiviisi mitte ainult meil – stalinliku režiimi tõttu oli kannatajaid ju väga palju” (Luik 2005g:6).

Jaan Männik: “Kasvasin üles Rootsi põgenikelaagris, kuhu vanemad olid tulnud ühe kohvri ja mu vanema vennaga; ema oli viimaseid kuid rase. /.../ Mul on väga hea meel, et saan oma lapsed Eestis üles kasvatada. /.../ Minul endal oli see kõik märksa keerulisem. Sündisin ju Rootsis ning neljakümnendaks eluaastaks olin Eestis ehk kümme päeva külas käinud” (Kossar 2005c:11).

Clyde Kull: “Ja ta (Kulli abikaasa – K.B.) vanemad pole mitte KGB kindralid, nagu vahel väidetakse. Naise isa on arhitekt, ja päris hea arhitekt, ta on ka Moskvasse kaks-kolm väga huvitavat maja projekteerinud. Ema oli inglise keele õpetaja. Nii et ta on pärit keskmisest toredast vene perekonnast” (Mest 2005:10).

Eelkõige on minevikumeenutused negatiivsed ning seotud totalitaarse ühiskonnakorraldusega.

5. Diskussioon ja järeldused

Et persoonilugu oleks lugejale nauditav, peab ta mõjuma tervikuna, piiritletuna. Lugejale jutustatakse üks lugu.

Priit Pullerits selgitab ajakirjandusliku žanri *feature*’i olemust järgmiselt: “See sarnaneb teatud määral novelliga, sest tal on algus, keskosa ja lõpp” (Pullerits 1997:80). Pullerits lisab, et *feature*’it ei saa lugeda fragmentaarselt, vaid kui tervikut.

Tehes mõningaid mööndusi, võib öelda, et ka Arteri kaanelood sarnanevad *feature* žanrile. Sisuliselt vaadeldes on ka neil olemas algus ja lõpp, kuid need ei pruugi olla alati kirja pandud, vaid need on tekstis esitatud latentselt. Artikkel peaks mõjuma teatud vahekokkuvõttena mingist etapist inimese elus.

Sellest kokkuvõttest võib välja lugeda sotsiaalseid arusaamu, ideoloogiaid ja nendes sisalduvad väärtusi, milleni inimene peaks olema teatud vanuses/eluetapis jõudnud või mida saavutanud. Nendest arusaamadest vormuvad õnnemudelid/representatsioonid, mida ajakirjandus esitab lugejale ihaldusväärsetena.

Representatsioonidest järelduste tegemisel peaks silmas pidama, et nagu ka muud sotsiaalsed praktikad, on intervjuerimine n-ö peen sotsiaalpsühholoogiline mäng. Võib oletada, et mitmed väärtused on küll ajakirjaniku “tõstatatud”, kuid saanud intervjueri poolt rõhuasetuse või representeeritud portreeritava väärtustena.

Kujutledes ette näiteks situatsiooni, et ajakirjanik küsib intervjueritavalt, mis aitab tal hoida hingelist tasakaalu, oleks enamikul inimestest raske väita, et selleks on näiteks kaardimäng. Või kui intervjueritav on edukas Eesti mastaapides ning ajakirjanik küsib, kas ta karjäär ei võiks jätkuda mujal maailmas, on suurema tõenäosusega vastus jaatav (eitav vastus võiks kaasa tuua näiteks portreeritava väiksema tõsiseltvõetavuse, autoriteedi vähenemise vms). Seega võib oletada, et mitmed vastused lähtuvad ajakirjaniku jm ühiskonna arvatavatest ootusest.

On huvitav fenomen, et väärtusena peavad portreeritavad reeglina peret tööst tähtsamaks, aga ajakirjandus portreerib neid siiski pigem ühiskondliku/töötajainimese rolli kaudu.

See, et kvantitatiivsest analüüsist tulenevalt tõstavad representeeritavad esile oma ametiga seotud väärtusi, on osalt ootuspärane, sest ajakirjandus representeeribki eelkõige inimese sotsiaalset rolli. Kvantitatiivselt suur tööalaste väärtuste mainimiste hulk võib tuleneda ajakirjanike järjepidevusest antud teemal küsimusi esitada ning portreeritava soovist vastata sotsiaalsetele ootustele.

Sellele aitab kaasa kindlasti ka ajakirjanike representatsioon, kes rõhutavad, et portreeritaval on pidevalt kiire või küsivad, kas inimene pürib karjääriredelil edasi, seades inimese sellega eeskujuks ning andes ka lugejale motivatsiooni töötada. Sellele lisandub ka kaheksal korral nimetatud professionaalsus kui väärtus.

Samas selgus kvalitatiivsest analüüsist, et inimesed peavad oluliseks ka pehmemaid teemasid. Kui sotsiaalse sfääri rolle puudutavaid väärtusi nimetati 28 korral, siis individuaalse sfääri 45 ja mõlema sfääri rolle puudutavaid 39 korral.

Selle üks põhjusi võib olla see, et isiklikku elu tunnetatakse ja osatakse verbaalselt väljendada mitmekülgsemalt kui professionaalset elu. Viimases on väärtused staatilisemad ja jäigemad – inimene kas on n-ö karjäärile suunatud või mitte jne. Aga nagu selgub kvalitatiivsest analüüsist, peab enamik portreeritavaid siiski pere tööst tähtsamaks.

Ajakirjanikud esitavad sageli küsimuse, kas portreeritav on oma karjääri lae saavutanud. Samas on ka ajakirjanikke, kes lähtuvad ideoloogiast, mille järgi kuulub nn õnnemudelisse ka pere. Antud valimis kasutati sellist representatsiooni näiteks Tanel Padari puhul, keda ajakirjanik kujutas perekonda kõrgelt väärtustava inimesena. (Ääremärkusena: kollasest ajakirjandusest võis hiljem lugeda, kuidas Tanel ja Katariina Padar lahku olid läinud ja Padar armastas endiselt pidudel käia, alkoholi pruukida jne. See representatsioon võib samuti olla konstrueeritud, aga seab kahtluse alla, et Valme valitud representatsioon oleks olnud ainuõige. See oli ajakirjaniku valik representatsiooniks.) Teises peatükis tõin välja Lõhmuse (1999) kirjelduse toimetajast kui erinevate huvide võitlusväljal osalejast, kes toetavad teatud mõttesuundi teadlikult või tahtmatult. See idee leidis tõestust just Valmer Valme puhul, kellel on endal kodus kasvamas pisipoeg ning sellest lähtuvalt esitas ta ka portreeritavatele küsimuse pere kui hingelise tasakaalustaja kohta.

Sarnast suhtumist kohtab ka mujal pehmes ajakirjanduses. Näiteks Naistelehe juhtkirjas Nele-Liis Vaiksoo kohta, mille mõtteks on see, et naisest saab naine ja ta hakkab enese eest seisma siis, kui ta saab lapse. “Kui su elus on inimene, kelle eest vastutada ja hoolt kanda /.../ siis tulebki ühel päeval tõdeda, et oled ootamatult täisväärtuslikuks täiskasvanuks saanud” (Karell 2005:3).

Ajakirjanike representatsioon pooldab pere loomist esiteks seeläbi, et enamus portreeritavatest olid abielus ning neil olid lapsed. Siinkohal võib olla põhjuseks asjaolu, et suurem osa 30.-40. aastates inimestest on reeglina pereinimesed.

Kõnekam pere väärtustamisel ajakirjanike poolt on see, et naistelt, kellel veel lapsi ei olnud, küsis ajakirjanik, kas ta last ikka soovib saada. Siinkohal võib rääkida ideoloogiast, et naise ja ema rolli vahele saab tõmmata võrdusmärgi. Ajakirjanik lähtubki sellest institutsionaalsest

rollist, eeldusest, et kui inimene on naissoost, siis ta tahab kindlasti ka last saada (või kui ta ei taha, siis ta kindlasti peaks seda tahtma).

Mitmed vastajad leidsid aga, et nende ellu hetkel laps ei sobi, kuid enamik lisas, et see ei tähenda seda, et nad ei peaks tulevikus laste saamist võimalikuks.

Seega lasteta 30. aastates või sellele lähenevad naised jagunevad kaheks – need, kes ei vaja õnnetundeks lapsevanemaks olemist, ja need, kes on võtnud domineeriva ideoloogia omaks, et naine peab olema ka ema. Oma vastuses väljendavad nad seda, et nad on ikka täiesti “normaalsed” (ehk normidele vastavad ehk domineeriva ideoloogiaga kooskõlas) inimesed. See aitab lugejal ka inimesega samastuda, tema elu ihaldusväärsena tunda, kui “kangelane” teeb möönduse, et tal ei ole veel lapsi, aga tulevikus soovib ta neid saada.

Ajakirjanduse representatsioonis tuuakse korduvalt sisse ohvrite diskursus. Sealjuures ei ole ohvrite toomine midagi negatiivset või hälbelist, vaid seda käsitletakse kui vahendit eesmärgi saavutamiseks, sest tõstes juhtlõigusi jm seda korduvalt esile, konstrueeritakse sellest eeskuj. Toimub vastava käitumise nn legitimatsioon – tööalase edu nimel on täiesti normaalne tuua isiklikus elus ohvreid.

Sama on täheldanud ka sotsioloog Airi-Alina Allaste oma Postimehes avaldatud essees ““Show off:” Olla edukas, rikas ja tugev”: “Meedia vahendab suures osas lugusid superinimestest. Eriti silmapaistvalt puudutab see edukaid noori naisi. Kuna naised peavad end Eesti patriarhaalses ühiskonnas topelt tõestama, ei ole mõistlik lasta nõrkusel välja paista. Ühtaegu pisitütart kasvata, äriettevõtet juhtiv ja doktorantuuris õppiv naist esitatakse kui kangelannast rollimudelit. Seda, et laps kasvab ema peaaegu nägemata, julgeb noor naine õnnetult tunnistada vaid kõige lähedasemale sõbrannale” (Allaste 2006).

Minu töö valimis ei olnud küll ühtki naissoost portreeritavat, kes oleks töö tõttu lapsed tähelepanuta jätanud (mitmed aga lükkasid pere loomise edasi) ja võib arvata, et ka Allaste kasutab siinkohal liialdusi, kuid oluline on kandev mõte meedia ideoloogiast, kus töö seatakse esiplaanile.

Portreeritavad möönavad, et rahal on väärtus. Seda tehakse üsna latentselt: bakalaureusetöö eel seminaritööd tehes tõlgendasin portreeritavate mõtteid rahast, justkui ei peaks nad seda väärtuseks. Vastuseid uuesti analüüsisides selgus aga, et kuigi raha teenimist ei pea portreeritavad eraldi eesmärgiks, on sellel siiski väärtus nii iseenesest kui ka vahendina. See on lihtsalt raskesti märgatav.

Ühest küljest tajutakse raha vajalikkust kui paratamatust. Näiteks ütleb Kerttu Rakke, et seriaali kirjutades ei pea ta kuu lõpus mõtlema, mille eest üüri maksta.

Raha muutub väärtuseks iseneses sellest hetkest, kui seda peetakse oluliseks muude eesmärkide või väärtuste teostamisel. Sellisele raha väärtusele viitavad mitu portreeteritavat: Anu Välba toob välja valiku, et pere loomise asemel võiks hakata ka investeerides raha teenima, Jaan Männik ütleb, et ta “on õnnelik, kuigi pole teab mis suur miljonär” (seega võib oletada, et mõne miljoni omamist peab ta oluliseks), Viktor Levada ütleb otse, et talle on alati meeldinud raha teenida jne.

Seega annab raha võimalusi ja vabadusi mingite teiste väärtuste realiseerimiseks, lihtsustab millegi saavutamise. Raha kui sümbol loob ka sotsiaalse aktsepteerituse tunde.

Miks on raha aga latentne väärtus? Prantsusmaal elav moemagistrant, eestlane Urmas Väljaots räägib Eesti Ekspressis avaldatud artiklis “Vulgaarsusest. Pilk Pariisist” sellest, kuidas prantslased peavad väljapoole elamist, enese näitamist jms vulgaarsuseks ka siis, kui rahaliselt selleks võimalus oleks. “Vulgaarsuse all mõistetakse harituse ja rafineerituse puudumist. Igapäevaelus väljendub see tavaliselt oma võimaluste või eeliste lihtsakoelises ja silmatorkavas näitamises. Või kui need võimalused tegelikult puuduvad, nende imiteerimises, kui soov keegi teine olla ja teise rühma kuuluda on tugev. /.../ Prantslastel on kalduvus vulgaarseks pidada peamiselt nelja tüüpi inimesi: tavalisi (töölisklassi) Inglise tüdrukuid, kohalikke äärelinnade elanikke ja sealt sirguvat *nouveau riche*’i, Ida-Euroopa uusrikkaid (eelkõige venelasi) ning suurt osa Hollywoodi tähtedest” (Väljaots 2007:23).

Sotsioloog Allaste toob aga vastandliku näite, rääkides riskiühiskonnast, kus näivus on kultuuri lahutamatu osa ning esemeid tähtsustatakse mitte nende tarbimisväärtusest lähtuvalt, vaid võttes neid staatuse sümbolitena. “Mis sellest, et vana bemari laguneb ning remonditöökojas aega ja närve nõuab. Sellega saab ju putitamise vahepalana mööda linna kihutada ja /.../ imetlevaid pilke püüda.” Ta toob näite soomlastest, kellel seisab BMW suurema osa ajast garaazis ja peamiselt sõidetakse bussiga, sest see on mugavam, odavam ja keskkonnateadlikum (Allaste 2006).

Seega soovivad portreeteritavad end representeerida pigem n-ö kõrgkultuurse, vana-euroopaliku väärtussüsteemi kaudu (mille vastandiks võiks pidada ameerikalikku või hoopis slaavi *money talks* suhtumist).

Samamoodi võib põhjendada, miks nii portreeteritavad kui ka ajakirjanikud räägivad vähe heast välimusest kui väärtusest, kuigi ajakirjanik Kristel Kossar väidab, et hea välimus aitab elus edasi ja portreeteritavate puhul võib märgata välimusega seotud pingeid: head välimust võidakse tajuda küll väärtusena, kuid sellest ei sobi avalikult rääkida.

Samas ei kerki nende väärtuste puhul mitte ainult Vana-Euroopa vs Ameerika, vaid ka noorema ja vanema põlvkonna vastandumise küsimus. Sotsioloog Allaste kirjeldab just Eesti

nooremat põlvkonda, kelle eesmärk on näida materiaalselt sõltumatu, tark ja sihikindel ka siis, kui see tegelikkusele ei vasta. “Kuivõrd Eestis hõivasid üleminekuaja võimuvahetusega eliidipositsiooni suhteliselt noored, pani see alguses diskursusele, mis seostas noorust ja edu. Sama suhtumine paneb elluastujale kohustuse ühiskondlikku ootust iga hinna eest täita ning “võitjate põlvkonna” eeskujul edukas olla” (Allaste 2006).

Nn võitjate põlvkonda kuulub aga just enamik neid, kes on valitud Arterisse portreeritavateks. Nende väärtussüsteem võibki olla erinev, n-ö küpsem ja Vana-Euroopale sarnasem. Seda tõestab ka, et suur osa portreeritavatest mõistab hukka karjerismi, edukultuse ja sellest tuleneva ühiskonnas valitseva pealiskaudsuse.

Puhas loodus oli portreeritavate seas üks olulisimaid väärtusi, kuigi ajakirjanikest puudutab puhta looduse säilimist vaid üks ajakirjanik.

Võib oletada, et see on omaette aja märk. Ajal, mil on võimalus ringi reisida ja maailma näha ning rahvusvahelises ajakirjanduslikus ning poliitilisest *agendas* on järjest olulisemal kohal keskkonna temaatika, hakkavad ka inimesed tajuma Eesti looduse ilu ja säilitamise vajadust. Nagu ütleb Tõnu Kaljuste: “See on kirjeldamatu luksus – sõita hommikul tööle puhtast loodusest. Välismaalastest sõbrad ja kolleegid ei suuda uskuda, et see üldse võimalik on” (Luik 2005:8).

Samas võib antud teema puudumisest ajakirjanike representatsioonis järeldada, et vähemalt selles žanris ei peeta inimese ja looduse suhete käsitlemist kuigivõrd oluliseks. Võib-olla on see ka liialt negatiivse alatooniga teema, arvestades, et looduse diskursus on üldiselt seotud eelkõige murega selle tasakaalu kadumisest. Mõne ajakirjaniku puhul võib põhjus seisneda ka selles, et ta ise tunneb end niivõrd loodusest võõrdununa, et ei oska selle kaudu ka persooni vaadelda.

Sõprade iseloomustused. Ühest küljest võib öelda, et kui mõnd portreeritavat palutakse iseloomustama keegi peale ajakirjaniku, on selle eesmärk pakkuda n-ö tasakaalustavat infot – iseloomustust inimese poolt, kes on portreeritavaga kokku puutunud tunduvalt rohkem kui ajakirjanik põgusa paari tunni jooksul ja varasema meediarepresentatsiooni põhjal. Ehk seepärast oli iseloomustajate seas ka portreeritavad kui indiviidiga seotud iseloomustajaid rohkem – 17 (sotsiaalse rolliga seotuid 13).

Samas kui juba kirjutatakse kellestki isikulugu, siis see on positiivne tähelepanu, austusavaldus või kiitus millegi eest ning seda representatsiooni toetavad ka sõprade-

kolleegide kirjutatud iseloomustused. Nad justkui seavad portreeritava etaloniks, kandes edasi ettekujutust, milline peaks üks nn õige inimene olema.

Harva kohtab iseloomustusveerul midagi negatiivset. Kui, siis seda öeldakse millegi positiivsega seoses või selleks, et negatiivne ümber lükata. Näiteks Kadri Kõusaar ütleb iseloomustades Kerttu Rakket, et nende kahe rivaalitsemine on meedia väljamõeldis. Ta mainib ka seriaali kirjutamist (vt üldistusi – telekarjäär kui midagi madalat) ja lisab, et arvatavasti kirjutab Rakke seriaali raha pärast (seega kui “päris” kirjandusega teeniks rohkem, siis ta seriaali ei kirjutaks). Eduard Tomani abikaasa Marianne Kuurme mainib, et kolleegidena on neil kahel tööpingete tõttu raske, kuid samas kaks loomeinimest klapiivad hästi. On ka üks ambivalentne iseloomustus: Rein Langist rääkides ütleb Eiki Nestor, et Lang on “tüüpiline reformierakondlane” (Pullerits 2005a:7) (Nestor on ise sotsiaaldemokraat).

Kontentanalüüsist selgub, et inimese juures väärtustatakse võrdselt tema professionaalsust ja seda, et ta oleks hea inimene (heasoovlikkuse kategooria). Ühest küljest võib öelda, et need kaks iseloomustuskategooriat tõusid esile seetõttu, et olid ühed abstraktseimastest – professionaalsuse ja heasoovlikkuse märksõna alla võis lugeda väga paljusid adjektiive ning teised iseloomustuskategooriad olid spetsiifilisemad.

Samas võib ikkagi oletada, et iseloomustajad, kes tunnevad portreeritavaid suuremal või vähemal määral nii tööalaselt kui ka isiklikult, peavadki nn õige inimese juures oluliseks mõlemat rolli iseloomustavate omaduste tasakaalu.

Kokkuvõtlikult. Oma töö üheks üllatavamaks avastuseks pean seda, et portreeritavad kirjeldasid ühiskonda ja selles toimuvat ainult negatiivselt ning positiivset ühiskonnakriitikat ei leidunud. Ühiskondlikku tasandit peeti eelkõige vaenulikuks, edu liigselt jumaldavaks ning sellest tulenevalt pealiskaudseks.

Ka vananemisega seoses tajuvad inimesed eelkõige sotsiaalseid ohte: et noorem põlvkond ei võta omaks, et suureneb tõenäosus kaotada töö jms, aga mitte bioloogilisi vananemise ilminguid.

Näiteks ka bioloogilisi muutusi, kortse nahal, tajub Kerttu Rakke läbi sotsiaalse vaatenurga – vananev välimus võib kaasa tuua mitte aktsepteerimise, mitte meeldimise, teatud diskursusest “välja heitmise”.

Vananemisega seotud pinged läbi hirmu saada sotsiaalselt mitte-aktsepteerituks on otsene viide väärtustele ja võimalikule väärtuste konfliktile noorema põlvkonna pealekasvamises.

Et tervisega seotud ohte ei tajuta või et need on sekundaarsed, võib tuleneda leppimisest paratamatusega. Nagu Andrus Vaarik tsiteerib kirjanik Maimu Bergi:

“Tema käest Eesti Naises küsiti: kas sa kardad vananemist? Vastas küsimusega: aga mis te alternatiiviks pakute? Noorelt suremist või? See meeldis mulle nii kuradi moodi” (Valme 2005 :10). Vaarik leiab, et see mõte “aitab edasi elada”.

Mõnel juhul võib tegemist olla ka lihtsalt sellega, et inimesed peavad oma tervislikku seisundit isiklikku sfääri kuuluvaks teemaks ning pigem representeerides end läbi sotsiaalsete rollide, väldivad antud teemat.

Võib-olla aga üks kõige olulisem põhjus, miks oma tervisemuredest avalikkuse ees ei räägita, on see, et inimesed ei taha näida nõrgad. Nagu tunnistas ka Jelle Goes (kes on küll hollandlane), kelle laps sündis puudega – ta vältinud meedias intervjuude andmist just osalt seepärast.

Hirmuga näida nõrk ja millestki sõltuv võib põhjendada ka pahede representatsiooni, milles valitsemis nii ajakirjanduse kui ka portreeteritavate poolne konsensuslik hukkamõist.

Samuti võis tekstidest välja lugeda, et pahedest loobumist peetakse üheks märgiks isiku täiskasvanuks saamisel. Võib oletada, et selline representatsioon teenib auditoriumi ootusi, et meedia vastaks valitsevate moraali ja hea maitse normidele.

Seega on meedia siinkohal üks sotsialiseerijatest, mis “kasvatab” ühiskonnale nn korralikke kodanikke, kes käivad tööl, on seal edukad, ei koorma ühiskonda (näiteks oma toimetulematuse tõttu ei soovi abiraha) ja aitavad sellega kaasa kehtiva võimu ja ühiskonna korralduse säilimisele (ja kui rääkida ka reklaamiandjatest, siis on nn korralikud tarbijad).

Sotsioloog Allaste väidab samuti, et Eesti avalikus diskussioonis seostatakse inimlikkust vaid harva nõrkuste ja vigadega. “Otsides taas võrdlevaid näiteid Põhjamaade heaoluühiskonnast, meenuvad artiklid ja intervjuud, kus kuulsused räägivad oma kriisiperioodidest, paanikahoogudest, õnnetustest või läbikukkumistest.

Ehkki kardetavasti leidub seda kõike Eestis rohkem kui rikkamates naaberriikides, pole meil intervjuusid läbipõlenud “võitjate põlvkonna” esindajatega, kes tühjaks jooksnult depressioonis vaevlevad, või auahnete noortega, kes elavad pidevas stressis, kuna enda surumine “rikaste ja ilusate” maailma ahistab ja pingutab. Meedia kaldub ühiskonda polariseerima, esitades vaid äärmusi” (Allaste 2006).

Minu valim on liialt väike, et väita, et ajakirjandus eelistab kindlasti vaid edulugusid, kuid analüüsitud artiklite puhul see tendents oli siiski märgatav. Valimis oli vaid üks “ebaõnnestuja” – Eduard Toman –, kelle puhul ajakirjanik tõi välja, et intervjuu tegemise ajal “mees ei sära”, kuid ka seda mitte enese süül. Mõne teise puhul heitis ajakirjanik ka mõnd tegu portreeteritavale ette, kuid seejärel ei nõustunud sellega portreeteritav. Seega olid siiski mõlemad pooled huvitatud pigem eduka inimese representatsiooni loomisest.

Nagu öeldud, olid portreeritavad kriitilised ühiskonna suhtes ja tähelepanuväärne on siin see, et end pigem distantseeriti ühiskonnast. Nagu ütleb ka Allaste: “Elu kurvematest pooltest räägitakse umbisikuliselt ja üldiselt. Pigem leiavad objektistatuna käsitlemist vaid ühiskonnarühmad, keda seostatakse läbikukkumisega. Keegi ei taha esineda tiitli all “Ma olen kaotaja”. Valitsevad tõekspidamised välistavad võimaluse, et selle loo pealkiri võiks olla “Ma olen inimene”” (Allaste 2006).

Sellest võib järeldada, et portreeritud kannavad ideoloogiat, et isiklik edu on saavutatav vaid tänu iseenesele ja oma lähedaste toel, ühiskonnas toimuvast olenemata (või ehk on seal toimuv isegi pigem õnne saavutamise takistuseks). Nagu ütleb ka Eesti vanasõna: “Igaüks on oma õnne sepp.” Seejuures tuleb näida tugev ja iseloomult kinnine, et mitte vaenulikule ühiskonnale rünnakuks põhjust anda.

Vähese ühisosa tunnetamine ülejäänud ühiskonnaga on ehk ka põhjuseks, miks portreeritavad peavad kuulsust pigem ambivalentseks või isegi negatiivseks kui positiivseks väärtuseks. Tähendab ju kuulsus ühiskondlikku tuntust ja tunnustatust. Kui aga ühiskonda tajutakse millegi võõra, vaenuliku ja pealiskaudsena, ning sinna lisanduvad veel isiklikud ebameeldivad kogemused (nagu Anu Välbal, Indrek Ojaril), võivadki inimesed ihata pigem anonüümsust kui avalikku tuntust.

Seejuures tuleb märkida, et ka nõukogude ajast meenutati vaid negatiivset.

Ühest küljest võib olla tegemist ideoloogiaga, mille järgi nähaksegi indiviidi ja ühiskonna vahel igavest konfrontatsiooni.

Samas tuleb lähtuda sellest, mida kritiseeritava ühiskonna all silmas peetakse. Nõukogude aja juures kritiseeriti pigem võimuga seonduvat, tänapäevas nähakse aga pigem väärtuste konflikti.

Usun, et indiviidide negatiivset suhtumist võibki seletada ühiskonna siirdeetapiga, kus on nõrk kodanikuühiskond, mistõttu inimesed samuti ei tunne ühiskonnaga märkimisväärset ühisosa. Veelgi olulisem on aga see, et siirdeühiskonnas on domineerivad väärtused veel välja kujunemata ning nende suhtes on eri ühiskondlikud grupid ka erinevatel arvamustel.

Ka käesolev töö näitas kujukalt, kuidas mõne diskursuse raames eri ideoloogiad vastanduvad (näiteks laste saamine vs karjäär Anu Välba aruteludes või professionaalsuse omandamine koolis vs iseõppimine – Tanel Padar, kes eelistab iseõppinud muusikute seltskonda; Gerly Tinn, kes hindab professionaale; Edgar Valter, kes arutleb mõlema poole üle).

Näiteks võib tuua Hollandi kultuuriteadlase Geert Hofstede väite Maarja Lõhmusele antud intervjuus, et Eesti kultuuritüüp (mida mõõdetakse väärtustega) ei ole muutunud. “Teie olete stabiilne kultuurikeskkond, kellel on oma väga selge **perekeskne kultuuritraditsioon**, mida

annate edasi põlvest põlve. See kultuurimudel pole teil muutunud. Võib pigem öelda, et totalitaarideoloogias ei saanud te oma kultuuri nii selgelt avaldada, sest see oli ideoloogiliselt maha surutud.” Samuti ütles Hofstede, et Eestis on feminiinne kultuur (Lõhmus 2007: B2).

Intervjuud kommenteerides leiab Voldermar Kolga, et Hofstede hinnangute puhul on tegemist nn välisvaatleja paradoksiga. “Välisvaatleja näeb kultuuri stabiilsust, alates hansaajast, sisevaatleja lugemiskultuuri kadu, edu- ja tarbimishullust. /.../ Hofstede asetab meid skandinaavlaste kui korraliku kultuurirahva sekka. Siin ta teeb aga jämeda vea, kuna eestlased ise peavad ennast ikka maskuliinseks edule orienteeritud rahvaks. /.../ Tal oleks ikka enne Eestisse tulekut võinud uurida, milliste väärtuste poolt hääletas rahvas viimastel valimistel” (Lõhmus 2007:B3). (Siinkohal võib-olla ei ole relevantne põhjendada kultuuritüübis eksimist selle põhjal, kelles inimesed end ise peavad. Näiteks Anu Realo näitab oma uurimistöös, et kuigi paljud eestlased peavad end eelkõige individualistideks, paikneb Eesti kollektivismi-individualismi skaalal tegelikult umbes keskel (Valk 2002:38–41).

Ka minu töös käsitletud ajakirjanike ja portreeteritavate representatsioonides võib leida palju maskuliinsele ühiskonnale tunnuslikku, alustades sellest, et meedia eelistab portreeterida inimesi eelkõige nende sotsiaalse sfääri kaudu ja pere ohverdamist peetakse loomulikuks nähtuseks, lõpetades sellega, et mitmete portreeteritavate perekonnakorraldus on traditsionaalne (mees soleerib, naine toetab), et ajakirjanikud ja osad portreeteritavatest totavad naine=ema ideoloogiat, ning portreeteritavad möönavad, et puhtalt raha nimel tuleb elus asju teha küll, samuti tajuvad portreeteritavad vananemist negatiivsena (konnotatsioonideks töövõimetus, koorem ühiskonnale ja ühiskonna halvaks panu).

Meedia eesmärki hoida elus majandust täheldab ka Tallinna Tehnikaülikooli prof Tanel Tammet: “Oma sisemiselt ehituselt oleme ühiskonna kuulekad rakud: tunnid teleka ees programmeerivad meie väärtusi, ülimalt tegutsemisviisiks on naabrite, sõprade ja kolleegide lugupidamise ärasteenimine koos n-ö moraalse rahuldustundega. Väärtusetuse, kasutuse tunne on peamine enesetappude allikas.

Ühiskond vajab oma liikmetelt eeskätt rohkem ja efektiivsemat tööd. Inimestest rakkude heaolu, õnn või masendus ei ole ühiskondlikule loomale olulised, tähtis on konkurents teiste ühiskondadega. Sestap avaldab ümbruskond inimesele lakkamatut survet rohkem tööd teha. Emotsioonid, näiteks õnnetunne, on selle surve üks efektiivsemaid vahendajaid.

Kes muutub asju saades õnnelikumaks, teeb asjade saamise nimel rohkem tööd. See ongi meie õnnetunde peamine eesmärk: olla manipuleeritud rohkem pingutama” (Tammet 2007:4).

Inimese ühiskondliku panuse olulisust tõestab ka, et ajakirjandus pöörab tähelepanu just eelkõige keskealistele (valimis olnud inimeste keskmine vanus oli 44 eluaastat). Siin väljenduvad ajakirjanduse väärtused, sest portreeritavateks valitakse inimesed, kes on bioloogiliselt/sotsiaalselt kõige tegutsemis- ja saavutamisvõimelisemad. Kahekümnendates noortest eristab neid see, et neil on ka juba midagi “ette näidata”, olgu selleks siis pikaajaline karjäär, rahvusvaheline edu, juhtiv ametikoht vms. Seega on neid kõige lihtsam näidata ka kangelastena.

Samas, nagu selgub minu tööst, tunnevad inimesed vajadust pühenduda endale ja perele ning distantseeritakse end ühiskonnast, mida peetakse vaenulikuks ja edukultust järgivaks.

Sellest järeldub, et turumajanduslikus ja siirdeühiskonnas on olemas nn väärtuste käärid: ühiskond, sh meedia, kultiveerib eelkõige maskuliinseid, majanduslikku edu toovaid väärtuseid. Pehmed väärtused on samuti inimeste väärtussüsteemis olemas, kuid need on Ronald Ingelhardi mõistes nn **puudus- ehk defitsiitväärtused**.

Huvitav on ka asjaolu, et mitmeid kordi mainisid portreeritavad mitmesuguseid nn uue aja elustiiliga seonduvaid väärtusi. Toodi välja mitmeid hedonismiga seotud väärtusi nagu hea toit ja aeg pühenduda oma tervisele, reisimine. (Portreelugu Andrus Vaarikust aga on pea tervenisti n-ö hedonistlikule maailmavaatele üles ehitatud; seda näitab juba pealkiri “Härä Chill”) Samuti ütlesid portreeritavad, et väärtustavad vabakasvatust. Osa portreeritavaid tõi esile ka individualistlikke väärtusi nagu üksi elamine, soov ise tööalaselt areneda ning mitte partnerile toetuda, samuti vabakutselisus kui võimalus loominguliseks vabaduseks.

Võib öelda, et “inimeste manipuleerimine rohkem pingutama”, nagu ütles prof Tammet, sarnaneb Roland Barthes’i kirjeldatud müüdiga essees “Music-hall”. Barthes ütleb, et tsirkus jms vaatamängulised meelelahutused kannavad endas töö esteetilise vormi müüti: “igas numbris näidatakse kas visa tööd või siis selle töö tulemust. Kord paistab akt pika publiku silme eest varjatud treeningu lõpptulemusena, kord tehakse kogu töö algusest peale publiku silme all. /.../ Või siis (mis on veel peenem võte) jäädvustatakse jõupingutus sel ülimal, sel peaaegu tabamatul hetkel, mil ta hakkab neelduma täiuslikku täideviidusse, ent pole siiski veel päris vaba nurjumise riskist. /.../ Niiviisi leiab lahenduse üks inimkonna ajaloo suurtest vastuoludest: artisti žestist peavad paistma ühtaegu nii ränga tööga saadud vägev muskulatuur kui ka kerge tegutsemise õhuline sujuvus” (Barthes 2004: 208-209).

Tõmbaksin siinkohal paralleeli Barthes'i tsirkuse ja portreelugude vahele. Need inimese ühiskondlikule väärtusele keskenduvad lood kannavad sarnast müüti: portreteeritava tee tippu jõudmiseni ja selleks toodud ohvrid, sellega seotud pinged jms loovad konstruktsiooni "ränga töö muskulatuurist". Ometi on see portreteeritaval sujunud õnnestunult, "kergelt ja õhuliselt", nagu ütleb Barthes. Seesuguse representatsiooni kaudu loob meedia persoonist kangelase. Miks muidu tõstaks meedia seda persooni esile, luues temast meediakangelase.

Käesolevat tööd jätkates võiks uurida, millised ihaldusväärse elu representatsioonid on meedias domineerivad mingil teisel ajajärgul ning kas ja kuidas on need muutunud.

Vihjeid annab siinkohal Maarja Lõhmuse doktoritöö "Avaliku teksti transformatsioon totalitaarses süsteemis: sotsiodemograafiline uuring nõukogude tsensuurist Eesti Raadios 1980ndatel", kus ta on uurinud muuhulgas ka seda, kuidas kujutati 1980. aastate igapäevast elu ja sotsiaalseid protsesse.

Selgub, et igapäevaelu reaalsuse ja ideoloogilise kontrolli vahel oli konflikt. Lõhmus näitab, kuidas tekstides, kus oli algselt ülekaal ambivalentsusel või negatiivsusel, muudetakse tsensuuri käigus ambivalentseks või positiivseks.

Nagu minu töö näitab, püüavad ka demokraatlikus ühiskonnas osad meediatekstid saavutada harmooniat või luua positiivset kuvandit mõnest isikust, sündmusest, protsessist vms. Samas on ka vastakaid näiteid, näiteks seltskonna-ajakirjanduses, mis sageli negatiivsetele kangelastele, sündmustele apelleerivadki.

Kui ka on tegemist positiivse representatsiooni konstoreerimisega, ei püüa ajakirjandus negatiivseid sündmusi, kogemusi, protsesse jms vältida. Ta laseb neist rääkida nii intervjueeritaval kui ka suunab neile ise tähelepanu. Nii omandavad ka võivad ka väärtused omandada samaaegselt nii pluss- kui ka miinusmärgi. Ideede, ideoloogiate, väärtuste jms vahel võib märgata küll võitlust või vastandumist, kuid samas on pluralism aktsepteeritud nii meedias kui ka kogu ühiskonnas.

5.1 Meetodi kriitika

Leian, et kombineeritud sisuanalüüsi kasutamine oli minu töö puhul õigustatud. Kuigi tekste ei olnud arvuliselt palju, andis kvalitatiivne analüüs võimaluse leida kvantitatiivselt nähtavaid tendentse, mis täiendasid oluliselt kvalitatiivset analüüsi. Kvalitatiivne analüüs oli omakorda oluline, sest nagu eelpool öeldud, otsisin nii väärtusi kui ka mitteväärtusi. Selgus et mitmetel väärtustel on nii positiivne kui ka negatiivne külg.

Raskusi tekitas mõnede väärtuste liigitamine ühe või teise rolli alla. Üldiselt tekitaksid küsitavusi siiski olukorrad, mis ei mõjuta töö tulemust tervikuna.

Tekstide analüüsimisel ei saa peaaegu kunagi vältida subjektiivsust täielikult, kuid püüdsin võimalikult palju arvestada konteksti jms.

5.2 Hüpoteeside kontroll

Uurimistöö alguses püstitati lähtuvalt uurimisküsimustest neli hüpoteesi. Alljärgnevalt kontrollitakse nende tõesust.

1. Portreeteritavaks on valitud meessoost isik, kes on abielus.

Hüpotees leidis tõestust. Selgus ka, et portreeteritav on enamasti keskealine – keskmise vanusega 44 aastat ja tal on keskmiselt 1 laps.

2. Portreeteritava valik tuleneb eelkõige aktuaalsest sündmusest.

Hüpotees leidis osaliselt tõestust. Kümnel korral 26 artiklist oli sissejuhatuses märgitud ära mõni päevakajaline sündmus seoses portreeteritavaga ja neist kuus olid seotud isiku sotsiaalse rolliga. Seega huvitas ajakirjandust eelkõige isiku ühiskondlik panus kui väärtus. Samas oli antud 10 persooni ja teiste lugude sissejuhatuses märgitud ära ka mitmeid teisi väärtusi nagu muutused elus (nn paremaks muutumine) või mõni sotsiaalset rolli puudutav iseloomuomadus (innukas töötegija, töö nimel ohvrite tooja jms).

3. Ihaldusväärsed on portreeteritava sotsiaalse sfääriga seotud väärtused.

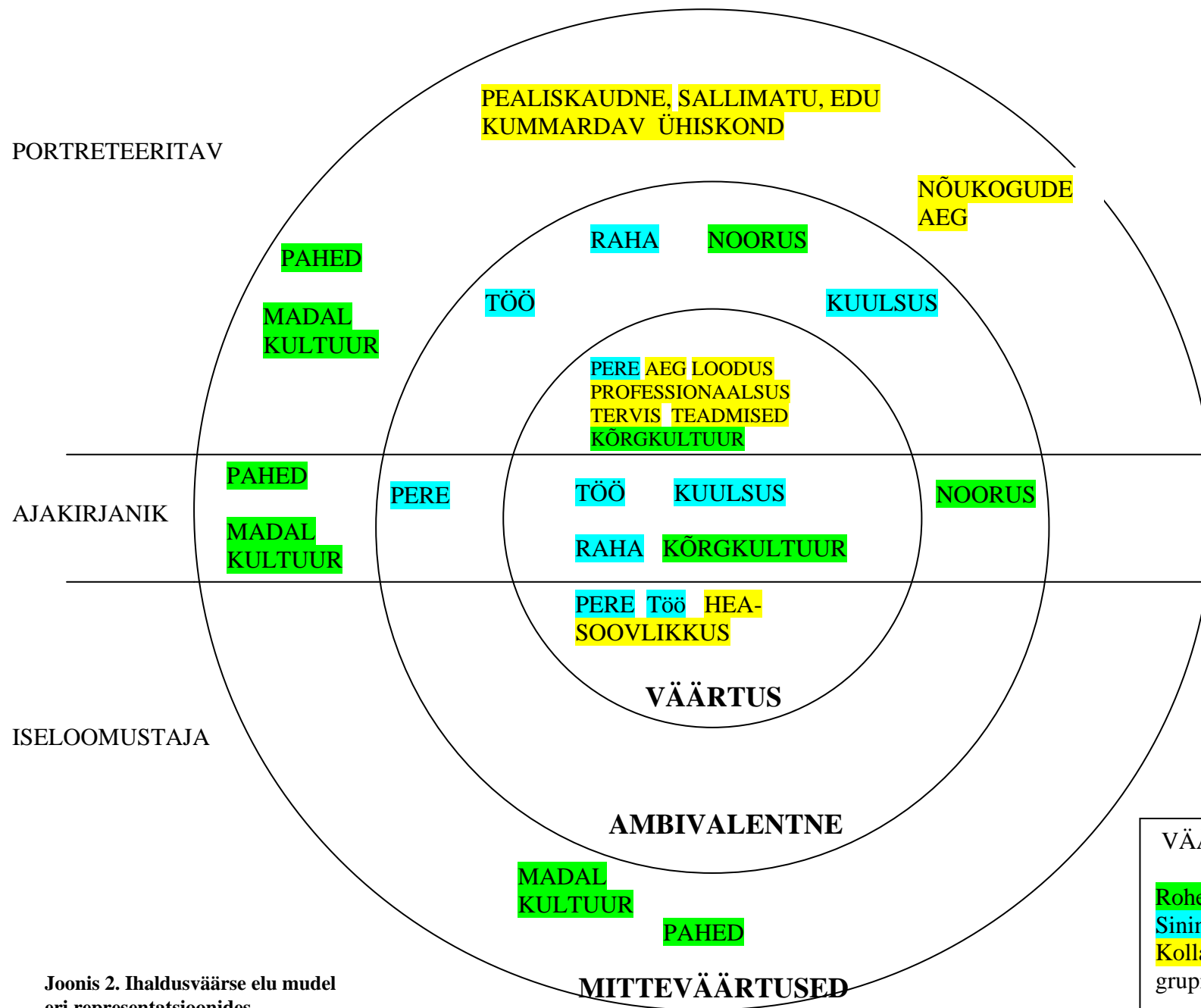
4. Ajakirjaniku ja portreeteritava representatsioonid õnnelikust elust on sarnased.

Hüpoteesid leidsid osaliselt tõestust. Ajakirjanike representatsioonis oli primaarne sotsiaalse sfääri rollidega seotud väärtused. Ajakirjanikud tõstsid sissejuhatuses enim esile isiku sotsiaalse rolliga seotud väärtusi ning esitasid sellega seotud küsimusi kõige rohkem.

Persoonid väärtustasid kvantitatiivselt enim aga isikliku sfääri rollidega seotut. Kuigi tunnistati, et tööalane edu on tähtis, tajuti tööga seotud pingeid, sellest tulenevaid ohvreid isiklikus elus. Portreeteritavate iseloomustajad pidasid oluliseks mõlema sfääri väärtusi. Kuid näiteks pahesid ning madalat kultuuri pidasid mõlemad mitteväärtusteks. Täpsemalt on väärtuste erinevused eri representatsioonides toodud välja järgneval joonisel.

Joonisele olen koondanud väärtused kvalitatiivsest analüüsist ja lisanud ka kvantitatiivselt enim mainitud väärtused. Joonise tuuma moodustavad väärtused, mis jagunevad eri

representatsioonide vahel. Keskmise ringi sees on ambivalentsed ning välimise ringi sees mitteväärtused. Eri representatsioonide hinnangud olen tähistanud eri värvides.

Joonis 2. Ihaldusväärse elu mudel eri representatsioonides

VÄÄRTUSED

- Roheline** – konsensuslik
- Sinine** – erineva hinnanguga
- Kollane** – esineb ainult ühes grupis

6. Fotode roll on representatsiooni toetav.

Hüpotees leidis tõestust. Fotode kogusummast oli suurim osa fotosid seotud isiku sotsiaalse tööga – 79 fotost 36 viitasid portreeteritava tööle.

Esines ka vastuolusid. Näiteks kui sissejuhatuses oli esile tõstetud mõni indiviidiga seotud omadus, oli selle kohta väga väike pilt või puudus see üldse.

Kokkuvõtlikult võib aga öelda, et ka artiklite visuaalne keel viitas sotsiaalse rolli tähtsusele.

Kokkuvõte

Iga päev kohtab meedias lugusid, kus tõstetakse esile mõni isik. Seades see inimene tähelepanu keskpunkti, esitletakse teda kui kangelat, kusjuures tegemist võib olla ka kangelasega negatiivses mõttes. Oluline on siinjuures uurida, mille kaudu inimest representeeritakse.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk ongi uurida, kuidas representeeritakse meedias ihaldusväärset inimest ja tema elu. Töö võtab vaatluse alla Postimehe nädalalõpulisa Arteri kaanelood.

Olulisteks lähtekohtadeks on erinevad lähenemised väärtuse mõistele, samuti representatsiooni (Stuart Hall), ideoloogia (Teun A. van Dijk) ja müüdi (Roland Barthes) mõisted.

Töö uurimismaterjaliks on 2005. aasta Arteri kaanelood, mis ilmusid paaritutel nädalatel. Valimis on 26 artiklit. Töös kasutatakse kvalitatiivset analüüsi ja kontentanalüüsi meetodit. Kvalitatiivse analüüsiga püütakse leida ihaldusväärse elu domineerivaid diskursusi ja mitteväärtusi, samuti seda, kuivõrd portreeritavate ja ajakirjanike representatsioonid sarnanevad või erinevad. Kontentanalüüsiga leitakse portreeritavate representatsiooni ja tema sõbra, kolleegi või lähedase poolt olulisteks peetud väärtused.

Töö tulemusena selgub, et eelkõige representeerib meedia portreeritavaid nende sotsiaalse rolli kaudu, väärtustades nende ühiskondlikku panust. Kuid intervjueritavad ise mainivad kvantitatiivselt enim hoopis individuaalse rolliga seotud väärtusi nagu pere, tervis, päritolu. Inimesed tunnevad enda sõnul puudust vabast ajast, sooviksid pühenduda rohkem perele või on töö tõttu pere loomise edasi lükanud. Intervjueritava kolleegid-sõbrad, kes olid palutud portreeritavat iseloomustama, tõstavad väärtustena võrdselt esile professionaalsust (kui üht sotsiaalse rolli elementi) ja heasoovlikkust (individuaalne roll).

Arteri kaanelugude domineeriva representatsiooni kokkuvõtmiseks sobib kujukalt ühe kaaneloo juhtlõik: “Peep Vain on uue aja Eesti inimese etalon. Märksõnadeks töö, töö, edu, areng, töö, rõõmus meel ja edu” (Valme 2005a:6).

Kuid negatiivseid väärtusi otsides selgus, et kõige rohkem näevad portreeritavad negatiivsust ühiskonnas. Seda peetakse sallimatuks, vaenulikuks, pealiskaudseks, liialt edu kummardavaks ja loodusest mitte hoolivaks.

Tuleb silmas pidada, et töö tulemus ei pruugi olla sobilik tegemaks järeldusi kogu meedia kohta ja et tulemused vaid antud aja märk. Teisel ajaperioodil võivad olla esil teised väärtused.

Summary

Representation of Desirable Life – the Case of Arter's Features.

This bachelor thesis studies the representation of desirable life in Estonian largest daily newspaper's Postimees weekend supplement called Arter.

The author uses qualitative analysis to find dominating discourses of desirable and not desirable life as well as the similarities and differences between the representation of journalists and interviewees.

In addition, content analysis is used to find the values desired by the interviewees and their friends, relatives or colleagues who were asked by the journalist to characterize the interviewee.

The analysis showed that media represents people through their social role and represents social effort as the dominating value. At the same time, the interviewees say that they would like to spend more time with their family or that they have postponed starting a family and committed to work.

The friends, relatives and colleagues who were asked to characterize the interviewees equally value professionalism (social role) and being a good person (individual role).

The following quote from one lead is a good example of the dominating representation: "Peep Vain is a model of new era's people in Estonia. His keywords are work, work, success, development, work, cheerfulness and success (Valme 2005a:6).

The analysis also showed that one of the most negative values represented is the society in general. It was characterized as being intolerant, hostile, superficial, career-oriented and not caring about nature.

One has to keep in mind that the results of this paper may not be applicable to the media in general and the results may be characteristic of a certain era.

Kasutatud kirjandus

- Allaste, A.-A. (2006). "Show off:" Olla edukas, rikas ja tugev. Postimees, 8. mai, <http://www.postimees.ee/080506/esileht/kultuur/200516.php>, aprill 2007.
- Barthes, R. (2004). Mütoloogiad. Tallinn: Kirjastus Varrak.
- Fairclough (1989). Critical discourse analysis in practice: description, in: N. Fairclough, Language and Power. London: Longman.
- Hall, S. (1997). Representation: cultural representations and signifying practices. London: Sage.
- Inglehart, R. (1997). Modernization and postmodernization: cultural, economic, and political change in 43 societies, Princeton (N. J.): Princeton University Press.
- Kalmus, V. (2005). Kriitiline diskursusanalüüs: N. Fairclough'i meetod. Loengumaterjal aines "Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid", http://www.jrnl.ut.ee/MKUM/tekstianalyys/Fairclough_meetod.pdf, aprill 2007.
- Kalmus, V., Vihalemm, T. (2004). Eesti siirdekultuuri väärtused. Eesti elavik 21. sajandi algul: ülevaade uurimise Mina. Maailm. Meedia tulemustest. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Karell, M. (2006). Kuidas saadakse suureks? Naisteleht, 8. september.
- Lõhmus, M. (1999). Toimetamine: Kas looming või tsensuur? Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lõhmus, M. (2002). Transformation of public text in totalitarian system : a socio-semiotic study of Soviet censorship practices in Estonian Radio in the 1980s. Turku: Turun Yliopisto.
- Lõhmus, M. (2007). "Eesti kultuuritüüp ei ole muutunud". Eesti Ekspress: Areen, 19. aprill.
- McQuail, D. (2003). McQuaili massikommunikatsiooniteooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- McKay, J. (2000). The Magazines Handbook. London: Routledge.
- Pullerits, P. (1997). Ajakirjanduse põhižanrid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pullerits, P. (2007). Piinarikkad eneseületused. Postimees: Arter, 7. aprill.
- Rokeach, M. (1973). The Nature of Human Values. New York: Free Press.
- Schwartz, S. H. (1990). Individualism-Collectivism: Critique and Proposed Refinements. Journal of Cross-Cultural Psychology, 21.

- Schwartz, S. H. (1992). Universal in the Content and Structure Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. In: Zanna, M (ed), Advances in Experimental Social Psychology, 25. San Diego: Academic, 1-65.
- Tammet, T. (2007). Asjade õnn. Postimees: Arvamus ja kultuur, 17. veebruar.
- Van Dijk, Teun A. (2005). Ideoloogiad. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Valk, A. (2002). Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis: kultuuridevahelisi uurimusi 20. sajandi lõpust. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Väljaots, U. (2007). Vulgaarsusest. Pilk Pariisist. Eesti Ekspress: Areen, 19. aprill.

Valimis kasutatud artiklid

- Kossar, K. (2005a). Reporterit vallatud kurvid. Postimees: Arter, 22. jaanuar.
- Kossar, K. (2005b). Lihtsalt Lull. Postimees: Arter, 19. veebruar.
- Kossar, K. (2005c). Eestlaseks loodud. Postimees: Arter, 28. mai.
- Kossar, K. (2005d). Mitme näoga mees. Postimees: Arter, 11. juuni.
- Kossar, K. (2005e). Viini kullatükk. Postimees: Arter, 6. august.
- Kossar, K. (2005f). Levada, eestlase isa. Postimees: Arter, 19. august.
- Kossar, K. (2005g). Südikas küsimärk. Postimees: Arter, 10. detsember.
- Luik, R. (2005a). Emotsioonide taltsutaja. Postimees: Arter, 30. aprill.
- Luik, R. (2005b). Vaba mees. Postimees: Arter, 22. juuni.
- Luik, R. (2005c). Muhu Villu. Postimees: Arter, 9. juuli.
- Luik, R. (2005d). Tuntud ja tundmatu Laul. Postimees: Arter, 17. september.
- Luik, R. (2005e). Väsimatu meister. Postimees: Arter, 1. oktoober.
- Luik, R. (2005f). Eduard Toman armastusest ja pühakojast. Postimees: Arter, 29. oktoober.
- Luik, R. (2005g). Isaks kasvamine. Postimees: Arter, 12. november.
- Maimets, A (2005a). Inese teine tulemine. Postimees: Arter, 19. märts.
- Maimets, A. (2005b). Töökas lõuapoolik Gerly Tinn. Postimees: Arter, 15. oktoober.
- Mets, M. (2005). Kõnelus Berliinis. Postimees: Arter, 5. märts
- Pullerits, P. (2005a). Liberaalne Molekul. Postimees: Arter, 8. jaanuar.
- Pullerits, P. (2005b). Aukardetud Kadri Must. Postimees: Arter, 16. aprill.
- Pullerits, P. (2005c). Kerttu Rakke vastik bitš. Postimees: Arter, 3. september.
- Rosen, B. (2005). Katrin Sangla, soe ja tugev. Postimees: Arter, 26. november.
- Valme, V. (2005a). Edumaniakk nr 1. Postimees: Arter, 5. veebruar.

Valme, V. (2005b). Päike Padar. Postimees: Arter, 9. aprill.

Valme, V. (2005c). Kapuutsiga mees. Postimees: Arter, 7. mai.

Valme, V. (2005d). Härra Chill. Postimees: Arter, 23. juuli.

Valter, E. (2005). Edgar Valteri hetk iseendaga. Postimees: Arter, 23. detsember.

Lisad

Lisa 1. Portreeteritute representatsiooni väärtuste tabel

PERSOON	C1 SOTSIAALNE ROLL				C2 INDIVIDUAALNE ROLL										C3 KÕIK ROLLID					
	1. Profes-sionaalsus	2 Karjäär, edu, areng	3. Loom-inguline vabadus	4. tunnus-tus	1. Pere üldiselt	2. Toimiv paarisuhe	3. Vane-ma roll	4. Õnn lihtsates asjades	6. elu maal, loodus	7. reisi-mine	8. tervis	9. juured	10. Hea toit	1. töö- ja eraelu lahus	2. ausus	3.Haridus, teadmised	4. Kultuur	5. sisem-ine tasa-kaal	6. indivi-dualism	
1. Rein Lang		*					*			*	*			*	*		*			
2. Olaf Suuder								*	*						*			*		
3. Peep Vain		*		*											*			*		
4. Luule Komissarov				*			*		*	*										
5.Clyde Kull												*				*				
6. Eda-Ines Etti				*		*	*												*	
7. Tanel Padar					*											*		*		
8. Kadri Must	*					*	*							*						
9. Jelle Goes		*			*	*					*			*						
10. Indrek Ojari	*			*	*						*							*		
11. Jaan Sven Männik					*							*				*	*			
12. Vahur Kraft		*							*		*		*			*	*	*		

13. Tõnu Kaljuste	*	*	*						*								*		
14. Villu Veski		*		*													*		
15. Andrus Vaarik					*		*											*	
16. Annely Peebo		*				*	*						*			*		*	
17. Viktor Levada		*			*	*			*	*		*	*		*				
18. Kerttu Rakke																			*
19. Indrek Laul		*									*	*				*			
20. Evald Okas	*		*													*	*		
21. Gerly Tinn	*	*	*								*				*				
22. Eduard Toman						*			*								*		*
23. Lembit Peterson					*	*									*	*	*		
24. Katrin Sangla	*	*	*		*									*		*		*	
25. Anu Välba	*	*																	*
26. Edgar Valter	*								*		*								
KOKKU	8	12	4	5	8	7	5	3	7	3	7	3	3	4	6	9	8	8	4
Sotsiaalses rollis kokku 29					Individuaalses rollis 46										Kõigis rollides 39				

Lisa 2. Iseloomustajate väärtuste tabel

PERSOON	SOTSIAALNE ROLL				INDIVIDUAALNE ROLL			KÕIK ROLLID			
	Professionaal	Suure töövõimega	Perfektsionist	Sihikindel	Heasoovlikkus	Kodu väärtustav	Tagasihoidlik	Intelligentne	Huumorimeelega	isikupäraga	Hea suhitleja
Rein Lang	*										
Olaf Suuder					*			*			
Peep Vain	*		*					*			*
Luule Komissarov					*				*		
Clyde Kull					*	*					
Eda-Ines Etti				*	*					*	
Tanel Padar	*										
Kadri Must							*				
Jelle Goes				*		*					
Indrek Ojari					*		*				
Jaan Sven Männik			*			*					
Vahur Kraft				*							
Tõnu Kaljuste	-	-	-	-	-			-	-	-	
Villu Veski		*			*	*					
Andrus Vaarik	-	-	-	-	-			-	-	-	
Annely Peebo		*			*						
Viktor Levada				*							
Kerttu Rakke	* *					*			*		

Indrek Laul				*							*
Evald Okas	* *				*				*		
Gerly Tinn					*	*			*		
Eduard Toman	* *										
Lembit Peterson					*	*					
Katrin Sangla	* *	*	* *		*	*				*	*
Anu Välba	*	* *			*						
Edgar Valter	-	-	-	-	-			-	-	-	
KOKKU	12	5	4	5	12	8	2	2	4	2	3

Lisa 3. Fotode näited

Foto 1. Representatsiooni toetav esikülje foto Foto 2. Representatsiooni toetav foto Foto 3. Konteksti väline foto

Foto 4. Individuaalse rolli representatsioon fotol

Lisa 4. Kodeerimisjuhendid

Iseloomustajate väärtused

B1. Sotsiaalne roll

1. professionaal – oma ala asjatundja, parim praegu elav kunstnik, andekas, hea vaistuga, tööalaselt maailmatasemel
2. suure töövõimega – talub stressi, alati on tal kiire
3. perfektsionist – töös täpne
4. sihikindel – süstemaatiline, selge nägemusega

B2. Individuaalne roll

1. heasoovlikkus – aus/õiglane, hea/südamlik/soe inimene siirus, lihtsus, usaldusväärne, päikesekiir
2. kodu väärtustav – hea isa/ema, abikaasa, kodu väärtustav, perest hooliv
3. tagasihoidlik – ei tunne end avalikkuses hästi

B3. Kõik rollid

1. intelligentne – hea vestluskaaslane
2. hea huumorimeelega
3. isikupärane/stiilne inimene
4. hea suhtleja, oskab inimestega ümber käia

Portreeteritavate õnnediskursused (koos tõlgendustega)

C1. Sotsiaalne roll

1. professionaalsus – arvatavasti väga erinevalt defineeritav väärtus, kuna erinevate ametite alla kuuluvad siin mitmed erinevad omadused. Eelkõige tähistab ühiskonnapoolset tunnustatust – selle ametiga seotud ülesandeid peaks täitma just sel viisil.
2. karjäär, edu, areng – tööalane edasimineku
3. loominguline vabadus – vabadus töötada oma eelistuste kohaselt
4. tunnustus – kolleegide poolne tunnustus, näiteks, kui ettekandel tema naljade üle naerdakse, näitlejale aplaus jne. Tähendab sotsiaalset aktsepteeritust, heakskiitu.

C2. Individuaalne roll

1. pere üldiselt – perega seotud kategooriad jagunesid kolmeks. Antud kategooria alla lugesin need juhud, kui räägiti üldsõnaliselt pere õnnest, aga ka lähedaste (seega mitte ainult nuklearperekonna) olulisusest, nende heaolust.
2. toimiv paarisuhe – mitmed portreeteritavad märkisid, et nende jaoks on oluline harmooniline, toetav vms suhe oma partneriga. See kategooria ei liigitunud eelmise alla seetõttu, et toimiv paarisuhe võib tähendada ka suhet ilma lasteta.
3. vanema roll – suuremal osal portreeteritavatest olid ka lapsed, kuid mõned portreeteritavad märkisid eraldi ära, kui tähtis on neile vanema roll, ka siis, kui veel lapsi ei olnud, kuid neid sooviti saada selles eluetapis, kui neile ka aega pühendada on.
4. õnn lihtsates asjades – küllalt abstraktne väärtus. Eelkõige vastandub materiaalsetele väärtustele.
5. elu maal, loodus – mitmed kirjeldavad looduses viibimist/elamist kui väärtust. See on aja märk – ühelt poolt inimese kaugenemine loodusest, teisalt puhta looduse järk-järguline vähenemine.
6. reisimine – teiste kultuuride avastamine. Osalt samuti aja märk, et on võimalik rohkem reisida.
7. hea tervis, sport – eksistentsialistlik väärtus. Soov tunda end hästi.
8. juured (rahvus) – kui portreeteritav ei ole n-ö puhastverd eestlane või on näiteks elanud pikka aega Eestist eemal, rõhutab ta oma päritolu.
9. hea toit – söögitegemise armastamine, väljas söömas käimine jms

C3. Kõik rollid

1. era- ja tööelu lahushoidmine – sh eraelu mitte afišeerimine ajakirjanduses
2. ausus – ka siirus, lihtsus; kuulub kõiki rolle puudutavate väärtuste alla, ausus nii töö- kui muudes suhetes)
3. haridus, teadmised – näiteks soov seda lastele edasi anda
4. kultuur – kuulub antud kategooriasse, sest osad portreeteritavad on küll tegevad kultuurivallas (näiteks muusikud), teised aga märgivad, et armastavad näiteks teatris käia (Rein Lang)
5. sisemine tasakaal – puudutab mõlemat rolli
6. individualism – ka sõltumatus; näiteks Kerttu Rakke räägib, kuidas ta tahab üksi elada või Eda-Ines Etti, kuidas ta tahab kõike ise saavutada

Lisa 5. Artiklite kirjeldused

1. Liberaalne Molekul (Rein Lang)

Priit Pullerits

8. jaanuar

Persooniloos alguses esitab Pullerits hüpoteesi, et poliitikuks saades muutus Rein Lang muhedast semust kõiketeadjaks ülitsejaks. Artiklist tulebki välja eelkõige Rein Langi kui poliitiku roll.

Lang veab koos poliitik Eiki Nestoriga raadiosaadet “Olukorrast ajakirjanduses”. Ajakirjandus on küll nn neljas võim, kuid Lang leiab, et see ei tohiks võimu teostama hakata, vaid funktsioneerima pigem tähelepanu juhtijana. Oma imago kohta Eestis arvab Lang, et liberaalsete inimeste seas on tal kindlasti sõnaõigus. “Aga seltskond, kelle põhiline eesmärk on kusagil nurga taga ära panna ja oodata, et keegi midagi kandikul kätte toob, tõenäoliselt vihkab mina. Ja selle üle võin ainult uhkust tunda” (Pullerits 2005a:7).

Ka küsimust, miks Langi ülbeks inimeseks peetakse, vaatab ta läbi institutsionaalse rolli ja arvab, et seda laiendatakse kogu Reformierakonnale.

Lisaks peab ta oluliseks n-ö lahtiste kaartidega mängimist, ausust. “Tuletan meelde, et ma ei ole kunagi öelnud, et ma joon ainult vett ja käin jala. “Uue poliitika” nurgakiviks olnud retoorika, et oleme nõus töötama 24 tundi palgata ja ühegi hüveta /.../ on toonud neile lubajatele tõsise tagasilüügi, ja samuti põhjustanud rahva võõrandumist poliitikast” (Pullerits 2005a:8).

Indiviidina tunnistab Lang, et peab dieeti, kuna “elu sunnib” ja soovib, et jõuaks rohkem sporti teha, sest selleks on viimasel kahel aastal vähe aega jäänud.

AS TRIO müügist saadud raha eest rajas ta kodu. Nüüd soovib ta rohkem reisida, käia hästi palju teatris, vaadata filme ja lugeda (Pullerits 2005a:9).

Individuaalsestrollist joonistub välja ka isa roll. Kuigi Lang eelistab mitte eraelust rääkida – poliitiku enese eksponeerimist peab ta poliitika naeruvääristamiseks –, vastab ta siiski Pulleritsu pärimisele. Ta räägib oma praegusest elukaaslasest ning et tema tütar elab tema lahutatud naise juures. “Kahetsusväärselt ei ela me koos.” Ka panustada tema kasvatamisse saab Lang enda sõnul anda “kahetsusväärselt vähe” (Pullerits 2005a:9).

Fotod. Esimesel leheküljel on ühest leheküljest veidi suurem foto Rein Langist. See on suures plaanis. Lang istub laua taga, vaatab kaamerasse ja naeratab veidi. Ta kannab villast kampsunit. Taustal paistab Riigikogu saal.

Loo kolmandal ja neljandal leheküljel on ühe lehekülje suurune foto. Rein Lang istub kabinetis toolil, pilk on suunatud arvutiekraanile. Ilme on tõsine.

Neljanda lehekülje üleval nurgas on umbes 1/9 lehekülje suurune foto Langist ja tema elukaaslasest. Lang istub eespool, vaatab naeratades kaamerasse. Tema selja taga istub elukaaslane, kes vaatab Langi poole.

2. Reporterite vallatud kurvid (Olaf Suuder)

Kristel Kossar

22. jaanuar

Persoonilugu Olaf Suuderist algab sõnadega: “Komeedina teletaevasse kihutanud uudistesaate “Reporter” ankur Olaf Suuder pole kunagi tahtnud kuulsaks saada.”

Keeleküsimuste koha pealt tekib esmalt küsimus, kas “teletaevasse kihutanud komeet” on saade “Reporter” või selle juht Olaf Suuder. Kuna tegu on persoonilooga, võib eeldada, et mõeldud on siiski Suuderit.

Siis tekib aga küsimus, miks Suuder praegu teletaevasse tõusnud komeet on. Ta töötas ka varem televisioonis. Ehk võibki vastuse leida juhtlõigu kaheti mõistetavusest: “Reporter” on osutunud edukaks saatteks ja osa sellest edust on saavutatud just selle ankru Olaf Suuderi abil.

Öeldes, et Suuder pole kunagi tahtnud kuulsaks saada, võtab Kristel Kossar eelduseks, et reeglina inimesed seda siiski tahavad.

Kummalisel kombel see, et Suuder kuulsaks pole tahtnud saada, tema enese tekstist välja ei tule. Ta ütleb ainult, et ta ei pea end kuulsaks, äärmisel juhul tuntuks (Kossar 2005a:8).

Leadile järgnevates lõikudes tõmbab Kossar piiri Suuderi kahe eluetapi vahele – kümme aastat tagasi ja nüüd.

“Kümne aasta eest vahetas ta raadiosaadete juhtimise vahepeal haiglas sanitarina siibreid. Luges harrastusteatri laval hingestatud ilmel Alliksaart, aga põhiliselt õppis lugupeetud doktoridünastia võsuna ülikoolis arstiks.

Nüüd astub teleekraanilt maha, tõmbab ralliautos kaardilugejana kiivri silmini pähe ja võtab muljetavaldavaid kurve. Sama meelsasti istub aga elukaaslase Mirja ning poja Kristjaniga oma Saku-kodus kamina ees ega kiirusta kuhugi” (Kossar 2005a:6).

Siit tuleb välja üks Olaf Suuderi ajakirjaniku poolse õnnemudeli üks aspektidest – ta tegutseb mitmel alal.

Eraldlikuna on intervjuus paar kohta, mille vastustele vastab ka Suuderi elukaaslane. Ta kinnitab, et Olafist oli sünituse juures üllatavalt suur abi ja et Olaf sõidab autoga rahulikult-sujuvalt.

Ajakirjanikuna tunneb Suuder, et on pidevalt infomüra sees, mille eest ta end kaitsta püüab. “Luban endale näiteks seda, et mul pole mõne asja kohta arvamust. Või kui keegi hakkab mingit negatiivset asja röökima, ütlen: ma ei taha seda teada” (Kossar 2005a:6).

Lisaks soovib ta ajakirjanikuna muuta ühiskonda tolerantsemaks, vabalt mõtlevamaks.

Kossar küsib, kuidas isaks saamine Suuderit muutnud on (küsimuses sisaldub eeldus, et isaks saamine inimest muudab. Nagu Valner Valme küsis Tanel Padarilt, et eks isaks saamine muudab ka.) Suuder leiab aga, et see ei olegi teda muutnud, sest isadus on midagi väga loomulikku.

Mingeid hirme sellega ei kaasnenud, sest Suuderit ei hirmuta tema sõnul eriti miski. “Inimesed mõtlevad endale ise hirme välja” (Kossar 2005a:6).

Inimese suurimaks kohustuseks peab ta paremaks saamist, et osata armastada (mitte ainult naist ja lapsi, vaid üldisemas mõttes.) Selleks peab aga enesega rahujalal olema. Seega väärtustab Suuder suurel määral hingerahu.

Fotod. Loo esimestel kahel küljel on Olaf Suuderist suures plaanis foto. Ta pilk on suunatud kaamerasse, ta naeratab kergelt. Suuder kannab tumedat kõrge kraega pretensioonitut džempri. Foto tausta järgi võib aimata, et see on tehtud pigem kuskil studios kui koduses miljöös.

Üle loo kolmanda ja neljanda lehekülje on foto, mille peal on Suuder koos oma elukaaslasega. Nad istuvad koduses miljöös tumbade peal, vaatavad naeratades kaamerasse. Kannavad seljas vabaajarõivaid, jalas on sussid.

Selle pildi all peaaegu keskel on pilt Suuderi lapsest, kes magab vankris. Foto suurus on u 1/12 kogu leheküljest. Lapse nägu pole vankrist peaaegu nähagi.

Suurimast fotost paremal on lapsevankri fotoga sama suur pilt rallisõiduautost, mis on kergelt õhus.

3. Edumaniakk nr 1 (Peep Vain)

Valner Valme

5. veebruar

Persooniloo juhtlõigus ütleb Valner Valme, et Peep Vain on uue aja Eesti inimese etalon. Selle nn uue inimese märksõnadena nimetab Valme tööd, edukust, arengut ja rõõmsat meelt.

Sissejuhatavas tekstis ütleb ta veel, et Vain on müüt. Ja tema motiiviks on olla oma ala number üks.

Vainu eneserepresentatsioon püüab väita pigem vastupidist – et ta ei ole õhumüüja. Ta rõhutab mitmeid kordi oma siirust, lihtsust ja n-ö normaalsust.

“Kuidas sa nad (koolitusele tulijad – K. B.) ära teed?

Siiruse, eheduse, **normaalsusega**. Ma olen tunduvalt **normaalsem**, kui müüt minust. Ma ei tee mingit voodood ega kukimukit, vaid julgustan inimesi. /.../ Ma olen lihtne, eluline, **normaalne**” (Valme 2005a:6).

Samuti rõhutab ta oma töökust.

“Vaata, teised rallisõitjad võib-olla lähevad pärast etappi väikest õlli panema. Markko Märtin käib raja uuesti läbi. Mul on samuti. Möödunud reedel oli koolitus, väike pidu oli ka, ja laupäeva hommikul, kui oli siuke zen-tunne, tegin mina veel viis lehekülge eelmise päeva koolituse analüüsi” (Valme 2005a:8).

Tema järgmine koolitus räägib aga just aja maha võtmisest. “Minu järgmine õppetund ongi, et kuidas tsillida ja kuidas arengut tasakaalustada. Ma hakkan nagu veits täiskasvanuks saama” (Valme 2005a:8). Ta tunnistab, et on ka vahel ise töötades üle pingutanud. Tema koolitusel osalenud Jaanud Rahomaa märkiski Vainu väitel, et ta on liikunud idamaade poole, protsessi nautimise suunas.

Viimasele küsimusele, mis on sulle tähtis, vastates võtab Vain lühidalt kokku kõik tema jaoks olulise (ehk tema poolse õnnemudeli). “Hea elu. Nauding. Ma mõtlen vaimne, mitte materiaalne heaolu. Areng /.../ Ja kindlalt meeldib mulle saavutamine. /.../ Ja muidugi meeldib mulle, kui minu naljade üle naerdakse” (Valme 2005a:9).

Fotod. Üle loo kahe esimese külje on pilt Peep Vainust. Vain vaatab kaamerasse ja naeratab kergelt. Ta käsi on tõstetud justkui viskevalmis, käes hoiab ta noolt. Foto on suures plaanis ja tehtud stuudios.

See sümboliseeriks justkui Vainu jaoks olulisust “kümesse viskamist” – edukust.

Teise ja kolmande lehekülje vahel on poole lehekülje suurune foto, kus Vain istub kõrvuti oma abikaasaga ja mõlemi süles on üks nende poegadest. Foto allkiri ütleb: “Selge silmavaate ja sisendusvõimega lapsed nagu isa”. Jääb selgusetuks, mille põhjal väidab ajakirjanik, et lapsed on sisendusvõimega, aga pigem kordab see representatsiooni Vainust kui suurepärase veenmisoskusega inimesest.

4. Lihtsalt Lull (Luule Komissarov)

Heili Sibrits

19. veebruar

“Rahvale Luule meeldib. Ja tänu Luulele meeldib rahvale ka Laine. Või olgu vastupidi,” ütleb Heili Sibrits Luule Komissarovi kohta.

Artiklist joonistub välja kolm rolli – Luule komissarov kui ema/vanaema, kui näitleja (siinkohal eelkõige teleseriaali näitleja) ja kui (teise avaliku elu tegelase) abikaasa. Üldiselt võib öelda, et need rollid on ajakirjaniku poolt esile tõstetud (ajakirjaniku representatsioon), sest tema küsimuste kaudu toimub vestluse areng.

2/3 intervjuust keskendub tööle, sotsiaalsele rollile. Oluline on märkida, et eelkõige räägitakse temast kui seriaalinäitlejast, mitte draamanäitlejast. Ajakirjanik tunnistabki, et ei ole Komissarovit kunagi laval näinud. Seepeale soovib Komissarov tulla Ugala teatrisse “Niskamäe kirgesid” vaatama. Siit saaks edasi minna ka draamanäitleja tööst rääkimisega, aga järgneb küsimus “Pool Eestis teabki sind ainult Lainena, häirib see kuidagi?” See on nn stampküsimus, mida ikka telenäitlejaile esitatakse.

Komissarov vastab seepeale, et kuna ta on juba vanuselt pensionär, ei häiri see teda, vaid ta on pigem õnnelik, et tööd antakse (nii teles kui teatris).

Üllatava teemana tõuseb ühe küsimuse raames esile intervjuueeritav kui korpulentne näitleja ja sellega massist eristuja.

“Viimasel ajal on ka Eesti näitlejad piitspeenikesed. Sina oled korpulentsem. On see kuidagi tööd seganud?” (Sibrits 2005:8). Mingit kindlat väärtust Komissarovi vastusest välja ei joonistu. Küllap ei ole kaasaja ilukaanonitele vastamine tema jaoks primaarsete väärtuste seas. Huumorikalt vastab ta: “Mul peenike kont ju, tagumikku pole ollagi, mahub ühte pihku”. See lause on ka muust tekstist esile tõstetud.

Komissarov tõdeb, et armastab seda, kui teda inimesena või töö pärast imetletakse. Samas peab ta oluliseks enese eest seismist. Kui ta tunneb, et temal on milleski õigus, ei jäta ta seda enese teada.

Ta peab oluliseks ka kohusetundlikkust. Näiteks andis ta 2003. aastal haigena jõuluetendusi, kuna “südametunnistus ei lubanud neid etendusi kellelegi teisele anda” (Sibrits 2005:8).

Oma eelmisest mehest läks Komissarov lahku, et abielluda Kalju Komissaroviga. Heili Sibritsa küsimuse peale, kas tuleb teha otsuseid südame hääle järgi, vastab Luule jaatavalt. “Tagantjärele mõeldes oleks see eelmine abielu kujunenud tragöödiaks. Lahkumine oli õige samm” (Sibrits 2005:10).

“Olen noortele soovitanud, et kui tülid ja pahandused majas, siis tuleb minna soojale maale sumedatesse öödesse, siis armud nagu laksti kohe oma mehesse” (Sibrits 2005:10). Ka ütleb Komissarov, et armastab oma Viljandi maja järve kaldal. Seega väärtustab ta loodust.

Fotod. Loo esikülje juurde kuuluval pildil on Luule Komissarov nägu suures plaanis. Ta kannab musta ja on tumedates värvides krimega. Silmad on suunatud kaugusesse ja veidi kurjalt kisis.

Ei saa öelda, et see läheb kõrvaloleva kirjeldusega kui naabrinaine ja lihtne naine kokku. Pigem mõjub femme fatale'likult. Ugala koduelehelt uurides selgub, et tegu on näidendi “Orkester” kostüümi ja krimega. Seda konkreetselt artiklis ei puudutata, küll on aga nn infoboksis Komissarovi rollide seas ära märgitud see roll ja ka lisatud, et antud foto on sealt etendusest. Fotol iseseisev allkiri puudub.

Loo teisel lehekülje kolmest fotost suurimal (1/3 leheküljest) lükkab Komissarov kahe käega kahepalelist akent lahti. Ta kannab lihtsalt halli T-särki ja kuklasse seotud pearätti. Ilme järgi võib oletada, et ta on midagi ütlemas või väljas midagi huvitavat silmanud. Toast paistab Marika Korolev, kelle kehakeelest ja miimikast on aru saada, et ta midagi räägib. Foto allkiri: Laine. “Õnne 13” võiks Luule arvates kesta lõputult.

Vaatajal, kellel on vastavad eelteadmised, tunnevad kohe ära kaadri “Õnne 13st”.

Selle all oleval fotol (umbes 1/8 lehekülje pinnast) seisab Luule Komissarov päikesepaistes mägede vahel. Tal on seljas roosa maika ja ta kannab päikseprille. Tausal on mõned inimesed. Foto allkiri: Egiptus. Kuningate org jättis kustumatu mulje.

Kerge on mõista, et tegu on kuskil turismireisil tehtud fotoga. Foto allkirja lugedes saab aru, mis paigaga on ka tegu. Samuti räägib Heili Sibrits artikli alguses, et tegi Komissaroviga intervjuu teel Egiptusesse.

4. lehekülje kõige väiksemal (1/12) fotol on kuus inimest, kes istuvad reas kahel diivanil. Nad kannavad koduseid rõivaid – susse ja T-särke ning vaatvad naeratades kaamerasse. Tähelepanelikum jälgija võib märgata fotol ka koera, aga kuna tegu on väikese pildiga, ei hakka ta esmapilgul silma. Ükski inimestest esile ei tõuse. Foto allkiri: Pere. Vasakult: poeg Johannes, minia Kristi, Luule ise, tütar Kaja, ema Endla, pojatütar Eva-Maria ja koer Chapi. Pilti teeb abikaasa Kalju.

Artikkel puudutab pere teemat alguses (Luule Komissarov ema rollis) ja hiljem Luule abikaasana.

Kõige viimasel pildil on Luule Komissarov Laine rolli krimmi ja kostüümiga. Ta hoiab käes klaasi alkoholse joogiga ja kannab peas oranži baretti.

Klaas ja barett on Laine rollile omased atribuudid – Laine armastab napsutada ja kannab alati kindlat oranži baretti.

Seega võib öelda, et fotode põhjal representeeritakse eelkõige Laine ehk tema eestlastele tuntuima rolli kaudu ja pere on teisejärguline.

5. Kõnelus Berliinis (Clyde Kull)

Margus Mets

5. märts

Ajakirjanik põhjendab portreeritava valikut sellega, et Clyde Kullil on olnud intrigeeriv elu. Seda eelkõige tema ühiskondliku rolli poolest. Intervjuust tuleb välja, et intrigeeritus seisneb selles, et Kull käis Moskva diplomaatidekoolis MGIMO, et Marju Lauristin kutsus Kulli 1991. aastal Eestisse, etta on töötanud 1990-ndate Eesti välisministeeriumi nõunikuna jne.

Ajakirjanik küsib ka, miks ei ole Kull end parteiliselt määratlenud. Kulli meelest peab diplomaatia ja poliitika võimalikult lahus hoidma. Clyde Kull ütleb ise, et tema töö meeldib talle. “Teen seda meelsasti ja suure innuga” (Mets 2005:7).

Kui teiste intervjuude puhul on ajakirjanikud tõstatanud küsimuse, kas portreeritava töö ei sega pereelu, siis antud loos teeb seda Kull ise, kes räägib, et diplomaatide naised ei käi ametlikult tööl, seega puuduvad neil sotsiaalsed garantiid, aga samas teevad nad sageli sama palju tööd, kui siplomaat ise, ning peavad olema (seltskonnas) head vestluspartnerid ja maailmas toimuvaga kursis.

Oma vene rahvusest abikaasast rääkides rõhutab Kull, ja see on ka tsitaadina artiklis esile tõstetud, et tema naise vanemad pole KGB kindralid, nagu on väidetud.

Ajakirjanik küsib ka, kuidas Kull 1970ndatel MGIMOsse sisse sai, kui see kool oli mõeldud eeskätt parteiladviku järeltulijaile. Kull nõustub, et kooli oli raske sisse saada, kuid lisab, et koolis õppis mitmesuguse päritoluga inimesi.

Oma lastest rääkides peab ta nn rahvusvaheliste laste plussiks laia silmaringi, keelteoskust ja head kohanemisvõimet. Teisest küljest tunneb ta, et tema lastel puudub oma n-ö juurte tunnetamine. Et Eestiga kontakt säiliks, on Kull muretsenud Viimsisse kodu, kus lapsed suviti saavad käia.

Laste kasvatamisest rääkides ei püüa ta laste elukäiku võimalikult palju suunata.

“Kujundame lastes arusaama, et mida nad ka ette ei võtaks, elus tuleb ise hakkama saada. Püüan anda neile edasi elujõudu ja –tahet, usku enesesse, nagu tegi seda minu ema” (Mets 2005:8).

Fotod. Peaaegu üle kahe esimese külje on suures plaanis foto portreeritavast. Kull vaatab kaamerast eemale, suunaga üles, naeratab (nii et hambad paistavad nagu Annely Peebo – Eestis elavad intrvjueeritavad niimoodi ei naerata!). Ta kannab musta mantlit, triiksärki ja lipsu.

Teise lehekülje ääres on neli fotot kaasaegsest arhitektuurist, majast, mille ette on heisatud Eesti lipp (saarkond Saksamaal?) ja ... väravad. Küljendusega on loodud mulje, nagu Kull meenutaks neis kohti /vaataks nende poole, sest suures plaanis võetud fotol on Kulli pilk on suunatud nende fotode poole.

Kolmandal küljel on ½ lehekülje suurune foto. Kull vaatab taaskord kaamerast eemale, lugeja poolt paremale. Tema naeratus on eelmise fotoga sarnane, ta kannab mantlit ja päevasärki. Taustal on lumiste puudega park. Fotoallkiri ütleb, et selles pargis käib Kull hommikuti jooksmas.

Neljandal küljel on 1/8 suurune foto Kulli abikaasast Olgast koos Saksamaa presidendiproua Eva Luise Köhleriga. Olga Kull kannab rahvarõivaid.

Samas suuruses on foto ka Kulli kahest lapsest ja abikaasast, kes istuvad jõululaua taga. Pilk on suunatud kaamerasse. Arvatavasti on mõlemi foto puhul tegemist perealbumist võetud piltidega.

Neljandal küljel seidab Kull samuti pargis, ühe ausamba ees. Tema pilk on suunatud kaamerast eemale, alla, lugeja poolt vasakule. Ilme on tõsisem kui eelmistel piltidel, kuid mitte morn.

6. Inese teine tulemine

Andri Maimets

19. märts

Persooniloos Eda-Ines Ettiga tõstab Andri Maimets juhtlõigus esile erinevaid tegevusalasid, millega portreeritav tegeleb: ta laulab juhib saateid, teenib raha õhtujuhina ja “suudab oma alati rõõmsa tujuga kividki naerma panna”. Juhtlõik lõpeb soovitusena: “Tehke järele!” (Maimets 2005a:8).

Järelilikult on see midagi, millega võiks samastuda, mis on üks õnnemudelist – olla edukas või lihtsalt tegutseda mitmel rindel ning seejuures rõõmsatujuline. Maimetsa “stiilis” ei joonistu siiski rollimudeli ootused nii selgelt välja kui näiteks Valner Valme tekstis, kuna Maimetsa tekst koosneb pigem neutraalsetest küsimustest kui väidetest.

Andri Maimets jätkab väitega, et Etti saadud hiljutine kolmekordne auhindamine muusikaauhindade jagamisel “lõi pahviks karmimadki kriitikud” (Maimets 2005a:8). Sellega loob ta mulje nagu eksisteeriks mingi anonüümne kriitikute kogum, keda Ines on nüüd n-ö võitnud. Üks põhilisi ajakirjaniku ja portreeritava sümbioosis vormuvaid rolle ongi “laulja, kes on palju kriitikat saanud.”

Maimets tõstab esile Etti tegutsemist n-ö mitmel rindel ja küsib, kelleks (millist rolli) ta end ise kõige rohkem peab. Etti vastab, et eelkõige lauljaks: “See on ikka kõige olulisem. /.../ Ilmselt on mu muusikaline tegevus see, mis pälvib alati rohkem tähelepanu” (Maimets 2005a:8) ja sellest tulenevalt representeerib ka Maimets läbi oma küsimuste Etti eelkõige lauljana.

Lisaks ühiskondlikele rollidele puudutab Maimets ka indiviidi, eelkõige naise või tüdruksõbra rolli. Ta uurib väite tõesust, et Etti peigmees on USAs elav kunstnik ja graafiline disainer Mart Saar ja huvitub sellest, kuidas

kaugsuhtes noored hakkama saavad. Suhtest rääkides märgib Etti üht väärtust – oskust partnerit kuulata, talle pühenduda.

Nagu ka näiteks Annely Peebo või Anu Välba lugudes, ei jäta ajakirjanik ka siin puudutamata teemat, kas portreeteeritav lapsi ei soovi saada. Etti tunnistab, et pole veel perekonna loomisele mõelnud.

“Mul pole need instinktid välja lõõnud, ma pole veel suurekski kasvanud. Liiga palju on teja ja looga palju eesmärke seotud” (Maimets 2005a: 11).

Seega Etti jaoks oleks laps takistuseks eesmärkide täitmisel. Võib ehk väike, et Etti pole veel ideoloogiat, et igal naisel peab laps olema, omaks võtnud. See on ehk põhjendatav sellega, et Etti on alles 23 aastat vana.

Järgmisena annab Maimets Etile valiku, kas Etti on pigem loomu poolest kindlale inimesele toetuja või majanduslikult sõltumatu, millele Etti vastab, et on nn ise-tüüpi inimene, kes soovib ise kõike saavutada ja et elu oleks tema järgi seatud.

Maimets küsib ka, mis Etit kõige rohkem rõõmustab. Etti lausub, et ta oskab tunda rõõmu väikestest asjadest. Ja talle ei meeldi virisevad inimesed. “Elu on selleks, et seda nautida – sa ainult näe, palun, neid ilusaid asju, mida elu pakub” (Maimets 2005a: 11).

Fotod. Üle artikli kahe esimese lehe on Eda-Ines Ettist suures plaanis pilt. Portreeteeritav vaatab otse kaamerasse. Tema juuksed on “tuules” ja silme ees on salgud juuksetukast. Ta kannab õlgadeni rippuvaid säravaid kõrvarõngaid ja õlgu paljaks jätvat topi.

Loo kolmandal küljel on kaks fotot, mõlemad umbes 1/9 lehekülje suurusest. Neist esimene on kaader tõsielusarjast “Tenerife”. Tegemist on üldplaaniga: basseini ääres Etti ees maas istuvad saates osalejad, pilgud suunatud saatejuhile. Saatejuht Etti seisab nende ees püsti (kaadris küljega), hoiab käes teatud kandikut ja on midagi rääkimas.

Teisel fotol on Etti koos oma poiss-sõbraga. Kumbki neist ei vaata kaamerasse. Nad hoiava käest kinni, teise käe näpp on Etil püsti nagu tahaks ta midagi täheldada. Ka tema näoilme loob mulje, et ta midagi räägib. Poiss-sõbral on käes (alkoholi)klaas. Pildialune tekst ütleb: “Kui Martin Eestis viibib, on noortel aega ka seltskonnaüritustel käia.”

Üle sama ja järgmise lehekülje on järgmine foto. Etti istub suure akna laual, naaldudes vastu seina. Ta pilk on suunatud kaamerasse, suu on veidi paokil (tuntud viide seksikusele), vasak käsi on teksapükste taskus, parem toetub vasaku jala säärele. Vasak jalg toetub põrandale, parem on kõverdatult aknalaua. Etti kannab valget baretti, pluusi, mis paljastab ühe õla ja tekspükse. Ta on paljajalu.

Aknalaua on ka kass, kes seisab, saba püsti ja vaatab põrandale (ehk valmistub maha hüppama?).

7. Päike Padar (Tanel Padar)

Valner Valme

9. aprill

“Meie eurolauluvõitjal on hullemaid joomapäevad vist möödas, kopp-ees-muusikabisnisist-periood üle läinud, ta elab 51 protsenti perele /.../ ja 49 protsenti bändile The SUN, on ise asjade sellise käiguga ülimalt rahul ja kohe-kohe tuleb temalt ja ta bändilt nende esimene pikk plaat” (Valme 2005b:7). Nii iseloomustab Valme

portreetiavat Tanel Padarit juhtlõigus. Siit tulenevad peamised väärtused – tasakaal pereelu ja töö vahel ning edu karjääris (“kohe-kohe uus plaat”).

Portreeloos vastandab Valme Valme Padarit mitmeti. Ühest küljest võrdleb ta n-ö mineviku-Padarit ja oleviku-Padarit. Samas jaotab ka n-ö oleviku-Padari kaheks, rokenrollijaks ja lapsevanemaks. Viimane on ka omakorda sotsiaalse ja individuaalse rolli vastandamine.

Õnne representatsioon sünnib ajakirjaniku ja portreeteritava sümbioosis. Valme konstanteerib, et Padari imagos on muutusi, küsib, kas pere on Padarit muutnud jms. Padar vastab, et tal on uued väärtused, ta on muutunud alalhoidlikumaks ja kaaskodanikke mõistvamaks.

“Nüüd ma suhtlen põhiliselt endast vanemate inimestega ja nemad võtavad asja rahulikult. /.../ tänu sellele olen täiskasvanulikumalt käituma hakanud” (Valme 2005b: 8).

Samuti nõustub ta, et pere on muutunud olulisimaks. “Kui pere on primaarne, siis vajuvadki muud (pidutsemine – K. B.) asjad tagaplaanile. /.../ Ütleme, et praegu on bänd 49 ja pere 51 protsenti mu elus” (Valme 2005b: 9).

Portreeterija ja portreeteritava ühisele representatsioonile viitab ka see, kuidas Valme küsimuse peale, kas bändimehed perele kaupa ka läbi käivad, kirjeldab Padar nn idüllilist pilti: “Suviti, näiteks kellegi sünnipäeval, ikka minnakse perega üksteisele külla. Lapsed möllavad omavahel, naised askeldavad köögis, isad räägivad bändijuttu” (Valme 2005b: 9). (Padar räägiks nagu aastate pikkusest traditsioonist, samas on ta elanud oma elukaaslasega koos vaid aasta-kaks.)

Padar märgib oma intervjuus, et ta tahaks pärast seda, kui ta on keskhariduse saanud, minna ülikooli õppima midagi, mis ei ole muusikaga seotud. Ajakirjanik selle teemaga kaasa ei lähe, vaid esitab küsib järgmisena, kuidas Padar joomisele piiri peale sai.

Ühest küljest võib see tingitud olla sellest, et Padaril polnud veel endalgi täpsemat ettekujutust, mis ala see võiks olla ning seetõttu pole selle teema edasiarendusel mõtet. Teiselt võib see olla tingitud sellest, et ajakirjanik on kinni ühes rollis – rokenrollijast mässaja – ega taha oma kontseptsiooni portreeteritavast vastuargumentidega lõhkuda.

Samas viitab ajakirjanik Padarile kui ka Eesti kõige stiilsemale mehele (sotsiaalne roll), aga seda pikemalt ei põhjenda, mille alusel antud hinnang on tehtud (muust ajakirjandusest võis lugeda, et seltskonnaajakirjandus valis Padari aasta stiilseimaks meheks). Selle nn staatuse avab Padar ise oma peamise sotsiaalse rolli kaudu, rääkides, et ta peab oluliseks, et esinemisriideid ei kantaks igapäevaselt.

Kuulsusest rääkides ütleb Padar, et Eestis ei saa olla superstaari fännlust, kuid tundus on tähtis, et plaate müüa.

Lõpetuseks küsib Valme Padarilt ka individuaalse-ühiskondliku rolli vahelisel teemal midagi.

“Sa oled üdini positiivne. Ütle nüüd lõpetuseks midagi halba!” ja Padar püüabki öelda: “Vaata, poliitika ajab mind rämedalt närvi. Kurat, neet mehed võiks... Võtke viina! Võtke puhkust!. /.../ Mis, kurat, jaurate seal Toompeal! /.../ Vaata uudiseid, eks! Kui mingi poliitik annab keset võimusõda intervjuu, siis ta on seelise näoga, et keegi lõi just noa selga ja võtle mul mikrofoni näo eest ära, siis ma saan kõhuli kukkuda (Valme 2005b:10).

Padari mõtteavaldus mõjub aga rohkem teda illustreeriva materjalina (temale iseloomulik sõnakasutus), kui tõsiseltvõetava diskussioonina.

Fotod. Esiküljel on Tanel Padar ülisuures plaanis, kaadris on ainult nägu. Padar vaatab kaamerasse ja kortsutab kulmu (rokkstaari imago juurde käiv tõsine ilme).

Loo kolmandal küljel on leheküljesuurune foto portreeteritavast keskplaanis. Ta istub redelil, vaatab kaamerasse ja naeratab. Padar kannab vabaajarõivaid (teksased ja dressipluus).

Viimasel leheküljel on 1/3 lehekülje suurune foto, kus Tanel Padar on elukaaslase Katariinaga kallistamas. Mõlemad vaatavad kaadrist välja. Padaril on suu lahti, justkui tahaks ta midagi öelda. Jääb mulje, et foto on võetud juhuslikult. Foto allkiri: ROKIB. Tanel + Katariina = ♥

Sama lehekülje alumisel umbes samas formaadis pildil on Tanel Padar koos oma ansambliga esinemas. Foto on üldplaanis. Pildil ei “poseerita” – keegi ei vaata kaamerasse.

8. Aukardetud Kadri Must

Priit Pullerits

16. aprill

“Keskpartei peasekretäril on pikaajaline eluplaan, mille lõppvaatuses astub lavale soliidne *grand old lady*. Seni on ta valmis ohvreid tooma, vähemalt mõningaid,” (Pullerits 2005b:7) algab portreelugu Kadri Mustast. Sellest ei selgu, miks on tema portreeteritavaks valitud. Üks põhjustest võib olla tema sotsiaalselt tähtis koht – valijate seas populaarse partei peasekretär. Peale selle olid 2005. aasta oktoobris ka kohalikud valimised tulemas.

Kahel korral intervjuu jooksul ütleb Must, et pereinimene ei peaks “seda” tööd tegema. Küllap mõtleb ta just partei peasekretäri mitte poliitiku kui sellise tööd, sest ta kavatseb oma kolmekümnendates ka pere luua, kuid poliitikukarjäärist mitte loobuda.

“Iga normaalne pereinimene peaks saama õhtul koju minna ja olla mingi aeg lastega. Olen andnud lubaduse, et teen oma tööd järgmiste suurte valimisteni. Sealt edasi olen juba 30-aastane, võib-olla võiksin minna rahulikuma elu peale” (Pullerits 2005b:7).

Pulleritsu sõnul oli Must kooliajal väidetavalt hall hiireke ja küsib, kuidas on temast saanud poliitvõitleja. Must vastab, et kindlasti ei olnud ta “mõni peolõvi”, aga kodanikujulgust oli tal juba sel ajal. Võitlejaks ei pea ta end aga siiani.

Sellest artiklist tuleb suuresti esile ajakirjaniku ja portreeteritavate representatsioonide vaheline lõhe. Pullerits justkui püüaks pidevalt väita, et Must on midagi valesti teinud.

“*Langetasite oma erakonna valiku õrnas eas, kõigest 18-aastasena. Ega see liiga vara olnud?*”

1994. aastal läksite /.../ Tartu missivõistlustele /.../ Tagantjärele vaadates oli see ilmselt vale samm, sest ajakirjandus ei väsi seda teie elu õpuni meelde tuletamast” (Pullerits 2005b:7).

Viimane küsimus vastandab individuaalset ja poliitiku rolli. Antud artiklis ongi pigem nii, et ajakirjanik püüab Musta kui indiviidi aspektid üle kanda sotsiaalsele rollile ja Must rõhutab oma sotsiaalse rolli täitmise plusse. Nagu Pullerits ka ise ütleb: “Teie vastused on kenad, aga kindlasti mängite intervueeritavana teatud rolli, jättes hästi korrektse mulje.”

Musta jutus tõuseb mitmeid kordi esile, et ta austab eakaid inimesi. Ja ka ise ootab ta n-ö austusväärsemasse ikka jõudmiseni poliitikas juhtivale kohale pürgimisega.

Samas on näha, et tema jaoks on ka austus noore inimese vastu oluline. “Olen rahul sellega, et minusse suhtutakse lugupidavalt – ja väikese aukartusega” (Pullerits 2005b:7). See oli ka üks põhjus Keskerakonda astumiseks, “sest see ei vastandanud noori vanadele”. Huvitav on ka lause “Vastupidiselt mõnele teisele erakonna esimehele, kes mõtleb, et mehel ja naisel saab olla isiklik arvamus ainult siis, kui ta kaalub üle saja

kilo ja on teatavas vanuses, julgeb Savisaar toetada ka noori, kelles ta näeb potentsiaali” (Pullerits 2005b:9). Siinkohal kasutab Must võimalust läbi enese väärtuste avaldamise heita halba varju poliitilistele konkurentidele. Tähelepanuväärne on artiklis ka koht, kus ajakirjanik püüab teada saada, kellega on Must paarisuhtes. Ta apelleerib lugejale.

“Lugejaid huvitab, kellega teil on see hea ja toimiv suhe? /.../

Kui teine pool pole selle üle õnnelik (et teda afišeeritakse – K. B.), tekib lugejal kahtlus, et teie suhtes on midagi taunimisväärsel” (Pullerits 2005b:9).

Must eelistab pigem oma eraelust mitte rääkida, kuid Pulleritsi oskusliku tehnika kaudu saab lugeja tõesti teada, et Must on suhtes Priit Simsoniga.

Oluline aspekt, mille Must ise esile tõstab, on naiste osalemine poliitikas. Ta leiab, et naisi peaks seal olema rohkem, sest siis võetaks neid rohkem ka “töötegijatena” mitte eelkõige naistena.

Samuti ütleb ta, et tal pole praktiliselt vaba aega ja seetõttu ka ühtki hobi.

Kokkuvõtteks võib öelda, et Must eelistabki tõmmata selged piirid individuaalse ja ühiskondliku rolli vahele. Mõlema puhul on aga ihaldusväärne elu eelkõige seotud kindlustundega – riik peab tagama kodanikule igas mõttes võimalikult turvalise elu (vasakpoolne maailmavaade) ja isiklik elu peab olema suuremal määral ette planeeritud. “Tähtsam kui praalimine on mulle kindlus ja teadmine, et see, mida teen, on tehtud võimalikult hästi” (Pullerits 2005b:7). Ta väärtustab toimivat paarisuhet, soovib tulevikus pere luua ja soovib, et avalikkus mäletaks teda eelkõige tema poliitiliste vaadete järgi (olulisel kohal töö, vaba aega praktiliselt pole).

Fotod. Artikli esimesel küljel on kogu lehekülje ulatuses suures plaanis Kadri Musta nägu. Ta vaatab tõsise näoga kaamerasse. (Ehk peaks see iseloomustama loo pealkirjas sisalduvat adjektiivi “aukardetud”).

Kolmandal leheküljel on kogu lehekülje suurune foto keskplaanis. Must seisab, käed risti rinnal, ja vaatab naeratades kaamerasse. Ta kannab lihtsa teguviisiga triibulist džempri. Tegemist on stuudiofotoga, seega pole taustaks midagi kõnekat.

9. Emotsioonide taltsutaja Jelle Goes

Riina Luik

30. aprill

Riina Luik esitab portreeloo alguses paar omadust, mida avalikkus üldjoontes umbes pool aastat jalgpallikoondise peatreeneri ametit pidanud Goesist teab. Tema väitel ei tunne avalikkus aga teda kui inimest.

Samas keskendub suurem osa portreeloo ikkagi Goesile kui jalgpallitreenerile. Osalt on see arusaadav, kuna Goes on vägagi tööle pühendunud ja ütleb ka ise, et soovib töö- ja pereelu lahus hoida.

Peatreenerina ütleb ta, et ei mõtle oma tööle kui võimalusele karjääri teha, vaid tunneb, et see töö annab talle positiivset energiat ja ta tunneb uhkust nende meestega töötades. Ta tunnustab, et teda rõõmustaks kõige rohkem see, kui Eesti koondis maailmameistri finaalturniiri jõuaks.

Artikli lõpus tuleb välja paar fakti ka Goesi kui indiviidi koha pealt. Selgub, et ta on viimasel ajal kaotanud mitmeid lähedaseid inimesi ja tema laps vajab erihoolt. Seetõttu elab ta pere Hollandis. Olulisus osata olla positiivne tuleb välja ka siit. “Kindlasti on see mind õpetanud tundma rõõmu kõige väiksematestki asjadest. /.../ Ja on väga tähtis, et mees ja neine teineteist kõiges toetaksid, et sõbrad neist mõistaksid” (Luik 2005a:9).

Kokkuvõtteks väärtustab Goes positiivsuse säilitamist nii sotsiaalsetes kui individuaalsetes rollides, oskust tunda rõõmu väikestest asjadest, edu tööl, kuid mitte niivõrd isiklikku karjääriredelil pürgimist ning töö ja pereelu lahushoidmist. Ta väga sooviks ka, et tema laps oleks terve.

Fotod. Üle kahe esimese lehekülje on pilt Jelle Goesist suures plaanis. Ta naeratab, vaatab kaamerasse. Esiplaanil on jalgpall, mida ta käes hoiab. Ta kannab triiksärki ja kampsunit. Taustaks on paekivist (vanalinna?) müür ja kangialune.

Teine foto on pooleteise lehekülje suurune. Goes seisab tühjal jalgpallitribüünil, käed taskus ja riietatud sportlikult. Ta vaatab kaugusesse.

Viimasel leheküljel on neli väikest 1/16 suurust fotot ja üks ¼ lk suurune foto, kus Goes eri poosides käsitseb jalgpalli. Ta on riietatult korrektselt (võib oletada, et fotod on tehtud intervjuu tegemise päeval).

10. Kapuutsiga mees Indrek Ojari

Valner Valme

7. mai

Artikkel algab näitleja televisiooni kaudu tuntud rolli ja näitleja enese vastandamisega. (See kordub ka fotoallkirjas lk 9).

Ajakirjanik alustab küsimustega Ojari lavakunstikooli eelsest ajast, kui mees töötas kesklinna laste öömajas. Ojari meenutab pikalt sealset tööd ja mõlemapoolselt leitakse, et Ojari sai seeläbi noorena karmi elukogemuse.

Pärast kolmandat korda proovimist (järjepidevus, mida rõhutab ajakirjanik ka sissejuhatavas tekstis) sai Ojari lavakunstikooli sisse ja asus esimesel kursusel mängima teleseriaalis, kust tuli ka laiem tuntus.

Ojari ise räägib, kuidas teda avalik tähelepanu väga häirib. Ta eelistaks olla tagasihoidlik ja säilitada n-ö oma ruumi. Ajakirjanik on üllatunud, sest näitlejana peaks Ojari tähelepanuga harjunud olema. Ojari räägib, et püüab end tänaval tundmatuks teha kapuutsi silmini pähe tõmmates. Siit ka persooniloo pealkiri.

Valme Ojari kohta: “Elus näib sissepoole pööratud, vaikne, aeglane, aga konkreetne. Tundub, et mitte mingit glämmi, mängimist või edvistamist” (Valme 2005c:6). Kuigi sissejuhatavas lõigus nimetab ajakirjanik portreeteritavat eelkõige tõsisema karakteriga persooniks, üllatub ta vestluses: “Sa polegi nii hullult tõsine mees,” mispeale Ojari ütles, et soovib ikka “mingit koomuskit teha”. “See on põhikaif. Pigem ikka pulli teha” (Valme 2005c:9).

Seda poolt ajakirjanik sissejuhatavasse teksti ei ole toonud (temapoolne representatsioon Ojarist kui tõsisest mehest.) Ka intervjuus jätkab ta küsimusega: “Kuuldavasti meeldib sulle filosofeerida” (Valme 2005c:9).

Ojari vastusest väljendub, et tema “ravolutsiooniaeg on juba möödas”. Samas ütleb ta vestluses hiljem: “Tihti ikka tahaks, tahaks mässata veel, tunda end mägede pojana!” (Valme 2005c:9).

Valmer Valme küsib seepeale, kas pere hoiab Ojarit tasakaalus, millega Ojari nõustub.

Oma lapsega meeldib Ojarile tegeleda. Üheks plussiks nimetab ta, et laps on siiras.

Intervjuus joonistub välja ka ajakirjaniku suhtumine näitleja nn kergetesse rahateenimisvõimalustesse. Ta küsib, miks Ojari ei ole pulmi juhtinud vms tööd teinud. Ojari vastab seepeale, et tal puudub spontaanne sõnaseadmisoskus. Kuna ta ei ole andnud vastust domineerivas ideoloogias – et selliseid n-ö madalamaid töid tehakse ainult raha pärast – juhib Valmer jutu ise rahale, jätkates: “Proovi. Pappi tuleb!” (Valme 2005c:10). Nüüd vastab ka Ojari, et raha pärast ta asju tegema ei hakka.

Küsimusele, mis on elus tähtis, vastab Ojari, et tähtsad on tervis, pereõnn ja saada heaks näitlejaks.

Fotod. Üle kahe esimese külje foto Ojarist keskplaanis. Ojari toetub nikerdustega puust toolile. Ta kannab kapuutsiga dressipluusi ja T-särki. Pilk on suunatud kaamerasse, ta naeratab kergelt. Taustal paistab antiikne mööbliese (kellakapp?). Tegemist võib olla Ojari koduteatri Linnateatriga.

Üle kahe järgmise lehekülje on *ca* ühe lehekülje suurune horisontaalne foto. Fotel on kõige ees Ojari väike poeg, kes vaatab kaamerasse ja hoiab kätt asendis, nagu tuleks kohe fotoaparaati katsuma.

Kaugemal kükitab Indrek Ojari, kelle pilk on suunatud lapsele. Ta naeratab kergelt. Taustal kodune miljöö. Foto allkiri ütleb, et pojaga koos olles tunneb Ojari, et laps temast pole kadunud.

Viimasel küljel u 1/8 lehekülje suurune foto, millel Ojari istub, nahkjakk seljas, õlleklaas ees, kohvikus. Pilk on suunatud maha, kehaasend väljendab mõtlemist. Pildiallkiri ütleb, et pidevalt õlut joov ja n-ö laiava jutuga on Ojari karakter teleseriaalis, mitte Ojari ise.

11. Eestlaseks loodud (Jaan Sven Männik)

Kristel Kossar

28. mai

Kossari valitud pealkiri “Eestlaseks loodud” rõhutabki üht intervjuud läbivat väärtust. Männik rõhutab mitmele küsimusele vastates väärtust olla eestlane ja elada Eestis ning kas või ärgata hommikul teadmise, et Eesti on vaba.

Kuigi Männik on sündinud ja kasvanud Rootsi eestlaste peres, on ta enda sõnul end elu aeg eestlaseks pidanud. Samuti tunneb ta heameelt, et saab oma lapsed Eestis üles kasvatada ja et nad end eestlasteks peavad.

Ei saa öelda, et ajakirjaniku ja portreeritava väärtuste vahel otsene konflikt tekkiks, kuid Kossar siiski küsib, kas 1990ndatel Eestisse tulle ja äris tegutseda hirmu polnud, sest “läänemaailma kombel Maarjamaal tollal äri ei aetud”.

Männik vastab, et hirmu polnud absoluutselt, elamistingimused halvad ei olnud ja et talle on kõik need aastad meeldinud Eestis elada. Oma maine phtana hoidmiseks ei hakanud ta aktsionäriks, kuna neid kahtlustati sageli tänu *inside*-infole rikastumises.

Rahast rääkides ütleb Männik, et peab seda pigem elamise vahendiks kui eesmärgiks omaette. “Mammona kogumisest” tähtsamaks pidas ta nooruses võõraste kultuuride tundmaõppimist, reisimist, kinokunsti. Praeguseni huvitab teda klassikaline muusika.

Vanemaks saades sai prioriteediks perekond.

Männikul on 14 aastat vanem naine ja seitsme- ja kümneaastane laps, kes teda tema sõnul noorena hoiavad.

Männiku naine on koduperenaine. Männik peab oluliseks, et mõlemad vanemad ei peaks töötama, sest nii kaoks lastel turvatunne.

Rahast rääkides ütleb Männik, et peab seda pigem elamise vahendiks, kui eesmärgiks omaette. Keskmisest kõrgemat palka on ta enese sõnul teeninud tänu oma teadmistele.

Fotod. Üle kahe esimese külje on suures plaanis foto portreeritavast. Männik vaatab otse kaamerasse, naeratab kergelt. Ta kannab valget päevasärki ja kollast lipsu (tekstis selgub, et selle on teinud tema 10aastane tütar). Tasutal paistab Tallinna vanalinna panoraam.

Kolmanda ja neljanda lehekülje keskel on umbes ½ lehekülje suurune foto Jaan Männiku 60. sünnipäevalt, kus ta seisab koos oma kahe lapse ja naisega. Kõik hoiavad üksteise ümbert või käest kinni, vaatavad kaamerasse ja naeratavad.

12. Mitme näoga mees Vahur Kraft

Kristel Kossar

11. juuni.

Persoonilugu Vahur Kraftiga on üles ehitatud eelkõige tema ühiskondlike rollide vastandumisele – pankurihärra vs kunstnik. Viimane neist on persooni n-ö peidus pool.

Uudisväärtuslikuks ongi tõstetud eelkõige Krafti huvi maalimise vastu. Selleks on ka aktuaalne põhjus – paar nädalat enne intervjuud on ta avanud Eesti Panga galeriis oma isiknäituse. Teda on intervjuu juurde iseloomustama on palutud Anne Parmasto, maalikunstnik ja õppejõud, kelle juures Kraft käis suveülikoolis. Parmasto kirjeldab Krafti mehenäht, kelle “karmi kesta all peitub lüüriline tundlik natuur”.

Samas on Krafti elus veel aktuaalne ja sotsiaalselt mõjukas sündmus: ta on peagi lahkumas Eesti Panga presidendi ametikohalt, kuid Kossar tõstab esile esmalt siiski Krafti kui maalikunstniku. Esimene küsimus puudutab küll presidendi kohalt lahkumist, kuid järgnevad küsimused maalikunstniku rolli. Kolm küsimust järjest vastandavad majandus- ning kunstielu: “Ausalt öeldes on mul väga raske pankurihärarat vabal ajal molberti taga ette kujutada.”, “Tekitas teie isiknäitus keskpangas äripartnerites ka hämmeldust?”, “Kuidas teie meelest äri ja kunsti suhe välja näeb? Välistavad nad teineteist?”

Kraft ütleb, et on kohanud välismaal ka pankureid, kes loobuvad sellest ametist ning hakkavadki kunstnikuks ning ajakirjaniku küsimuse peale, kas see võiks ka Krafti puhul kõne alla tulla, vastab ta, et midagi ei saa kunagi välistada.

Edasi kulgeb jutt juba raha ja pangatöö suunas. Seega Krafti kui kunstniku roll avatakse ainult vastandumise kaudu – näiteks ei küsi Kossar, mis Krafti maalimises inspireerib või mida ta oma teostega öelda tahab.

Kraftist kui pankurist rääkides küsib Kossar, kas raha on raske teenida. Kraft leiab et ei ole, kuid see sõltub ka sellest, kas osatakse teenida lõbuna ja kas elatakse selleks, et raha teenida või vastupidi. Enda kohta ütleb Kraft järgmiselt:

“Ei saa öelda, et ma mitte midagi raha pärast poleks teinud. Aga et kogu mu elu lähtuks rahast, seda küll mitte. /.../ Eesti Panga presidendina pole mul olnud lubatud omada Hansapanga aktsiaid ega muid selliseid asju, nii et selles mõttes tuleb ikka raha pärast tööl käia” (Kossar 2005d:8).

Nagu ka mitmes teises intervjuus, küsib ka Kossar intervjuueeritavalt, kas karjääriredelil on kuhugi veel pürgida. Kraft vastab üldsõnaliselt, et on, millest Kossar suunab Krafti kohe pere temaatikale (võib-olla eeldades, et nüüd saab Kraft end pere keskel “teostada”).: “Nüüd, kui pikki tööpäevi pole tarvis enam teha, jääb aega rohkem ka pereelu jaoks,” mille peale Kraft hakkab rääkima hoopis tööst ja ütleb, et tema pole kunagi tööpäeva pikkusest hoolinud, kui on vaja olnud midagi olulist teha.

Seepeale küsib Kossar, kas Krafti abikaasa liigse tööle pühendumise tõttu “abikaasa kohvreid ukse taha pole tõstnud”.

Lastest rääkides ütleb Kraft, et peab end küll rangeks isaks, kuid samas üüab oma pojale teadmisi ja kogemusi edasi anda ning pakkuda pojale erinevaid võimalusi enesearendamiseks, mitte elada oma ambitsioone lapse peal välja.

Peale selle armastab Kraft teha sporti, sest seal saab füüsiliselt ja emotsionaalselt välja elada. Inimestel soovitab ta olla elu ees avatud ning ümbritsevast võimalikult palju haarata. “On nii palju aistinguid, mida mulle meeldib tundma õppida” (Kossar 2005d:10). Enne märgib ta näiteks seda, et armastab hästi süüa.

Fotod. Esimesel küljel on üle kahe lehekülje keskplaanis foto Vahur Kraftist. Kraft seisab, käes puusas ja vaatab taevasse. Ta kannab pintsakut ja päevasärki. Taustal on meri, veidi Tallinna panoraami, laev ja purjekad.

Järgmisel kahel leheküljel on u lehekülje suurune, üle kahe lehekülje üldplaanis foto. Kraft seisab, käed kahele poole laiali sirutatult ja vaatab kaamerasse. Tema selja taga on mets.

Viimasel küljel on suures plaanis foto, kus Kraft vaatab nagu esimesel küljel üles. Figuur on välja lõigatud ja teksti sisse paigutatud.

Võib oletada, et fotode keskkond (meri ja mets) apelleerib Kraftile kui n-ö poeediliku hingega inimesele. Samas ei aita need kaasa tekstis kasutatud vastandumisele – majandusinimene vs kunstnik, kuna ei sisalda kontrastiks pilti institutsionaalses rollis Kraftist.

13. Vaba mees (Tõnu Kaljuste)

Riina Luik

22. juuni

Riina Luik räägib Tõnu Kaljustega peamiselt Kaljuste korraldatavatest kontserditest Naissaarel. Juhtlõigus kirjeldab ta, kui kiire suvi Kaljustel tuleb, kuna ta annab tosinkond kontserti, osaleb muusikafestivalidel ja maailmaettekannetel.

Ajakirjanik representeerib Kaljustet lihtsa inimesena. Ta teeb seda kasutades eeldust, et tavaliselt elavad muusikud pärast etendust säravat seltskonnaelu.

“Selle asemel, et aplausi lõppedes šampanjaklaasi taga mekutada ja austajannadele autogramme jagada, mõtleb Kaljuste hoopis sellele, kuidas frakk kärmelt tunkede vastu vahetada ja paadile hääled sisse saada. Naissaarel tahavad asjad ajamist” (Luik 2005b:7).

Luik küsib, kas institutsioonidest end lahti tõugata on raske. Samas ei seleta lugejale keegi, mis institutsioonidest jutt käib. Infokasist võib aga lugeda, et 2001. aastast on Kaljuste vabakutseline dirigent.

Kaljuste leiab, et vajab töös teatavat vabadust ja tahab teha seda, mida hing ihkab. Karjäärist ta ei ole unistanud. Noorena unistas Kaljuste, nagu tema sõnul kogu nende põlvkond, oma kultuuriga maailma murdmisest, seega oli kunst väga palju seotud iseendaks jäämisega.

Kaljuste ütleb, et ta armastab luua, looja arengu ja professionaalsuse tagab aga pühendumine ja töö. “Ma ei taha olla mingi bränd, keda müüakse hoolimata kvaliteedist” (Luik 2005b:9). Muusikaga tegelemiseks vajab ta ise rahu ja vaikust ning ootab seda ka publikult.

Kaljuste märgib, et noored muusikud ei tunne enam teoste ees aukartust. Peale selle leiab ta, et eestlased ei oska väärtustada meid ümbritsevat loodust, mis maailmas paljudest kohtadest kadunud on. Kaljuste elab Lohusalus ja peab suureks luksuseks käia tööle puhtas looduses asuvast kodust.

Fotod. Üle esimese kahe külje on pooleteist lehekülje suurune suures plaanis foto portreeteritavast. Kaljuste vaatab otse kaamerasse, naeratab kergelt. Ta kannab musta T-särki. Taustal paistavad noodipuldid.

Kolmandal leheküljel on 2/3 suurune üldplaanis foto. Tõnu Kaljuste seisab püsti paadis, mis on sadamas. Tal on ees päikseprillid, ta kannab triibulist meremehesärki ja tunkesid. Taustal on teised paadid.

14. Muhu Villu (Villu Veski)

Riina Luik

9. juuli

Riina Luik rõhutab mitmes analüüsitavas intervjuus (vt ka Tõnu Kaljuste ja Evald Okas), nagu ka Villu Veski portreerimise, kui palju tööd see persoon teeb. Intervjuud Villu Veskiga alustab ta küsimusega “Kas teen sulle väga liiga, öeldes, et näid üsna väsinud olevat?”

Luik küsib, millised on Veski esinemiseelsed rituaalid. Veski vastab, et temal neid pole. Ning paljud läbivad mingisuguseid rituaalse lihtsalt imidži loomiseks. Samuti märgib ta, et tuleks kummutada mulje, et muusikud on teenusepakkujad. “Kui oled tõeline muusik, siis on sinu käes tohutu mõjuvõim, millega saab inimese hinges liigutada asju, mida mitte keegi teine teha ei suuda” (Luik 2005c: 8).

Veski märgib, et tema jaoks on tagasiside publikult väga oluline, et tunda, et tegeled õige asjaga. Vajadusel on Veski nõus ka kunsti publikuni viimisele peale maksma. Luik küsib, kas selline tegutsemine on mõistlik (siinkohal ei toimu väärtuste konfrontatsiooni, pigem on see provotseeriv küsimus), millele vastab Veski, et pikemas perspektiivis ehk on.

Ajakirjanik oletab, et kahe muusikaharidusega vanema peres on ka lapsed aktiivsed muusikaga tegelejad. Veski ütleb aga, et nende tegevusalad jäävad muusikast kaugemale ning pigem on lapsed muusika nautijad kui ise muusikud.

Veskit representeeritakse kahe rolli kaudu – muusikuna ja festivali “Juu jääb” korraldajana. Kolmas ühiskondlik roll – Veski kui pedagoog – jääb puutumata. Kuigi intervjuueeritav selleks lõngaotsi annab, pöördub ajakirjanik ikka tagasi kindla rolli juurde.

Veskist kui abikaasast räägitakse selles valguses, kui raske on olla tippmuusiku abikaasa või kuidas on seal peres kasvada. Perekonna keskne ses mõttes, et me ei tea midagi näiteks, kes on tema sõbrad muusikailmas.

Luik paneb küsimuses ette, et Veski on malbe, kuid teotahteline, kuna tuleb ennast müüa. Veski ei lükka iseloomustust ümber, vaid selgitab, miks ta just selline on (läheb representatsiooniga kaasa).

Etapp, kuhu Veski end määratleb, on see, kui lapsed on suureks kasvanud (“ja nad pole ammu enam lapsed”), ja võib jäägitult **töötamisele pühenduda**. Nii ajakirjaniku, portreeteritava kui ka Veski abikaasa jutust tuleb välja, et see on raske periood. Inna Veski: “Kerge elu tippmuusikuga kindlasti ei ole, kuid mis parata, kui sa oled selle tee endale valinud ja sellise hea mehe saanud” (Luik 2005c:8).

“Kui ühegi dirigendi kaasat ega lapsukesi ei kujutaks ette välikontserdil piletikontse rebimas ja õlut müümas, siis Villu tütar ja naine ei tõrgu, vaid teevad mis vaja. Vabatahtlikult. Suure kunsti ja õdusa äraolemise nimel” (Luik 2005c:6). Toimub vastandumine – müüt dirigendist kui kellestki snooblikust vs Villu pere. Luik võtab eeldusena, et dirigendi pere tõrguks selliseid asju tegemast. Perest luuakse representatsioon kui lihtsatest inimestest, kes on suure kunsti nimel nõus vaeva nägema.

Samamoodi võtab ta eeldusena, et klassikaline muusika ei pruugi anda niivõrd suurt elamust, kui jazz, millega tema portreeteritav tegeleb. “Miks jazzis klassikalise muusikaga võrreldes sagedamini elamus sünnib?” (Luik 2005c: 6).

Fotod. Esiküljel üle kahe lehekülje pilt. Veski seisab karjamaal. Ta kannab muhumütsi, käes on tal klarnet ja ümber käe festivali randmepael. Seisab peaaegu küljega ja vaatab kaadrist välja (paremale). Pilt jaguneb kaheks – vasak pool on suur puu, kuid see on siiski tagaplaanil. Parem pool pildist on portreeritava “ala”. Pildil allkirja pole.

Pilt on eredates värvides, taevast on pilvitu ja helesinine. Selles mõttes toetab teksti küll, et loob navitrollaliku konnotatsiooni. Tavaliselt on esilehel intervjuueeritav nn detailplaanis. Ja kuna Veskil on ka karjamaale tulles saksofon käes, siis toetab Luige arvamust, et Veski on saksofoniga abielus.

Loo kolmandal leheküljel on leheküljesuurune pilt (veidi vasakule nihutatud, nii et paremale mahub üks lõik teksti), kus Veski seisab üksinda ja on nn keskplaanis. Pildil allkirja pole. Samamoodi muhumüts peas ja klarnet käes. Taaskond toetab muusikurolli pilt.

Neljandal lehel on foto, kus Veski esineb kirikus (suurus u 1/9) ja teine foto (sama suur), kus seisab mikrofoni ees, taustal on suur plakat, millele kirjutatud “Muhu Tulevikumuusika Festival”. Need kaks pilti kordavad Veski representeeritult tähtsamaid rolle – Juu Jääb korraldaja ja jazzmuusik. Lehel on ka väike (u 1/12 lehe pinnast) pilt tema perest. Pildi allkiri ütleb, et tegemist on tütre gümnaasiumilõpul võetud fotoga. On näha ka, et pole professionaali poolt võetud (horisont e kooli aknarida on viltu, inimestest eespool foto ääres mingi ümar kujutis, äkki objektiivi jäänud fotograafi näpp).

15. Härra Chill Andrus Vaarik

Valner Valme

23. juuli

Juba portreeloo pealkiri “Härra Chill” annab kätte võtme, kuidas antud teksti lugeda – meelelahutuslikus, “pehmes” laadis.

Vormiliselt on näha, et tekst on püütud jätta võimalikult vahetuks, toimetamata. Kõik küsimused kasvavad välja eelmisest, tekstis on kõnekeel sisse jäetud. Nagu Peep Vainu portreeloo puhul oleks ka siin tegemist nagu intervjuu transkriptsiooniga.

Vaarik räägib, et eelistab pigem budistlikku kui kristlikku maailmavaadet.

“Aga tegelikult ma tahaks vaikust, rahu ja elada dividendidest” (Valme 2005d:9).

Küsimusele, kuhu jäävad Vaariku ambitsioonid näitlejana, vastab ta, et neid ei ole. “Njaa, minna ollivuudi ja. Ei ole! Ei ole! Mul on vaja hoolitseda oma sõprade eest, heade inimeste eest” (Valme 2005d:9).

Teadupärast vallandati Vaarik 2003. aastal Draamateatrist joomise pärast.

Vaarik selgitab, mis ajendas teda jooma. “Kui on hea etendus ja ei taha koju minna. Tahad olla selle kambaga koos veel natuke aega. Ja toita seda fiilingut. /.../ Ja peale etendust: alkohol.” Veidi hiljem lisab ta palve ajakirjanikule: “Tee sellest korralik, rahulik lugu” (Valme 2005d:10). See on huvitav nüanss, et Vaarik püüab ennast representeerida teisiti, kui see ehk viimastel aastatel ühiskondlikus teadvuses on olnud.

Vaarik läviv endast 15-20 aastat nooremate inimestega. Ta põhjendab seda hirmuga vananeda.

Isana tunneb ta eelkõige rõõmu, et tema tütar elus hakkama saab. “Ta saab elus nii hästi hakkama! Autojuhieksami tegi esimese korraga ära. /.../ Siis ma saan aru (hõiskab): raisk! Ma ei ole isana läbi kukkunud!” (Valme 2005d:10).

Oma endise naise Ülle Vaarikuga nimetab ta end parimateks sõpradeks.

Oma ema peab Vaarik väga targaks inimeseks ning kahetseb, et ta pole seda varem taibanud. Ta lisab, et naised on üldse targemad inimesed, kuna mõtlevad olulisematest asjadest. Mehed tormavad.

Kokkuvõtteks ütleb Vaarik, et ta tahab, et inimesed oleksid rõõmsad ja et oleks *fun*. “Ma ei taha ka iga oma lavastuseda, oma rolliga midagi öelda. Mulle ei meeldi kontseptuaalne kunst. /.../ Elu ongi elu mõte” (Valme 2005d:10).

Fotod. Üle kahe esimese lehekülje on üldplaanis foto. Andrus Vaarik istub tugitoolis. Tema pilk vaatab kaadrist välja, kaugusesst. Kulm on veidi kortsus, ilme mõtlik. Ühe käega paitab Vaarik tooli kõrval istuvat suurt musta koera. Teises käes on suits. Ta kannab triiksärki, mis on eest veidi eest lahti, ja pintsakut. Kehaasendist võib välja lugeda, et ta tunneb end mugavalt. Tema taustal on vana paekivist maja, uks lahti, selle ees plekist vann, räästa küljes rippumas tuulekell.

Kolmanda ja neljanda lehekülje keskel on umbes lehekülje suurune keskplaanis foto. Vaarik vaatab otse kaamerasse ja naeratab. Ühes käes on suits. Foto on tehtud arvatavasti sama maja siseruumides.

Viiendal küljel on umbes ¼ lehekülje suurune foto. Esiplaanil kükitab Vaarik. Tema pilk vaatab taaskord kaadrist eemale, kaugusesse. Näoilmetest võib välja lugeda, et ta parasjagu räägib millestki. Ühes käes on taaskord suits. Tagaplaanil on suvine loodus ja rookatusena palkhoone.

16. Viini kullatükk Annely Peebo

Kristel Kossar

6. august

Artikkel räägib eestlannast ooperilauljast Annely Peebost, kes töötab 11. aastat Viini rahvuskooperis. Seal karjääri alustamiseks on lauljanna aga pidanud loobuma paljust Eestiga seotust.

Ajakirjanik Kristel Kossar keskendub eelkõige Peebo eraelule, küsides, kuidas on suhted kauge maa tagant vanematega, kas oli Viinis raske sõpru ja armastust leida, millised on tulevikuplaanid lastesaamise osas.

Karjääri kohta on vaid “pehmed küsimused” nagu kas ilu on karjäärile kaasa aidanud, kas Peebo käitub ka diiivalikult ja millised on lood meesaustajatega. Märkimsiväärne on see, et muusikast ei räägita.

Artiklist jääb eelkõige kõlama mõte, et Annely Peebo on toonud elus palju ohvreid (eelkõige on ohver see, et ta läks lahku oma eestlasest abikaasast), kuid nüüd on tal Viinis edukas karjäär, uus armastus ja hingerahu.

Sellist kuvandit endast aitab portreiteeritav ise ka luua. Juba loo teise küsimuse lõpuks, kui algne küsimus oli õppimise kohta, jõuab Peebo jutuga oma lahutuseni eestlasest mehest. Ta tuleb intervjuu juures kaks korda tagasi asjaolu juurde, et tema (eks)elukaaslane peab/pidi tihti üksi viibima, kuna Peebo viibib töö tõttu sageli kodust eemal.

Fotod. Esiküljel on Anneli Peebost suures plaanis pilt, formaadilt 1,5 lehekülge. Pilg on suunatud kaamerasse ja ta naeratab.

8. ja 9. lehekülje keskel on formaadilt ühe lehekülje suurune pilt Peebost, kes istub trepil. Peebo kannab suviseid rõivaid ja on naaldunud tahapoole, üks käsi küünarnukist kõverdutult vastu seina toetamas. Pilg on suunatud kaamerasse, nägu naeratab.

17. Levada, eestlase isa (Viktor Levada)

Kristel Kossar

19. august

Artikkel algab ajakirjaniku kpöördumisega lugejate poole. Ta küsib, mida nemad tunneksid, kui teeniksid aastas miljon krooni dividende, oleksid vutifännina jalgpalliklubi omanikud, nende koduseintel oleks mitmeid „maalikunsti sedöövleid“, nende laps õpiks Cambridge'is ja neil oleks Maserati. „Viktor Levada ütleb lihtsalt, et on õnnelik“ (Kossar 2005f:9). (Selline lause ei ole ju midagi imeks pandavat. Üllatav oleks see, kui Levada peaks end hoopis õnnetuks.)

Maalikunstist, Cambridges õppivast järeltulijast ning Maseratist rohkem artiklis juttu ei tule. Küllap pidas aga Kossar siiski vajalikuks nende faktide äramärgimise.

Intervjuu põhiteemadeks on Levada äritegevus ja huvi jalgpalli vastu. Kuna metalliäri oli vabariigi algusaegadel suuresti mafiaga seotud, tunnistab ka Levada, et tema elus on olnud aegu, kus ta on pidanud tundma hirmu enese, oma perekonna ja äri pärast. Seega väärtustab ta turvalisust. Praegused hirmud on proosalisemad – näiteks et lennuk alla ei kukuks.

Turvalisuse hindamise kõrval armastab Levada ka riskida. Küsimuse, kas Levada armastab riskida, esitab ka Kossar, kuid kahes kohas tuleb ka Levada enese jutus välja see, et vahel on vaja riskeerimisvalmidust – kui ta valis pärast mereakadeemia lõpetamist omale töökohaks tundmatu riigi Eesti ja ka jalgpalliga tegelemine nõuab riskeerimist.

Kuigi artikli pealkiri identifitseerib Levadat eelkõige läbi rahvusküsimuse, ei jää see artiklis kuigivõrd kõlama. Samas on oluline märkida, et Levada peab end siiski ukrainlaseks (Ukrainas on ta sündinud, kasvanud, saanud hariduse), mitte eestlaseks. Tema kahest lapsest on poeg ainuke, kes valdab vabalt eesti keelt ja on ka öelnud, et peab end eestlaseks.

Soojemalt maalt pärit Levada tunnebki Eestis puudu päikesest. “Olen alati nalja visanud, et ehitan oma järveäärse maja juurde kahemeetrise vineerist aluse ja maalin sinna päikese – hommikul hea oranzi päikesetõusuga ärgata” (Kossar 2005f:9).

Antud lauses märgib Levada ära ka oma järveäärse maja. Võib oletada, et õnnelikust kodukeskkonnast, milles on juba olemas maja, mis asub järve ääres, on puudu veel pidev päikesepaiste.

Üks olulisemaid sõnumeid, mille kohta Kossar küsib ja Levada ka sellega nõustub, on see, et talle on alati meeldinud raha teenida. Ükski teine valimis olnud isik ei ole seda nii otse välja öelnud. Veel enam, ta lisab, et tahtmine teenida on talle alati kõige olulisem olnud. *Kui noor inimene tuleb ja tahab minu firmas tööle hakata, uurin esmalt, kas tal on samasugune soov – see on mulle olulisem kui ükskõik millise kõrgkooli diplom.* (Kossar 2005f:11) Samas lisab ta, et teenimissoovi kõrval on oluline olla äris ka aus.

Küsimusele, kas Levada on kunagi võimu himustanud, vastab ta, et võim huvitab kõiki inimesi. (Järelkult ka teda?) Kuid poliitiline võim jätab ta tema sõnul külmaks.

Vabal ajal veetmisel peab Levada olulisimaks reisimist ja toidu nautimist.

Küsimusele, kas Levada on õnnelik, vastab mees jaatavalt. “Minu jaoks seisneb õnn selles, kui suudan ülesanded, mis olen endale püstitanud, edukalt ellu viia. Täiuslikult õnnelik saad aga olla alles siis, kui nii töö kui ka isiklik elu on korras. Mehe õnn püsib minu meelest kolmel olulisel asjal: töö, pere ja hobi.

Mulle on see olnud küll õnnelik aasta – äri Euroopas läheb ülesmäge, perega oleme jõudnud koos olla, üheskoos puhata ja elu nautida” (Kossar 2005f:12).

Fotod. Loo esimesel küljel on Levada suures plaanis. Ta naeratab ja pilk on suunatud kaadrist välja. Foto on terve lehekülje suurune.

Kolmandal leheküljel on lehekülje suurune foto Levadast keskplaanis. Ta seisab, käed seljal, vaatab kaamerasse ja naeratab. Levada kannab pigem sportlikke rõivaid. Foto taustal paistab jalgpallivärv.

Viiendal ja ühtlasi viimasel lehel on peaaegu poole lehekülje suurune foto. Pildi keskel seisab noormees, kes on õhtu tõstnud karika, mille peale on kirjutatud Eesti karikas. Tema kõrval seisab Levada, kes parasjagu midagi ütleb ja osutab käega kaamera suunas. Taustal on mitmeid mehi, kahel neist on medalid kaelas.

Samal lehel on ka leheküljest 1/6 suurune pilt Levadast abikaasaga presidendi vastuvõtu vaibal kõndimas. (Aitab kaasa representatsioonile Levadast kui edukast ühiskondlikult mõjukast mehest.)

18. Kerttu Rakke, vastik bitš

Priit Pullerits

3. september

Ajakirjanik kasutab korduvalt retoorikas umbisikulisele tegumoele apelleerimist.

“Kuidas suhtute sellesse, et teid peetakse jätkuvalt noorkirjanikuks – või koguni tibikirjanikuks? /.../ Mulle tundub, et proovite kogu aeg olla noorem, kui tegelikult olete. /.../ Aga te elustiil on väga nooruslik – teid peetakse peoloomaks” (Pullerits 2005c:11).

Samuti tuleb “tibikirjaniku” küsimusest välja n-ö kerglase ja tõsiselt võetava kirjanduse vastandumine. “Tibikirjanik” on juba küsimuses halbade konnotatsioonidega mõiste.

Sama diskursus jätkub teleseriaali ja nn tõsise kirjaniku töö vastandumisel.

Ma ei usu, et kuigi palju inimesi oskab paugupealt nimetada mõnd Kerttu Rakke kirjutatud raamatut, küll aga teab enamik, et ta kirjutab “Kodu keset linna”. On teil selle üle hea meel?

Ei ole. Ma võin ju naerda, et kümne aasta pärast teavad kõik mind nagu mingit seebitädi, aga kas see on see, mille tahaks oma CVsse kõvasti sisse panna... (Pullerits 2005c:7). /.../ Nüüd, seepi kirjutades, ei pea ma enam kuu lõpus mõtlema, kust söögiraha saan (Pullerits 2005c:8).

Oma vastusega näitab ka Rakke, et väärtustab tegelikult kirjanikuametit enam kui stsenaaristi tööd ning et viimast teeb ta vaid raha pärast. Materiaalsuse kui väärtuse eitamine tuleb välja järgmistest Rakke sõnadest:

No mida ma tahan? Vaatega korterit? Pärast see korter hakkab tilkuma ja olen jamaga koos. /.../ Ma pole küll näinud, et keegi oleks uskumatult õnnelikuks saanud, et tal on kaelas mingi kinnisvara, mis hakkab amortiseeruma. See on üks rist ja viletsus” (Pullerits 2005c:8)

Nagu Indrek Ojari jt ei hinda Rakke tuntuks/kuulsaks olemist.

“Kümne aasta pärast ei mäletata isegi, et Kerttu Rakke kirjutas “Kodu keset linna”. Mäletatakse ehk Martin Veimanni ja Kadri Adamsoni.

Väga tore, võib-olla siis avaneb mul võimalus liikuda inkognito mööda linna. /.../ Ma pean kontrollima, mida endale näiteks selga panen. Tuntus paneb teatud piirid peale” (Pullerits 2005c:7).

Rakke toob välja mitmeid individualistlikele väärtustele viitavaid aspekte.

“Kas teie ja poja vahel on seetõttu ka mingi kuristik, et teid polnud poja lapsepõlves tükk aega olemas? /.../ Me võtame Matthiasega teineteist kui lihtsalt inimest või sõpra ja ma ei usu, et see oleks vale. Aga ma ei ela koos ega hakkagi koos elama.

Mis takistab?

/.../ Mulle meeldib näiteks väga autoga ringi sõita, olla omaette. /.../

Ja see ei huvita, mida *boyfriend* vahepeal teeb?

See veel puuduks! Ei taha ju teineteisel hapnikku kinni tõmmata. Me tahame teineteist lihtsalt nautida, ja sellest algab kõik. /.../ Elage nii, et kõigil oleks hea olla, ärge komposteerige üksteise ajusid” (Pullerits 2005c:11–12).

Loo lõpus mainitakse ka, et “Kodu keset linna” alustab uut hooaega, mis on ka arvatavasti Rakke intervjuerimise ajend ja põhjus, miks ajakirjanik just tema nn seebiseriaali kirjutamisele keskendus.

Fotod. Üle kahe esimese lehekülje on suures plaanis foto. Kerttu Rakke vaatab otse kaamerasse ja naeratab kergelt. Ta hoiab ees kuldset poolt nägu katvat maski, õlgadel karusnahka.

Kolmandal küljel on poole lehekülje suurune üldplaanis foto. Rakke seisab, jalad harkis ja käed puusas, pilk on suunatud kaadrist eemale. Ta kannab jakki ja toppi, teksaseid ja kontsakingi.

Ülejäärgmisel (lk 12) lehel on poole lehekülje suurune monteeritud foto, kus üksteise peale on pandud kolm Kerttu Raket, kes ringutavad käsi (Rakke mainib ise intervjuus, et on laisk inimene).

19. Tuntud ja tundmatu Laul (Indrek Laul)

Riina Luik

15. september

Indrek Lauu puhul toob Riina Luik kohe juhtlõiguse välja põhjused, mis teevad Indrek Lauu tähelepanuväärseks (ihaldusväärseks) persooniks – tal on doktorikraad maailma ühest mainekamast õppeasutusest The Juilliard Schoolist, kus ta on parima saja lõpetaja seas, tema plaatide tiraažid on mitu tuhat ja ainukese pianistina maailmas on tal oma klaverivabrik.

Võib öelda, et Indrek Laul on intervjuu tegemise ajal oma elu kõrglained – sel aastal nimetati ta The Juilliard Schooli saja parima lõpetaja hulka. Laul: “Valitute puhul ei peetud silmas ainult edukat kooliaega, vaid ka seda, mis nendest inimestest pärast lõpetamist on saanud” (Luik 2005d:8). Lisaks juhib Laul klaverivabrikut, mille toodangut nimetab Luik Eesti Nokiaks. Luik: “Ent veidi rohkem, kui kümne aastat tagasi kõmpisid verinoor Indrek Laul ja vabriku Ameerika distribuutor Paul Veststrein suurimalt klaveri-show’lt minema noruspäi ja ilma phegi tellimusest” (Luik 2005d:7). Seega võib intervjuu tegemise aega nimetada ka lennuks pärast tuhat tõusmist.

Luik peab Lauu “inimeseks, kes täpselt teab oma eesmärged” ja toob selleks ta põhjenduse: “Juilliardi ei “satuta”, sinna pürgitakse, sageli meeleheitliku hinnaga” (Luik 2005d:10). Seda representatsiooni toetab ka intervjueritav, vastates: “Enamasti tõesti, ja eks minagi olen endalt vähel küsimud, miks ma oma elu nii keeruliseks tegin.”

Põhilised iseloomujooned, mis Lauu puhul esile tõusevad, ongi lauul puhul sihikindlus (nii Luik kui sõber Neeme Raud iseloomustuses), süstemaatilisus (Raud) ja osakus inimestega ümber käia (prof Arbo Valdma iseloomustus).

Ehk teistest intervjueritavatest erinevaks teeb Indrek Lauu ka see, et ta on 15 aastat elanud Ameerikas, on ta n-ö ära õppinud ka enesest hästi rääkimise, enese kiitmise. Järgnevalt mõned katked:

“Valitute puhul ei peetud silmas ainult edukat kooliaega, vaid ka seda mis nendest inimestest pärast lõpetamist on saanud” (Luik 2005d:8).

“Osalesin seal (Jugoslaavias meistrkursustel – K. B.) ka mitmel konkursil, saavutades häid tulemusi... /.../1990. aastal lõpetasin Belgradi muusikaakadeemia summa *cum laude* ja kandideerisin kevadisel järelkonkursil Juilliardi vabale kohale” (Luik 2005d:8).

“Oma sooloplaate olen Ameerikas müünud üle 55 000 ja Estonia klaver on olnud üks nõutavam Euroopa tiibklaver Ameerikas” (Luik 2005d:10).

Ei saa välistada, et ka teiste intervjuude puhul on sarnane info just käesoleva intervjuu käigus saadud, kuid see on siis ajakirjaniku poolt lisatud pigem infoboksi või toodud ära ajakirjaniku sõnade kaudu.

Samuti on ta teistest julge ajakirjanikku suunama. Kui Luik tahab teada, palju tänapäeval üks klaver maksab, vastan Laul küllalt resoluutselt: “Kas saaksime teha selle intervjuu rahast rääkimata? Kui kellelgi on tõsine huvi, võtku meiega ühendust, me tuleme vastu nii palju kui võimalik, et inimene saaks endale lubada Estonia klaverit” (Luik 2005d:9). Selle kaudu representeerib Laul end kui meest, kellele ei meeldi rääkida rahast raha pärast – ta ei taha sellega kiidelda. Võib ka öelda, et ta seab vaimsed huvid materiaalistest kõrgemale, sest ta jätkab: “Ma leian, et on väga tähtis, et Eesti koolis ja asutused saaksid aru, kui oluline on klaver muusikakasvatuses ja hariduses üldse” (Luik 2005d:9).

Noortel soovitab laul proovida oma võimeid esmalt Eestis, seejärel Euroopas ja alles siis Ameerikas.”Ja sinna jääda ma ei soovita. Einevalt paljudest oma kaasmaalastest poleks mina kunagi olnud nõus lihtsalt niisama USAsse minema. Kas löön seal läbi või tulen tagasi – selline on olnud minu arusaam” (Luik 2005d:10).

Intervjuus domineerivad institutsionaalse rolliga seotust, ainult fotodel on Laul koos oma perega. Kuigi tegu on muusikuga, toob Laul ise sisse sporditeema – kord oli aeg, kui tal tuli valida, kas klaver või tennis. Samuti räägib Laul, et tegeleb Ameerikas purjetamisega ja mängib siiani hobikorras tennist.

Fotod. Esikülje pildil (möötmel üle kahe lehekülje) on suures plaanis intervjuueeritav. Ta toetub klaverile, mille ühele detailile on kirjutatud “Laul Estonia, Tallinn”. Pilt representeerib Laulu kui klaverivabriku omanikku ja küllap ka kui pianisti. See on selles mõttes artiklit toetav foto, sest ka 2/3 artiklist on just Laulu nendest rollidest.

Teine foto on lehekülje suurune, kuid asub kahe lehekülje keskel. Selle peal seisab Indrek Laul ja tema naine. Indrekul on süles poeg. Kõik subjektid on võrdses suuruses. Tegemist on seega klassikalise perepildiga. Seda toeatab ka foto allkiri: *Kolm Laulu* (siinkohal võiks “laul” olla ka väikse tähega, sümboliseerides kolme erinevat elu; küllap ongi siin sõnademängule apelleeritud). “Indrek, abikaasa Maret ja poed Jakob Eduard üle pooleteise aasta taas Eestis. Ameerikas sündinud pisipõnnile oli see esmakordne reis vanemate sünnimaale.” See on ka praktiliselt kogu info, mille intervjuust Laulu pere kohta saame (infoboksist võib leida pereliikmete vanused).

Ka kolmandal pildil (u 1/6) on koos kogu Laulude kolmeliikmeline pere. Indrek ja Maret Laul jalutavad ja Indrek lükkab lapsekäru (eelmisel pildil hoidis just Indrek poega süles; kas kui lugu oleks Maretist, oleks tema last hoidnud või lihtsalt mehed teevad n-ö raskemat tööd). Taustal paistab mingi hoone ja murul on tuvid. Tundub mingi park või Jaani kirik Vabaduse platsi ääres. Igatahes linnukesed loovad pargi ja pühapäevase idüllilise jalutuskäigu konnotatsiooni.

20. Väsimatu meister (Evald Okas)

Riina Luik

1. oktoober

Evald Okast on arvatavasti portreeteritud tema kohe saabuva 90. sünnipäeva puhul. Ajakirjanik Riina Luige sõnul teeb Okas tööd “nagu hull, ja modellid, kaunid kui nümfid, tõttavad ikka tema ateljeesse”.

Luik portreeterib Okast eelkõige läbi tema kunstniku rolli. Okas ütleb, et on elatud eluga rahul: tal on olnud head õpetajad ja andekad õpilased.

Okas hindab oma töö juures eelkõige loomingulist vabadust. Ta räägib sellest intervjuu jooksul kahel korral.

“Aga näod, ilme ja pilgu – selle lahendan ma ikka ise, sest mina teen nii, nagu mulle meeldib. /.../ Paljud oma tööd olema ma lavastanud, asju juurde mõelnud, fantaseerinud...” (Luik 2005e:9).

“Tellida võib ju mida tahes, aga eks mina teen ikka nii, nagu mina tahan” (Luik 2005e:10).

Kunstis armastab ta käsitööd. “Nüüd tehakse nii palju arvutiga ja kõiksugu masinatega /.../ On ju nii tore, kui saad seda kõike oma kätega teha! Tegemise ja loomise rõõm on see, mis mulle jääma peab” (Luik 2005e:8).

Kuid käsitööst ehk tähtsamgi on see, et oma tööd võetaks tõsidusega. “Kui vaatan neid moodsaid arvuti ja videoga tehtud asju, siis mul on ainult üks soovitus – tehke professionaalselt ja suhtuge tehtusse tõsiselt” (Luik 2005e:11).

Tervis on Okasel enda sõnul hea eelkõige seetõttu, et ta pole suur napsumees olnud ega kunagi suitsetanud. Ka noorena käis ta pigem vanalinnas joonistamas kui läks kõrtsi või peole. Samuti elab ta täpse päevakava järgi, sest allesjäänud aega tuleb arukalt kasutada.

Fotod. Esiküljel on suures plaanis pilt Evald Okasest. Ta vaatab otse kaamerasse, ei naerata, kuid ei ole ka väga tõsise ilmega. Ta kannab nn maalrimantlit ja särki. Taustalt paistab üks tema maal.

Järgmisel leheküljel on poole lehekülje suurune foto. Okas vaatab sarnasel ilmel kaamerasse. Tema taustal on väga mitmeid erinevaid maale.

Järgmise lehekülje allääres on Okase tušiga tehtud akt.

Kahel viimasel leheküljel on lehekülje suurune keskplaanis foto. Okas vaatab taaskord kaamerasse ja näitab kaamera poole ka sõrmega. Ta kannab samu riideid, kuid peas on nüüd ka kaabu. Esiplaanil paistab üks tema sõejoonistus.

Järgmisel leheküljel on 1/9 suurune foto sellest samast joonistusest. Pildil on vaid kunstniku käsi.

21. Töökas lõuapoolik Gerly Tinn

Andri Maimets

15. oktoober

Miks on portreeteritavaks valitud just Gerly Tinn valitud, ei tule artiklist välja.

Ajakirjanik iseloomustab esmalt Gerly Tinni kui naist, kes aastaid seltskonnaüritustel käis, kostüümipidudest osa võttis jne, kuid kes nüüdseks on pühendunud oma tööle. Selle representatsiooniga nõustub (või õigemini tema vastustest see tulenebki) Tinn ka ise, kes rõhutab mitu korda, kui oluline on teha tööd.

Esiteks ütleb ta, et tema jaoks on suured pidutsemisajad möödas. “Eks prioriteedid muutuvad... Ja kolmkümmend kukub ka. Ma teen lihtsalt tööd” (Maimets 2005b:7).

Teiseks ütleb ta, et vastupidiselt arvamusele nagu stiil oleks midagi loomulikku või iseeneslikku ja seda ei osata sageli märgata, on see samuti töö. Samuti märgib ta, et professionaalseks stilistiks saab ainult läbi selle ala õppimise, mitte amatöörluse. Ta ütleb ka, et hindab ka ise teiste alade professionaale.

Kolmandaks vastab ta küsimusele, kuidas saada karjääriredelil edukaks, et tööd on vaja teha. “Töö-ööö-d on vaja teha. Kõik tahavad staariks saada, aga pead alustama sealt alt” (Maimets 2005b:8).

Peale selle ütleb ta, et kui peaks valima pereelu ja eduka karjääri vahel, valiks ta vimase. “Tead, ma olen mõelnud, et äkki kõik naised polegi loodud abielunaisteks ja emadeks. See ei ole lohutusena öeldud, aga ma tahan oma tööd teha. Kui mulle antaks valida, et kas mees, kolm last ja suvila või võimalus minna kolmeks aastaks Pariisi õppima ning seejärel ajaloolist kostüümidraamat teha, siis ma valiksin viimase” (Maimets 2005b:8).

Tinn on valinud vabakutselise ameti, kuna see sobib talle tema sõnul rohkem – nii saab teha mahukamaid projekte ning loomingus on vabamad käed. Kui ta projekti on juba kaasatud ootabki ta kolleegidelt eelkõige tema usaldamist.

Järeltulevalt moekunsti-põlvkonnalt ootab ta oskust olla enesekriitiline, mitte end juba õppeperioodil stilistiks pidada.

Tinn peab end ambitsioonikaks naiseks ja ta peab seda oma töö juures oluliseks, kuid leiab samas, et maailmas on väga palju teisi tema alal töötavaid andekaid inimesi, keda ta heas mõttes kadestab.

Tugevad naised on ka tema inspiratsiooniallikaks; talle meeldib kasutada oma loomingud draamatikat, sügavaid tundeid ja suurvorme. “Mehed on mehed! Kunstnikutöös on naismuusad olulisemad” (Maimets 2005b:7).

Ajakirjanik küsib Tinnilt, kas ta on konfliktne isiksus. Tinn arvab, et pigem on ta ausa ütlemisega ja julgeb enda eest seista. “Olen isegi avastanud, et mõnikord kasutatakse mind tankistina. Tulevad mehepojad ja paluvad, et kuule Gerly, mine tee kurja häält. Et kõik on harjunud, et olen kuri” (Maimets 2005b:6). Ta lisab, et tema eesmärk pole kunagi olnud kõigile meeldida.

Inimesi hakkab Tinn aja jooksul usaldama, ja siis jäägitult. “Aga petmist ja ebalojaalsust ma ei andesta. Kõik. See inimene on minu jaoks kadunud. /.../ Mul on elus olnud paar valusat lopsu, mis on mind inimsuhetes ettevaatlikuks teinud” (Maimets 2005b:7).

Tinn leiab, et ta on õnnelik. “Kunagi arutasime Vaarikuga, et tegelikult oleme tõmmanud loterii peavõidu. Teeme tööd, mis meeldib, tervis on korras ja head inimesed ümber” (Maimets 2005b:8).

Fotod. Üle kahe esimese lehekülje on Gerly Tinnist portreefoto. Tinn vaatab otse kaamerasse ja naeratab kergelt; ta kannab musta kübarast, kõrge kaelusega džemprit. Tal on tugev meik, kunstripsmed ja sädelevad rippuvaid kõrvarõngad.

Järgmisel (lk 5) leheküljel on poole lehekülje suurune täies pikkuses foto. Ta on tõsise ilmega, vaatab otse kaamerasse, käes on puusas. Tinn kannab musta värvi riideid, võrksukki ja kõrgete kontsadega kingi. Mõlemad fotod on tehtud stuudios.

Järgmisel leheküljel on umbes ¼ lehekülje suurune foto Tinnist tänaval kõndimas. Ta kannab musta kübarat ja nahkmantlit, käes on värviline kott. Ta vaatab kaamerasse. Foto juures on kaks fotot ajakirjadest, kus on Tinni stiliseeritud moefotoseeriad.

Viimasel küljel on umbes poole lehekülje suurune foto. Tinn on sama välimusega, mis eelmistel studiofotodel. Ta pilk on suunatud üles.

22. Eduard Toman armastusest ja pühakojast

Riina Luik

29. oktoober

Eduard Tomanit intervjuuerib Riina Luik ajal, mil mees on just lahkunud Vene draamateatri kunstilise juhi kohalt. Kuid Luige sõnul ei taha Toman rääkida lahkumise põhjustest, “vaid tähtsamatest asjadest”.

Toman räägib, kuidas Venemaal oleks mõeldamatu, et Baskini sugused vanameistrid tänavale heidetakse; kuidas temal olid teatrisse minnes ideaalid maailma muuta, kuidas vanasti enne lavaproovi vahetati jalanõusid, kuid nüüd helisevad nii näitlejatel kui publikul teatris telefonid – teatrisse ei suhtuta enam kui millesegi pühasse. Kuid muud ametit ta enda sõnul ei tunne, kui, siis lauljatööd. “Ma laulan hästi, ja laulda tahaksin tõesti väga. See on minu kõige suurem unistus – tulla väikse orkestriga lavale ja lihtsalt laulda laule, mis mulle meeldivad” (Luik 2005f:7).

Ajakirjanik pakub Tomanile ka poliitikuametit, kuna Tomani sugusel inimesel oleks see Luige sõnul kättevõtmise küsimus. Toman vastab, et teda on poliitikasse kutsutud, kuid talle ei meeldi poliitikaga tegelemine vaid mõnusa äraolemise nimel.

Tomani sõnul on ta õnnelik, sest elab Nõmmel. “Ma ei kujuta ette, et elaksin nii pingelist tööd tehes näiteks Lasnamäel või Õismäel” (Luik 2005f:7). Seega väärtustab ta looduslikku(mat) elukeskonda.

Luik küsib, kas Tomaniga on kerge koos elada. Toman arvab, et mitte, kuna ta nõuab palju tähelepanu ja on pedantlik.

Lõpetuseks küsib Luik, mis on Tomani meelest elus kõige tähtsam. Toman vastab, et armastus. Ta oma isiklikus elus selles puudust ei tunne, vaid peab armastust elus üldse tähtsaks ja arvab, et seda sõna kasutatakse liiga vähe, ka tema ise. Ka lavastada soovib ta tulevikus vaid tükke, milles on armastus.

Fotod. Üle kahe esimese lehekülje on suures plaanis foto Tomanist, kes vaatab kaamerast välja, tema käsi on ette sirutatud ja ta vibutab naerdes kellelegi sõrme. Tegu on n-ö loomuliku mitte poseeritud fotoga.

Kolmandal küljel on kolm u ¼ lehekülje suurust fotot. Kõik pildid on tehtud etenduse proovis.

Ülal paremal asuval fotol on Toman kolleegiga kaelakuti, nad vaatavad ekaanist välja ja vehivad kätega.

Selle all asetseval pildil on Toman üks. Ta vaatab naeratades kellelegi otsa ja tema keha on liikuv.

Selle kõrval leheküljel poolviltu asetseval üldplaanil fotol seletab Toman kolleegile midagi. Kolleeg seisab tema vastas, tekstiraamat käes ja teine käsi lõua all, ja kuulab.

Üle kolmanda ja neljanda külje on umbes lehekülje suurune keskplaanis foto. Esiplaanil on kolm näitlejat, erinevad koomilised ilmed näol. Tagaplaanil istub üks näitleja, tekstiraamat peos ja naerab, veel kaugemal istub Toman ja vaatab, muie näol, käsi põsakil, laval tegutsevaid näitlejaid.

Neljandal leheküljel on 2/3 lehekülje suurune üldplaanis foto. Toman kõnnib lumises pargis. Tema pilk on suunatud kaamerast eemale, kaugustesse.

23. Isaks kasvamine (Lembit Peterson)

Riina Luik

12. november

Kuna tegu on isadepäeva eelse Arteri numbriga, keskendub ka persoonilugu Lembit Petersoniga eelkõige tema isaks olemisele, tema isast rääkimisele ja ka “isale” ehk vaimsele juhile.

Laste kasvatamises püüab Peterson õpetada neile kristlikke väärtusi nagu teineteisega leppimist ja andeksandmist. Ta väärtustab laste tehtu üle diskuteerimist. Ta usub isana sõna ja eeskuju jõusse.

Oma enese perekonnast on Peterson saanud kaasa “hoole ja armastuse. Austuse töö ja õppimise vastu. Aususe nõude. Armastuse muusika, raamatute, teatri, jalgpalli ja maaelu vastu” (Luik 2005g:6). Lisaks oskuse väärtustada pereelu ja eetilise väärtustamise.

Peterson töötas õppejõuna Lavakunstkateedris üheksa aastat, kuid ei juhendanud ühtki kursust. Humanitaarinstituudis on ta olnud teatriõppetooli juhataja ning kolme kursuse juhendaja. Ta on püüdnud õpilastest kasvatada iseseisva mõtlemise ja loova fantaasiaga kunstnikke, kes on ka otsustusvõimelised ja vastutustundlikud inimesed.

1982. aastal kohtus Peterson Leedus katoliku kiriku preestriga, kes teda ristis ja pakkus talle ka hingelist tuge. Seepeale hakkas Peterson oma elu igas plaanis – vaimses, perekondlikus, tööalases – ümber mõtestama. Sealt tuleneb ka tema kristlike väärtuste pooldamine.

Üks neist on ka abielu väärtustamine, mis ei ole “pelk ilusa kombe täitmine, vaid sakrament, mis toetab meie elu. Abielus ei too üks teisele ohvreid, vaid kui neid tuuakse, siis n-ö ühisele altarile” (Luik 2005g: 8). Kooselu puhul hindab ta seda, kui inimesed teineteist mõistavad ning jagavad ühiseid väärtusi.

Samuti väärtustab ta lapsi. “Lapsed tuleb vastu võtta, kui on juba abiellutud. Inimelu pole manipuleerimise objekt, meil peab olema respekti nii elu kui armastuse vastu, millest laps sünnib” (Luik 2005g:8).

Peterson mängib nüüdki vahel n-ö suurtel lavadel, aga juhib stuudiateatrit, mis on olnud tema unistus lavakunstkooli lõpetamisest peale. Konkreetne põhjus välja ei tule. Peterson ütleb küll, et talle meeldib teater eelkõige sellesse kätketud tunnetusvõimaluste tõttu (Luik 2005g:8), kuid jääb selgusetuks, kas ta peab selle all silmas vaid stuudiateatrit või teatrit tervikuna.

Kokkuvõtlikult järjestab Peterson oma väärtused järgmiselt: 1. vaimne elu (tasakaal), 2. perekond, 3. töö

Fotod. Üle kahe esimese lehekülje on suures plaanis foto portreeritavast. Ta naeratab ja vaatab otse kaamerasse. Peterson kabban musta kampsunit. Tema taustal seinapeal on küünlajalg ja kaks tikitud seinapilti.

Üle kahe järgmise lehekülje on foto, kus Peterson istub koos oma perega (naine, kuus last ja lapselaps) köögilaua taga. Nende ees on tee- või kohvitassid, kõigi pilgud on suunatud kaamerasse, nad naeratavad.

Loo viimasel leheküljel on ¼ suurune pilt Petersonist ja ta abikaasast. Abikaasa on esiplaanil. Ta istub maas vaibal, pilt on suunatud kaamerasse ja ta naeratab, tema taga totub vastu ahju Lembit Peterson, kes samuti vaatab kaamerasse ja naeratab. Pilt on tituleeritud pealkirjaga “Tugi”, mis viitab Petersoni jutule, et tema ja tema laste tegemiste edukuses on alati roll pereemal.

24. Katrin Sangla, soe ja tugev

Britt Rosen

26. november

Juhtlõigus tuuakse Sangla portreerimise põhjuseks see, et tal ilmus esimene jumestamisest rääkiv raamat “Jumestamisest”.

Kuna Katrin Sangla töö on jumestamine, keskendub intervjuu põhiliselt inimese sisemise ja välise ilu tähtsuse leidmisele.

Katrin Sangla ise ütleb, et näilised ja tegelikud väärtused on temas tasakaalus. Ta teab, et tema eluga käib kaasas väline sära ja glamuur, kuid samas annab ta enesele aru, et ilumaailm on vaid üks suur tööstus ja et ilu ei päästa alati maailma.

Ta ütleb, et moe- ja ilumaailm lihtsalt on paljudele naistele tähtis, eelkõige nende töö tõttu, kuid tavaelus ei tuleks seda üle tähtsustada.

“Lõpuks – noorus ja kena välimus on kaduvad, vanemana loeb sisu, karisma, ellusuhtumine. Intelligentsed ja hea iseloomuga inimesed jäävad ilusaks” (Rosen 2005:7). “Enesega rahulolevad ja sisemiste vastuoludeta inimesed on enesekindlamad ja ilusamad” (Rosen 2005:9).

Ilu juures on oluline märsõna ka glamuur, Arteri ajakirjanike sõnakasutuses glämm. Roseni sõnul paistab Sangla elu ja töö väljast glämm, kuid juba eeldades, et nii see ei ole, küsib ta, mis kaadri või lava taga tegelikult toimub. Sangla ütleb, et isekusel ja egol selles töös kohta ei ole. Mitu korda intervjuu jooksul rõhutab ta, et on eelkõige siiski teenindaja.

Samas möönab ta, et talle meeldib tunda end tööalaselt asendamatuna.

Sangla tunnistab, et tema elus on tekkinud mingi tühimik – ta tunneb puudust loomingulisest pingest, enese tööalasest arendamisest. Töös väärtustab Sangla pühendumusega töötamist, emotsionaalset sidet klientidega. Kuigi Sangla töötab palju koos oma abikaasaga, tahab ta tööd ja pereelu lahus hoida.

Sangla ütleb, et mida vanemaks ta saab, seda perekessemaks tema valikud muutuvad. “Praegu on kõige tähtsam pere, lähedased, sugulased. Kõik nendega seonduv on ju ajalik. /.../ Lastelemb olen ma kogu aeg olnud. Ja alles siis tuleb looming ja kõik muu” (Rosen 2005:6). Paarisuhtes soovib ta partneriga võimalikult palju koos olla.

Antud artiklis ei kohanud ma ajakirjaniku ja portreeteritava väärtussüsteemide vastandumist. Ajakirjanik jäi pigem neutraalseks (ei esitanud omapoolset väärtust) või tekkis kahe osapoole vahel harmoonia.

Fotod. Üle kahe esikülje on suures plaanis foto Sanglast, kes seisab küljega kaamera poole. Tema pilk on suunatud kaamerasse, ta naeratab kergelt. Sangla on meigitud, juuksed on “tuulega” lennus. Ta kannab musta lahtise seljaga kleiti vms ning läikivate kividega kaelaehet ja kõrvarõngaid. (kordab seda ilumaailma müüti)

Kolmandal leheküljel on umbes poole lehekülje suurune lähiplaanis foto. Sangla on tõsise näoga, vaatab kaugusesse. Samuti on “juuksed tuules” või mingile pinnale laotatud. Foto on justkui veidi fookusest väljas. Fotol pole allkirja, kuid selle vasakus all nurgas on intervjuust esile tõstetud teksti “Olen täiesti tavaline kahe lapsega töötav ema”. Mis peaks justkui lugejas hämmastust tekitama – foto ja lause ebakõla.

Neljandal küljel on u 1/3 suurune foto Sangla poegadest.

Lehe allnurgas Sangla raamatu “Jumestamisest” esikaas.

Üle kahe järgmise külje on 1/” lehekülje suurune foto üldplaanist. Foto keskel seisab Sangla, kes jumestab parasjagu üht modeli. Tema selja taga on mees, foto allkiri selgitab, et see on Sangla abikaasa. Tagataustal on veel üks mees ja prožektorid, mis viitab, et foto on tehtud mõnes stuudios.

25. Südikas küsimärk Anu Välba

Kristel Kossar

10. detsember

Konkreetselt ei tule loost välja, miks just tema on valitud nädala isikuintervjuu jaoks – midagi just hetkel aktuaalset Välba eluetapis ei ole.

Intervjuu juhtlõik tundub taotluslikult negatiivse varjundiga, esitades küsimuse, millist lõivu on Anu Välbal tulnud maksta “säravana **näiva** tele-elu nimel”. Lisatud on ka Välba tsitaat: “Loodetavasti pole sel kõigel olnud liiga kõrge hind” (Kossar 2005g:5). Nii loob ajakirjanik mulje, et tegelikult on Välba õnnetu inimene. See nipp apelleerib auditooriumi soovile lugeda negatiivsetest elukülgedest.

Samas jätkub ajakirjaniku tekst positiivsemas võtmes, kirjeldades Anu Välba lapse- ja nooruspõlve (need lõbusad lookesed, millest Kossar paarilausealise kokkuvõtte teeb, on aga Välba enda jutustatud, seega tema enese representatsioon.)

Ajakirjaniku esimesed küsimused puudutavad Välba põhilist ühiskondlikku rolli – “Terevisiooni” saatejuhi ametit. “Kas teletöös pabistad ka? On mõni intervjuu nii kehvasti ka läinud, et puhked nutma?” Nutmise teema on emotsionaalne, aga samas näitab tema kui inimese omadusi institutsionaalses rollis. Välba rõhutab küsimise kunsti oskamist. “Noorte saatejuhtide viga ongi, et vähe sellest, et nad ei kuula, nad ka ei näe, kes nende vastas istub” (Kossar 2005g:5). Sissejuhatava teksti lõpus on Kossar tsiteerinud Välbat: “Intervjuu tegemine on palju rohkem kui lihtsalt küsimine; sa pead aru saama, millest vastaja tahab rääkida. Selleks pead aga olema väga hea inimesetundja ja suutma kiirelt olukorda analüüsida, et vastavalt oma järgmist käiku teha” (Kossar 2005g:5). Seega hindab Välba professionaalsust.

Ta ise soovib “Terevisiooni” tegemise lõpetada, et minna kuskile õppima, et osata asju kõrvalt hinnata. Samas tunnistab ta hiljem, et tal on selle kõige ees hirm. “Kõik inimesed kardavad muutusi, nii ka mina. /.../ Tegelikult ma kardan kooli minna, ma kardan seda, et “Terevisioon” lõpeb ära ja algab uus saade, ma TÕESTI kardan seda – kuid inimene peab arenema ega tohi jääda mugavaks” (Kossar 2005g:5)

Pärast seda läheb Kossar teemaga üle aga Välba kui indiviidi juurde, küsides, kui avatud suhtleja Välba on.

Välba räägib, et ühest testist tuli välja, et tema kolleeg Marko Reikop on suhtleja ning Välba ise kinnine ega taha väga suhelda. “Ma arvan, et ma mingi seltskonna hing küll pole – uusi tutvusi heameelega ei sobita ja võimalusel väldin glamuurseid üritusi. /.../ ega ma nüüd selline humoorikas kõneleja ka vist pole.” Ajakirjaniku representatsioonina on pärast vastust remark: “Ei vasta tõele, sest Anu naeratab kogu aeg ja mina küsijana itsitan vahet pidamata” (Kossar 2005g:5).

Välba sõnul on see kliše, et edevus ajab inimesed ekraanile. Pigem huvitab teda vahendaja roll. “Mulle meeldib küsida ning inimestel on midagi öelda; ma saan seda vahendada. See on huvitav” (Kossar 2005g:6).

Kossari küsimused on suuremalt jaolt siiski individuaalsel rollil põhinevad. Intervjuu esimeses osas räägitakse ka sellest, miks Välba üksi elab ning miks ta veel peret loonud pole.

“Oled juba üle kolmekümne – millal, Anu, lapsed tulevad?

...kindlasti ei kavatse elada nii, et kuuekümmeselt ütlen: “Palun, siin on minu elutöö – riulitais kassette”.

Ikka tahaksin lapsi ja peret, aga mitte veel. /.../ Vanus on tõesti selline, et tuleb hakata valikuid tegema, üks valik on muidugi pere ja lapsed, aga teisalt ka näiteks kinnisvara ja investeeeringud” (Kossar 2005g:5–6).

Teises vastuses, mis käib tegelikult sama teema kohta (Ent sa ei abialluks ju ka esimese ettejuhtuva mehega?), lisab Välba: “Ma ei taha endalt seda vabadust ära võtta ja hakata lapse eest hoolitsema, selle asemel et minna kinno, teatrisse või kellegagi lihtsalt öö läbi juttu ajada. Mitte veel” (lk 6).

Koht, kus Välba pere ja investeringute vahel valimistest räägib, on ka ainuke, kus **raha teema** sisse tuleb. Raha suhtes Välba kindlat seisukohta ei ütle. Samas on märkimist väärt, et ükski teine intervjuueeritav ei esitanud sellist valikute mustrit – kas pere või kinnisvara/investeeringud.

Välba ise vaatleb oma tööd läbi individuaalse rolli – miks talle seda tööd vaja on. “Midagi suurt ja jäävat muidugi ei tooda, see haihtub õhku ning ega ma igal hommikul just kuldmine ka suust ei poeta, kuid tunnen, et mulle endale on seda kangesti vaja” (Kossar 2005g:6).

Kuulsusest (see on individuaalse ja ühiskondliku rolli vaheline ala) rääkides osutab Välba nii positiivsetele kui negatiivsetele külgedele. “Ühest küljest mulle meeldib, kui inimene tuleb vastu ja naeratab. Või tuleb ja ütleb: “Ma ei arvanud, et te NII SUUR olete!” /.../ Hoopis teisiti on siis, kui lähed õhtul välja ja mingid purjus inimesed hakkavad sind kommenteerima... või vaadatakse poes, mida ostad või mis sul seljas on. See on väheke vastik” (Kossar 2005g:8). Kokkuvõtvalt leiab ta siiski, et kuulsuse taak teda ei paina.

Fotod. Esiküljel on Välba ülisuures plaanis (ainult nägu). Ta vaatab kaamerasse ja naeratab kergelt.

Loo neljandal küljel on keskplaanis foto. Välba seisab, üks käsi puusas, teine ette sirutatud ja näitab kaamerasse punast nõopi. Nõop on pildi allkirja järgi oluline asi. Foto on tehtud stuudios.

Üle kahe viimase külje on umbes poole lehekülje suurune foto. Välba on kaamerasse veidi küljega, ta vaatab kaamerasse ja naeratab. Ta kannab mantlit ja suurt triibulist salli ümber kaela. Taustal on mõned puud ja mitmekordne linnahoone.

Foto all on 1/6 lehekülje suurune foto toimetuse toast. Paremal seisab Välba, hoiab raamatuid käes ja on neid justkui kuhugi viimas. Vasakul istub laua taga kolleeg Marko Reikop, kellel on käsi välja sirutatud ja ta ulatab Välbale teatud tühja pudelit. Pildi allkiri ütleb, et tegelikult valmivad “Terevisiooni” saated hoopis kabinetis.

26. Edgar Valteri hetk iseendaga

23. detsember

Edgar Valteri persoonilugu on selles mõttes erandlik, et Arteri toimetuse on andnud talle võimaluse teha iseendaga intervjuu, esitada enesele küsimusi ja neile ka vastata. Seega on kogu artikkel Valteri enese representatsioon iseendast.

Ta on saanud valida teemad/diskursused, millest just tema rääkida tahab, mitte mida meedia temalt ootaks (siinkohal ei pruugi üks välistada teist). Seega joonistub ehk nn õnnemudel tema loos ka kõige selgemini välja.

Kuna artikkel ilmub jõulude eel, leiab Valter, et aeg on teha “ilusaid sõnu”. Ta soovib, et “kõik head inimesed leiaksid tee eneseteostuse ja eneseleidmiseni” (Valter 2005:5). (Põhjus, miks ta pöördub just nn heade inimeste poole, seisneb ehk selles, et ta ei soovi, et halbade kavatsustega inimesed ka oma plaanid teoks teeksid.)

Valter ise ütleb, et on leidnud enese õige raja küllalt vara, selleks osutus kujutav kunst – joonistamine ja maalimine. Seepeale küsib ta iseendalt, kas soovitab ka noortel alustada iseõppijana nagu tema seda tegi, ning vastab, et suure tahtmise juures on see võimalik, kuid “koolis läheks asi kahtlemata hõlpsamalt ja kiiremini. Kool annab kindlustunde ja **ametliku staatuse**, mis tihti õige oluline” (Valter 2005:5). Samuti on sidemed koolikaaslastega, kes ühte hoiavad, eeliseks. Sellest on ta ise ilma jäänud.

Valter mainib oma lapsepõlvest rääkides, et kasvas sügavalt usklike vanemate peres. “Meid oli kaheksa last ja kellestki ei saanud tõsiusklikku” (Valter 2005:6).

Järgmise olulise teemana räägib Valter **maaelust ja linnaelust**. Ta leiab, et kuigi temast ega ta perest pole saanud õiget maainimest – elatab ikkagi linn – on ta õige koht maal. Kuigi vahel tunneb ta end muust maailmast äralõigatuna, on ta maal oma aja peremees. “Ei mingeid killustatud päevi. Sundsuhtlemist” (Valter 2005:6). Maaelu on Valteri sõnul ka tema loomingut positiivselt mõjutanud, just omakirjutatud lasteraamatud said sündida vaid maal.

Lisaks valutab Valter südant söötikasvanud põldude ja raiesmikeks muutunud metsade pärast (Valter 2005:6). Eesti elus tahaks Valter vältida linnastumist, muuta maa ühtlaselt elamiskõlblikuks ja asustatuks (Valter 2005:8).

Probleemidest puudutab ta veel seda, et lapsed ei taha enam **raamatuid** lugeda. Valter leiab aga, et “see arvutihullus läheb kord üle ja jõutakse raamatu juurde tagasi”. Raamatu võlu seisneb Valteri meelest tema vahetus ja intiimses kontaktis lugejaga (Valter 2005: 8).

Lisaks räägib Valter mitmeid kordi **tervisest**, kurdab oma tervise üle. Seega võib üheks väärtuseks pidada ka head tervist.

Fotod. Loo kahel esimesel leheküljel on üks suur foto (5/6 lehepinnast) Edgar Valterist. Foto on suure plaani ja keskplaani vahepealne. Portreteeritav on kaadris peaaegu küljega, tema pilk on suunatud kaadrist eemale, kaugusesse. Valter kannab laia äärega kaabut ja talvejopet, popsutab piipu.

Tema taustal on puutüvedest nikerdatud (muinasjutulised) tegelased, lumemütsid peas, ja talvine mets.

Järgmisel kahel küljel on ½ lehekülje suurune suures plaanis foto Valterist. Ta istub fotol otse, kuid tema pilk on taaskord suunatud kaadrist välja. Pea toetub kätele. Valter kannab kitsama äärega kaabulaadset mütsi ja lihtsat päevasärki. Taustaks on maal (arvatavasti Valteri maalitud).

Lehel on veel kaks Valteri joonistatud jõuluteemalist joonistust.

Üle artikli kahe viimase külje on ½ lehekülje suurune ajakirjanduslik foto. Keskel istub Edgar Valter, teda ümbritsevad igast küljest lapsed, taustal ka paar eakamat inimest. Kõik vaatavad kaadrist välja, arvatavasti kuulavad kellegi sõnavõttu. Foto allkiri ütleb: “Möödunud aastal toimunud “pokulugude” esitlusel kohtusid lapsed oma **lemmikirjanikuga**.” (See on tegelikult ajakirjaniku representatsioon).

Lehekülje allnurgas on ka väike, u 1/12 lehekülje suurune foto, kus Valter kükitab oma koera kõrval lumes.

Mõlemad on kaadris küljega, pilgud suunatud eemale.